

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

MUSÂHABE 2

KUR'ÂN - TAKVA - SABIR

Mahmud Sâmi Ramazanoğlu

 ERKAM
YAYINLARI

Allah Teâlâ buyuruyor:

“Ey Resûl-i Mükerrerem!

Rabbin Teâlâ'nın ismiyle başlayarak Kur'ân oku, ki o cümle mahlûkâtı yarattı. İnsanı (da) bir kan pıhtısından yarattı. Oku, senin Rabbin nihâyetsiz kerem sâhibidir ki O, kalem ile (yazıyı) öğretti, insana bilmediği şeyleri öğretti.”

(Alak Sûresi / 1-5)

“Yâ Ekreme'r-rusûl! Eğer şu, ahkâmı ve hakâikı câmi olan Kur'ân'ı Biz, dağ üzerine indirmiş olsa idik, Sen o dağı Allah'tan korkucu ve Allah'ın korkusundan yarılmış görürdün...”

(Haşr Sûresi / 21)

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- buyuruyor:

"Sizin içinizden öyle zümreler türeyecektir ki, siz onların namazlarının yanında kendi namazlarınızı küçük göreceksiniz. Ve onların oruçları ve iyi işleri yanında oruçlarınızı ve kendi sâlih amellerinizi küçük göreceksiniz.

Onlar Kur'ân da okuyacaklar. Fakat Kur'ân'ın feyzi onların boğazlarından aşağıya geçmeyecek. Onlar bunun için okun yaydan çıktığı gibi dinden çıkacaklardır."

(Buhârî)

BESMELE HAKKINDA

Cenâb-ı Hak her hayırlı işe besmele ile başlanmasını emir buyurmuşlardır. Bu husus müteaddid âyet-i celîlelerde beyân olunmuştur.

Rasûlullâh -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz de:

"Her hangi bir hayırlı işe eğer besmele ile başlanmazsa o iş ebter olur." yani sonu hayır ile tamamlanmaz ve bereketli olmaz buyurmuşlardır.¹

Rûhu'l-Beyân tefsîrinde² nakl olunur ki:

"Firavun henüz ulûhiyet dâvasında bulunmazdan önce sarayının kapısına **"Bismillah"** yazdırmıştı. Mûsâ'ya îmân etmediği için Mûsâ Cenâb-ı Hakk'a: "Ya Rabbî! Ben, onu dâvet ediyorum ama onda bir hayır görmüyorum." diye ilticâ ettiğinde Cenâb-ı Hak:

1. El-Câmiu's-Sagîr

2. Rûhu'l-Beyân, 1 / 101

“Her halde sen onun helâk edilmesini istiyorsun. Ve sen sâdece onun küfrünü görüyorsun, ben ise onun kapısına yazdırdığı yazıyı da görüyorum.” buyurdu.

Kim besmele-i şerîfeyi süveydây-i kalbine bir ömür boyu dilinden düşürmemek üzere nakşederse rahmete lâayık olur. Cenâb-ı Hak Firavun’a, Firavun olduğu halde sarayının kapısına bir besmele yazdırdığı için bu kadar mühlet veriyor.

Onu kalbine yazan bir mü'minin ne kadar âtîfet-i ilâhiyeye mazhar olacağı bedîhîdir. Duâsına da muhakkak sûrette icâbet olunur.

Kulun duâsına icâbet olunması için ilk şart; helâl lokma ile ıslâh-ı bâtın eylemek, son şart ise ihlâs ve huzûr-ı kalbdır. Yani Cenâb-ı Hakk’a lâayıklıya yönelmektir. Eğer ağıza konulan lokma helâl değilse o kimsenin ihlâslı ve huzurlu olması, mâsivâyı terk edip Hakk’a yönelmesi müşküldür. Evvelâ bunlara dikkat etmesi lâzımdır.

KELİME-i TEVHİD

Buhârî'nin rivâyet ettiği hadîs-i şerîfe göre:

"Her kim günde yüz kere:

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ
وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

derse o kimse için on köleyi âzâd etmesine muâdil olur ve ona yüz adet hasene yazılır ve o kimseden yüz adet seyyie mahvedilir ve o gün akşama kadar şeytan-dan hazer ve î mân için hısn-ı hasıyn olur."³

Ebû Hüreyre -radiyallahu anh-'dan rivâyet olunduğuna göre, Nebî -sallallâhu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuşlardır:

الْإِيمَانُ بِضْعٌ وَسَبْعُونَ شُعْبَةً أَعْلَاهَا قَوْلُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

وَأَدْنَاَهَا إِمَاطَةً أَلَاذَى عَنِ الطَّرِيقِ وَالْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الْإِيمَانِ

"İman yetmiş kûsûr şûbedir. En üstün derecesi "İlâhü'lâ ilâh" demek, en aşağı derecesi yolda ezâ verecek şeyleri temizlemektir. Hayâ da îmandan bir şûbedir." buyurmuşlardır.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

"Cennetin anahtarı İLÂHÜ'LÂ İLÂH diye şahâdette bulunmaktır. İLÂHÜ'LÂ İLÂH zikrine devam edenler için kabirlerinde ve kabirlerinden kalktıkları zaman korku yoktur. San-ki ben İLÂHÜ'LÂ İLÂH zikrine devam edenlerin: **"Bizden hüznü gideren Allah'a hamd olsun!"**⁴ âyetini okuyarak kabirlerinden kalktıklarını görüyorum." buyurdular.

Yine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bir ri-vâyette:

لَيْسَ عَلَى أَهْلِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحَشَّةٌ عِنْدَ الْمَوْتِ وَلَا عِنْدَ الْقَبْرِ

"Ehl-i tevhîde ölüm anında da, kabir hayatında da korku yoktur." buyurdular.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ashâb-ı kirâma:

- İmânınızı tecdîd ediniz; yenileyiniz, dedikde:

- Nasıl tecdîd edelim, ya Rasûlallah, dediler. Rasûlullah:

- İLÂHÜ'LÂ İLÂH zikrine devam ediniz. Çünkü buna devam

etmek kalbi nûrla doldurur ve mü'minin yakînini artırır.

Cenâb-ı Hak âyet-i kerîmede:

أَلَا يَذْكُرُ اللَّهُ تَطْمِئِنُّ الْقُلُوبُ

“Âgâh olun ve bilin ki kalbler ancak zikrullah ile mutmain olur.”⁵ buyurmuştur.

İbni Abbas -radiyallahu anhümâ-'dan rivâyete göre, şöyle demiştir:

“Allah mahlûkâtın en azîmi olarak arşı halk ettiği vakit arş yirmi dört bin yıl titredi. Allah da onun üzerine yirmi dört harf izhâr etti. Bu da

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ

kelimesidir. Arş bundan sonra sükûn buldu. Bu sükûneti yirmi dört bin yıl devam etti. Allah teâlâ ilk mahlûkunu halk edip ona tevhidi,

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ

kelimesini emredince arş tekrar titremeye başladı. Rabb teâlâ:

- Sâkin ol yâ arş, buyurdu. Bunun üzerine arş:

- Ya ilâhî! Bu kelimeyi söyleyeni mağfiret etmedikçe sâkin olmam, deyince; Rabb teâlâ:

- Ben seni halk etmeden iki bin sene evvel kendi nefsimi kasem ettim ki, hangi kulumun diline bu kelimemi verirsem onu muhakkak mağfiret ederim.

Enes -radiyallahu anh-'den rivâyete göre Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem:-

"Kalbinde bir arpa ağırlığı kadar dahî îmân olarak لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ diyen kimse ateşten kurtulur. Kalbinde zerre miktar îmân olarak لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ diyen cehennemden necât bulur." buyurmuşlardır.

Mü'minlere Cenâb-ı Hak'dan bir rahmet ve merhamet olarak ruhlarının kabzedildiği vakitte hatırlayıp söylemeleri için ölüm meleğinin alnında لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ yazılıdır. Bunun için Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem:

"Mevtânıza kelime-i tevhid zikrini telkîn ediniz." buyurmuşlardır.

Yine Hadîs-i şerîfte:

أَفْضَلُ الذِّكْرِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَفْضَلُ الدُّعَاءِ الْحَمْدُ لِلَّهِ

"Zikrin efdali لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ, duânın efdali الْحَمْدُ لِلَّهِ dir."

Kelime-i tevhid, asl-ı îmânı tevlîd ettiği için zikrin ekmeli, Cenâb-ı Hakk'ı tahmîd de niamât-ı samedânî-yeyi tezyîde medâr olduğu için duâların efdalidir. Hususiyile mübârek şehr-i Ramazan'da kelime-i tevhîd ile meşgul olmakta büyük fazîlet vardır.

Ehl-i hikmete göre gönlün ağarması beş şeyle olur:

- Salâh ehliyle oturmak,
- Namaz kılmak,
- Oruç tutmak, aç kalmak,
- Kur'ân okumak ve zikretmek,
- Seher vaktinde tazarrû ve niyazda bulunmakla.

İbâdete ihlâs ile devam kalbin uyanmasına vesîle olduğu gibi mâsiyete devam da kalbin hasta olup ölmesine sebep olur.

Çok yemek, çok uyumak ve çok söylemek de kalbi kasvete dâcâr eder. Çok gülmek de kalbe mânen zarar verir, kalbin ölmesine de sebep olur demektir.

Süfyân-ı Sevrî -rahimehullah- der ki: Dört haslet kâfirlik getirir:

1. Bir kişiyi görmeden gıybet eylemek. Çünkü bu gaybe hüküm demektir, gaybe hüküm ise küfürdür.

2. Hased eylemek. Bu Cenâb-ı Hakk'ın verdiği revâ görmemektir. Her kim Allah'ın verdiği revâ görmezse küfürdedir. Çünkü Hak teâlânın hikmetini ve adlîni inkâr etmiş oluyor.

3. Haram mal toplamaktır. Bu da kıyâmet gününün hesâbına inanmamaktır. Her kim ki kıyâmet günü muhâsebesine inanmazsa kâfirdir.

4. Hak teâlâ hazretlerinin rahmetinden ümidini kesmektir.

Âyet-i kerîmede:

وَلَا تَأْتِسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِنَّهُ لَا يَأْتِسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ
إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ

“Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyiniz. Zîra hakikat şudur ki kâfirler gürûhundan başkası Allah’ın rahmetinden ümidini kesmez.”⁶ buyurulmuştur.

İmam-ı Tirmizî -rahimehullah- der ki:

“Rüyamda Rabbimi gördüm. “Ya Rabb! İmânımın zevâlinde korkuyorum.” dedim. Rabbim de sabah namazının sünneti ile farzı arasında bir defa:

يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ يَا بَدِيعَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ
يَا لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي أَسْأَلُكَ أَنْ تُحْيِيَ قَلْبِي بِنُورِ
مَعْرِفَتِكَ أَبَدًا يَا اللَّهُ يَا اللَّهُ يَا اللَّهُ

dememi ilham etti.⁷

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

اللَّهُمَّ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ

“Allah’ım kalbimi dînin üzerine sabit kıl.” diye dua ederlerdi.

6. Yûsuf Sûresi / 87

7. Bazı yerlerde üç veya on bir defa.

EHLİ ZİKRİN FEZÂİLİ

Ebû Hüreyre'den mervîdir:

"Allah teâlâ hazretleri için mahsus bir takım melâ-ike-i kirâm vardır ki vazîfeleri ehl-i zikri aramak için sokaklarda dolaşmaktır. Zikir yapan cemaati bulduklarında yekdiğerine nidâ ederek: "Geliniz, aradığımız buradadır." diye toplanırlar. Tâ semâya kadar o mevkîyi kanatlarıyla çevirirler.

Allah teâlâ hazretleri ehl-i zikrin ibâdetlerini melâikeden ziyâde bildiği halde melâikeye hitâben:

"Ey melâike! Benim kullarım ne diyorlar?" diye sorar. Melâike de:

"Ya Rabbenâ! O kulların seni tesbih, tekbir, tahmid ve temcid ediyorlar." derler.

Allah teâlâ hazretleri melâikeye hitâben:

- O kullarım acaba beni gördüler mi ki, buyurur.

- Hayır Ya Rabb! Vallahi onlar seni görmediler, derler.

Allah teâlâ hazretleri:

- Onlar beni görmüş olsalar nasıl olurlar, buyurur.

- Ya Rabb! Onlar eğer seni görmüş olsalar daha şiddetle ibâdet ederler.

Tekrar Allah teâlâ hazretleri:

- Benden ne istiyorlar, diye sorar. Melekler de:

- Cennet istiyorlar, derler.

- Cenneti gördüler mi, buyurur.

- Ya Rabb! Vallâhi onlar cenneti görmemişlerdir.

- Eğer görmüş olsalar nasıl ederler, buyurur. Melâ-ike de:

- Eğer cenneti görmüş olsalar cennetin talebinde ve ibâdetde daha hırslı olurlar. Allah teâlâ:

- Benim kullarım neden istiâze ediyorlar, buyurur.

- Cehennemden, derler.

- Cehennemi görmüşler mi, buyurur.

- Hayır ya Rabb! Onlar asla cehennemi görmemişlerdir.

- Benim kullarım cehennemi görmüş olsalar ne yaparlar, buyurur. Melekler de:

- Daha şiddetle havf ederler, derler.

Allahü azîmü's-şân hazretleri buyurur ki:

- Ey melâikem siz şâhid olunuz ki ben o zikir meclisinde bulunanların günahlarını af ve mağfiret eyledim.

Melâikeden birisi:

- Ya Rabb! O mecliste filanca bir kimse vardır ki, başka bir hâceti için gelmişti, der.

Allah teâlâ hazretleri de buyurur ki:

- O meclisle hem-meclis olan şakî olmaz.⁸

Ebû Mûsâ -radiyallahu anh-'dan rivâyete göre Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuşlardır:

مَثَلُ الَّذِي يَذْكُرُ رَبَّهُ وَالَّذِي لَا يَذْكُرُ مَثَلُ الْحَيِّ وَالْمَيِّتِ

"Rabbi olan Allah teâlâ hazretlerini zikreden kimse ile zikretmeyen kimselerin misâli hayy ile meyyit misâlidir."⁹

Yani, zikrullah eden kimse hayydir, diridir. Ve zikrullah etmeyen kimse meyyittir.

Bu hâdis-i şerîf ehli zikir için pek büyük bir tebşîrdir.

8. Zübdetü'l Buhârî, 1084

9. Zübdetü'l Buhârî, 1089

Tilâvet-i Kur'ân ve hadîs-i şerîf kırâati ve ulûm-i dîniye tadrîsi ile meşgul olmak hep zikrullâhtan mâdûddur. Zîra hayatta olan kimsenin zâhiri, nûr-ı hayâtın işrâkiyle ve bâtını da, nûr-ı ilim ve idrâkiyle tezeyyün ve tecellî eylediği gibi zikrullah eden zâtın da zâhiri, nûr-ı amel-i sâlih ve tâatla ve bâtını da nûr-ı mârifet-i sübhâniye ile tezeyyün ve tecellî eylemiştir.

HİDÂYET-i İLÂHİYYE

*A*yet-i celîlerde buyuruluyor ki:

وَيَزِيدُ اللَّهُ الَّذِينَ اهْتَدَوْا هُدًى

“Hidâyet kabul eden kimselere ise Allah teâlâ daha ziyade hidâyet verir.”¹⁰

وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَاتَّبَهُمْ تَقْوَاهُمْ

“O kimseler ki onlar hidâyet-i ilâhiye ile ihtidâ ettiler. Allah teâlâ hazretleri onlara tevfi̋k verir ve Kur’ân’ı işittikçe hidâyetleri artar, ziyâde olur ve onlara takvâ yollarını gösterir.”¹¹

Yani münâfıklar, Kur’ân’ı işitirler; fakat istifâde etmezler. Ama o kimseler ki onlar Cenâb-ı Allah’ın gösterdiği doğru yolu tutmakla ihtidâ ettiler, binaenaleyh Allah teâlâ hazretleri onların hidâyetlerini ziyâde eder. Çünkü

10. Meryem Sûresi / 76

11. Muhammed Sûresi / 17

her ne zaman Kur'ân'ı işitseler mânâsını öğrenmeğe sa'y ederler ve hak olduğuna îtikad ederek ihlâs üzere îmân ederler. Ve Allah teâlâ hazretleri onların kalblerine ittikâsını da verir ki onlar, kalblerindeki ittikâ -Cenâb-ı Allah korkusu- sebebiyle Kur'ân'ı azîmü's-şânın hep emirlerine imtisâl ve nehyinden ictinâb ederler.

Binâenaleyh her kimin ki kalbinde ittikâsı zayıftır yani Allah teâlâ korkusu azdır, o kimsenin Allah teâlâ hazretlerinin emirlerine imtisâli de o nisbette zayıf ve gevşek olduğu gibi nehyinden de ictinâbı ona göre zayıf ve az olur.

Zîra takvânın esâsı; emr-i celîl-i ilâhî ile memur olduğu şeylerin cümlesini edâ eylemek ve nehiy buyurmuş olduğu menhiyâtın da cümlesini terk etmekten ibârettir.

Mü'minlerin îmânlarının ziyâdeleşmesine sebep olan şey de: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretlerinden işittikleri Kur'ân-ı azîmü's-şân ile ehâdîs-i nebeviyedir.

Sûre-i Ankebût'da:

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ

“O kimseler ki onlar bizim dînimize yardım için mücâhede ettiler. Elbette biz onlara doğru yolumuzu tevfiğ ederiz. Halbuki Cenâb-ı Allah'ın muâveneti erbâb-ı ihsân ile beraberdir.”¹²

Tefsîr-i Hâzin ve **Medârik**'de beyân olunduğuna nazaran mûcâhede ile murâd, bir mânâyâ göre; ilim talebi için sa'y ü gayrettir. Bu mânâyâ göre; "O kimseler ki ilim tahsîli için sa'y ü gayret ettiler. Elbette biz onları tahsîl-i ilim yolunda hidâyette kılarız." demektir.

Ve bir mânâyâ göre mûcâhede ile murâd; sünnet-i nebeviyeyi ikâme etmek ve ilmiyle amel ve gûnahtan tevbe etmektir, denilmiştir.

Fahr-i Râzî'nin beyânına nazaran mânâ-yı âyet: "O kimseler ki, onlar bizim vahdâniyetimize delâlet eden delillere nazar etmekte ve teemmülde sa'y ü gayretle tâkatlerini sarf ettiler. Elbette biz onları îtikad-ı sahîha îsâl ederiz." demektir.

Muhsinîn'den murâd; ibâdeti şerâitine riâyet ederek edâ eden kimselerdir.

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيمَا يَرَوِيهِ عَنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ قَالَ: إِذَا تَقَرَّبَ الْعَبْدُ إِلَى شَيْءٍ تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا وَإِذَا تَقَرَّبَ إِلَى ذِرَاعًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ بَاعًا وَإِذَا أَتَانِي يَمْشِي أَتَيْتُهُ هَرْوَلَةً

Enes -radiyallahu anh-'den rivâyet edildiğine göre Peygamberimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz Rabbisinden rivâyet ettiği bir hadîste -yani hadîs-i kud-sîde- şöyle buyurdu:

"Allah teâlâ şöyle buyuruyor: Kulum bana bir karış yaklaşırsa ben ona bir arşın yaklaşıyorum. Bana bir arşın

yaklaşırsa ben ona bir kulaç yaklaşıyorum. Yürüyerek bana gelirse koşarak ona gelirim.”¹³

Âyet-i celîlelerde şöyle buyrulur:

وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ يَهْدِ اللَّهُ قَلْبَهُ

“Kim Allah’a î mân ederse Allah onun kalbini doğruya götürür.”¹⁴

وَمَنْ يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَّزِدَ لَهُ فِيهَا حُسْنًا

“Kim bir güzellik kazanırsa biz onun bu husustaki güzelliğini artırırız.”¹⁵

مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ نَزِدَ لَهُ فِي حَرْثِهِ

“Kim âhîret ekinini dilerse onun ekinini artırırız.”¹⁶

13. Buhârî

14. Teğâbûn Sûresi / 11

15. Şûrâ Sûresi / 23

16. Şûrâ Sûresi / 20

ÂYETÜ'L-KÜRSÎ

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ
لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ
إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ
بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ
وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ ﴿٢٥٥﴾

Allah teâlâ şol zât-ı âlâdır ki, O'ndan gayri ibâdete müstahak yoktur. Ancak zât-ı ulûhiyeti vardır. Zîra hayat sıfatıyla muttasıf olduğu gibi halkın umûrunu tedbir ve hıfz etmeğe kâim ve dâim ve hayatı, ezeli ve ebedîdir. Zevâl ihtimali yoktur. Binâenaleyh Vâcib'ül-Vücûd'dur."

"Çünkü uyku evvelinde olan amızganmak¹⁷ ve bilfiil uyku ve futûr ve gaflet gibi şeyler asla kendisine âriz olmaz."

17. Esnemek ve gerinmek gibi uyku mukaddimleri.

“Semâvât ve arz ve onlarda mevcud olan cümle mahlûkat Allah’ındır. Ve cümlesinin hıfzı O’na âittir.”

“Allah teâlâ indinde âsîlere enbiyâ ve evliyâdan kim şefâat edebilir? Hiç kimse şefâat edemez. Ancak Cenâb-ı Allah’ın izn-i cefîli ile şefâat eder.”

“Allah teâlâ nâsın ileriye takdim ettikleri ve geride işleyecekleri amellerini bilir ve hiç bir zerresi ilminden hâriç olmaz.” Yani, kullarının bilerek, bilmeyerek dünya ve âhirete müteallik işledikleri amellerin cümlesini bilir.

“Halbuki nâs Cenâb-ı Allah’ın bildiği mâlumâtta azıcık bir şey bile bilmezler, ancak Cenâb-ı Allah’ın mahlûkunun bilmelerine irâde-i ilâhiyesi şeref-i teâlluk ettiği şeyleri bilirler.” Binaenaleyh insanlar ne kadar âlim, âkil ve mûtâlaa sâhibi de olsalar onların bildikleri ilim, ilm-i ilâhîye nisbetle bir katre olmadığı gibi bir zerre bile değildir.

“Vâcib teâlânın kürsîsi ve arzı vâsî oldu ve onları ihâta etti.” Bu mânâ; kürsînin semâvâtın fevkinde ve arş-ı âlânın altında semâvât-ı seb’âyı ihâta eden cisim olduğuna nazardır. Bu mânâyı Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bir hadîsinde; “Yedi semâvât ve altı tabaka arz, kürsîye nisbetle cesîm bir ova üzerine atılmış bir halka gibidir.” buyurmuştur.

وَلَا يُؤَدُّهُ حِفْظُهُمْ **"Semâvât ve arzı hıfzetmek Allah teâlâ üzerine ağır olmaz."** Zîra kudret-i kâmile sâhibi-
dir. Binaenaleyh her şeyin hıfzı kudretullaha nisbetle
pek kolaydır.

وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ **"Halbuki Allah teâlâ şerîk ve nazîr-
den âlî ve her şeyden büyüktür."** Binaenaleyh zât-ı
ulûhiyetine nisbetle zât-ı celîl-i akdes-i ilâhîden başka
her şey sağırdır.

Beyzâvî'nin beyânı vechile; bu âyet-i celîle mesâ-
il-i ilâhiyenin esâsâtına müştemeldir. Çünkü Vâcib teâlâ
ve tekaddes hazretlerinin mevcûd, vâhid, vâcib'ül vü-
cûd'üz-zât olduğuna ve hulûlden münezzeh ve tağyir
ve fütûrdan müberrâ ve mâlikî'l-mülk olup bilcümle usûl
ve fûrûu icad edici kudret-i kâmile sâhibi olduğuna ve
huzûrunda şefâate mezûn olmayan asla şefâat edeme-
yip ancak izn-i ilâhî olursa şefâat edebileceğine ve her
şeyi ilminin ihâta ettiğine ve hiç bir şeyin ağır gelmeyip
zât-ı pâkini meşgul etmediğine ve hem hayalin idrâkin-
den ârî ve fehm ve aklın ihatasından berî olduğuna de-
lâlet ettiğinden bu âyet-i celîle Kur'ân-ı azîmu's-şânın
en büyük âyetlerindendir.

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ Lâfz-ı celîli cemî sıfat-ı kemâlât-ı ilâhiyeyi câmî-
dir. Vâcib teâlâ ve tekaddes hazretlerinin ism-i ilâhîsidir.
لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ kelime-i tevhiddir. لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ 'dir. Ehl-i hakîkate göre لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ 'dir.

El-Hayyu'l-Kayyûm; esmâ-i hüsnânın âzamıdır.
El-Hayy, Vâcib teâlânın kâdir ve âlim olduğuna ve El-
Kayyûm, bizâtihi kâim ve mukavvim ve murâkib oldu-
ğuna delâlet ettiğinden "ism-i âzam" olduğu mervîdir.

Rasûlullah -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- Efendi-miz bir Hadîs-i şerîfinde: *"Bu âyetin okunduğu hânedan şeytanın firâr edeceğini ve sâhir ve sâhirenin sihirlerinin o hâne halkına tesir etmeyeceğini ve bu âyetin tilâvetine devâm etmek âbid ve siddîklerin vazîfesi olduğunu ve Kur'ân'ın seyyidi Sûre-i Bakara olup Bakara'nın seyyidi de Âyetü'l-Kürsî olduğunu..."* beyân buyurmuştur.

İşte bu hadîs-i şerîf, insanlara maddî esbâba tevessül ettikleri gibi mânevî esbâba da tevessülün lüzûmunu beyân etmiştir. Çünkü insana musallat olan şeytanı bu âyeti -âyetü'l kürsîyi- okumakla kaçırmak hırsız silâhla kaçırmak kabîlindendir.

Bir kul ki şeytandan gelecek şirk ve sâir belâların def'inden âciz olduğunu îtiraf ederek kudret-i azîme sâhibi olan zü'l-celâl ve'l-cemâl hazretlerine kemâl-i ihlâs ile ilticâ eder ve tamamen kudret ve azametini beyân eden şu -âyetü'l kürsî- âyet-i celîlesini okursa hâlikına karşı: "İlâhî sen birsin, sen mâbûd-u bi'l-haksın, sen hayy ü kayyûmsun. Kullarını hıfzedersin. Senin uykun yoktur. Her vakit uyanıksın. Yerler ve gökler ve içindeki cümle mahlûkat senindir. Sana hiç bir şey ağır ve güç gelmez, zîra cemî nekâisten münezzeh ve cümleden âlisin. Şu halde beni ve evlâd ü iyâlimi muhâfaza et." diye hâlikına yalvarmış ve ilticâ etmiş olur ki, Hâlikına sığınan bir kulunu hâfız-ı hakîkî olan Hak teâlâ hazretlerinin muhâfaza buyuracağında şüphe yoktur. Şu kadar ki îtikad etmek, ihlâs ve teslimiyet şarttır. Yoksa îmân ve îtikadı zayıf olanlar mâneviyattan istifâde edemezler.

KUR'ÂN HAKKINDA

Allah teâlâ ve tekaddes Hazretleri buyuruyor ki:

لَوْ أَنزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَّرَأَيْتَهُ خَاشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ

“Yâ Ekreme’r-Rusûl! Eğer şu, ahkâmı ve hakâ-iki câmi olan Kur’ân’ı biz, dağ üzerine indirmiş olsa idik, sen o dağı Allah’tan korkucu ve Allah’ın korku-sundan yarılmış görürdün!

İşte misâllerimizi Biz âzîmü’ş-şân nâsa beyân ederiz ki nâs kendi hallerini teftiş ile düşünsünler ve mütenebbih olsunlar!”¹⁸

Kur’ân-ı azîmü’ş-şânda o kadar tesir vardır ki, te-essür şânından olmayan bir dağ üzerine inzâl edilmiş olsaydı o dağ Kur’ân’ın ahkâmıyla mükellef olmadığı

halde müteessir olurdu. Binâenaleyh Kur'ân'ın ahkâmıyla mükellef olan insanların Kur'ân'dan müteessir olmayıp Cenâb-ı Allah'tan korkmamaları kalblerinin büyük dağlardan daha katı olmasına delâlet eder. Nitekim âyet-i celfilede buyurulmuştur:

ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً

“Kalbleriniz kasvet peydâ edince sertlikte taş gibidir veyahut taştan da daha şiddetlidir.”¹⁹

Ebû's-Suûd Efendi'nin beyânı vechile:

لَوْ أَنزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ
beyân, mev'ıza ve nesâyihle olan tesirinin kuvvetini temsil için buyurulmuştur.

Kur'ân'ın ahkâmıyla dağlar mükellef olmadığı halde eğer Kur'ân-ı azîmü's-şân dağların üzerine nâzil olmuş olsaydı onların müteessir olup Cenâb-ı Allah'ın korkusundan parça parça yarılabacağı beyân buyurulduğuna nazaran insanların Kur'ân'ın ahkâmıyla mükellef ve itâata mecbur oldukları halde kalblerinin müteessir olmaması kalblerinin pek katı ve hasta olduğuna delâlet etmektedir.

Ebû Bekir Verrâk -rahimehullah-'ın küçük oğlu Kur'ân okumağa hocaya giderdi. Bir gün benzi sararmış olarak ve titreyerek erkenden hocasından geldi. Babası:

- Ey oğul sana ne oldu, dedi.

- Ey baba! Bu gün üstâdım bana Kur'an âyetinden bir ders verdi. Onun mânâsını işittim, korkumdan bu hale geldim, dedi.

- Ey oğul o âyet hangi âyettir, dedi. Oğlu:

فَكَيْفَ تَتَّقُونَ إِنْ كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا

"Eğer küfür üzerine devam eder de kalırsanız nefsinizi azaptan nasıl saklayacaksınız? O günde ki, o günün şiddetinden çocuklar koca olurlar. Yani saçları ağarır."²⁰

İşte bu âyet-i celîlenin mânâsını o çocuk üstâdından anlayınca korkusundan hasta oldu. Ölüm döşeğine düştü, can verdi, öldü. Babası oğlunun kabrine giderdi, ağlardı ve der idi ki:

- Senin oğlun Kur'an'dan bir âyet işitti, Allah korkusundan can verdi, sen ise bu kadar zaman Kur'an okur hatmedersin, ömrün artık sona erdi, ecelin de yaklaştı fakat hâlâ hukûk-ı ilâhiyeden çocuk kadar korkmazsın! Meğer senin gönlün kara taştan da katı imiş ki, kalbine Kur'an-ı azîmü's-şân tesir etmiyor.

Ebû Saîdî'l-Hudrî -radiyallahu anh-'dan Nebî -sal-lallahu aleyhi ve sellem-'in şöyle buyurduğu rivâyet olunmuştur:

"Kıyâmet gününde Allah tebâreke ve teâlâ Âdem atamıza: "Ya Âdem!" diyecek. O da icabet ederek:

- Ya Rabbi! Ferman senindir, diyecek. Allah teâlâ ve tekaddes hazretleri de:

- Cehenneme girecekleri halk arasından seçip gönder, buyuracak. Âdem -aleyhisselâm- da:

- Ya Rabbi! Cehenneme gönderileceklerin miktarı ne kadardır, diye soracak. Allah tebâreke ve teâlâ da:

- Her bin kişiden 999'u... buyuracak.²¹

İşte, Cenâb-ı Hak -azze ve celle- hazretleri Âdem'e böyle buyurunca bunun verdiği şiddetli korkudan çocuklar ihtiyarlaşacak, kadınlar çocuğunu düşürecek.

يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَى وَمَا هُمْ بِسُكَارَى وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ ﴿٢٢﴾

"Habîbim! Zikret o günü ki, o günde onun şiddetinden her çocuk emziren kadın emzirdiği çocuktan gaflet eder ve her hâmile hâtun korkudan hamlini vaz' eder ve sen nâsı sarhoş görürsün, halbuki onlar hakikatte sarhoş değildir velâkin Allah'ın azabı şiddetlidir."²²

21. Tecrid-i Sarîh Tercemesi, 9 / 121

22. Hac Sûresi / 2

Bu âyet-i celîle nâzil olunca Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ashâbına bu hadîs-i şerîfi buyurdular ki, Allah teâlâ hazretleri Âdem -aleyhisselâm-'a; "Kalk ya Âdem, zürriyetinden ehl-i cehennemi cehenneme sevkett!" buyurunca Hazreti- Âdem de "Ne kadardır?" diye sorar. Allah tebâreke ve teâlâ da: "Bin kişiden 999'u..." buyuracak. Onun üzerine huzurda bulunan ashâb-ı kirâm:

- Ya Rasûlallah! O binde bir hangimiz olabilir, diye sordular. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

- *Size müjde olsun. Hayatım yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ve katî umarım ki siz ehl-i cennetin dörtte birini teşkil edersiniz.*

Bunun üzerine ashâb-ı kirâm:

- Allahü ekber, dediler. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- tekrar buyurdular ki:

- *Umarım ki ehl-i cennetin yarısı olursunuz.* Ashâb da:

- Allahü ekber, dediler. En son Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

- *Siz mahşer halkının umûmuna kıyas edilerseniz, ancak bir beyaz öküzün derisi üzerindeki siyah bir tüy mesâbesindesiniz,*²³ buyurdular.

KUR'ÂN ÖĞRENMEK

Ösman -radiyallahu anh-'den bir rivâyette Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem:-

إِنَّ أَفْضَلَكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ

"Sizin en fazîletliniz Kur'ân'ı öğrenen ve öğreten-dir." buyurdu demiştir.

İbn-i Ömer -radiyallahu anhümâ-'dan rivâyete göre Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur:

"Kur'ân sâhibi (yani hafızın benzeri) bağlı devenin sâhibinin misâli gibidir. Deve sâhibi devesini gözetlerse tutabilir, mukayyet olmayıp bırakırsa kaçır gider."

Kezâ Abdullah bin Mes'ûd -radiyallahu anh-'dan Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem:-

"Kur'ân sâhibinin birisi için (yani hâfız için) şu âyet-leri unuttum demek ne fenâ şeydirl Belki unutuldu demek gerektir."

Çünkü, unuttum demek Kur'ân'ın hıfzına ehemmiyet vermediğine delâlet ettiğinden mekruhtur. Unutuldu demeli.

"Ey Kur'ân sâhibi hâfızlar! Kur'ân'ı dâima okuyup müzâkere ediniz. Çünkü Kur'ân'ın hâfız kişilerin gönüllerinden ayrılıp kaçması devenin boşanıp kaçmasından daha zordur!" buyurmuştur.²⁴

Ebû Mûsâ el-Eş'ârî'den diğer bir rivâyette ise, Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem:-

"Kur'ân'ı muhâfazaya ehemmiyet veriniz. Hayatım yedi kudretinde olan Cenâb-ı Allah'a yemin ederim ki; Kur'ân'ın hâfızadan çıkıp kaçması, bağılı devenin ihtimamsızlık eseri boşanıp kaçmasından daha zordur!" buyurmuştur.

Ebû Mûsâ el-Eş'ârî'ye buyurdular ki:

- *Ey Ebâ Mûsâ! Sana Dâvud peygamberin ahenkli güzel sadâsından bir nağme, güzel sadâ verilmiştir.*²⁵

Yine Ebû Mûsâ el-Eş'ârî -radiyallahu anh-'den rivâyete göre Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem:-

مَثَلُ الْمُؤْمِنِ الَّذِي يَقْرَأُ الْقُرْآنَ كَمَثَلِ الْأُتْرُجَةِ رِيحُهَا طِيبٌ
وَطَعْمُهَا حُلْوٌ وَمَثَلُ الْمُؤْمِنِ الَّذِي لَا يَقْرَأُ الْقُرْآنَ كَمَثَلِ التَّمْرَةِ
لَا رِيحَ لَهَا وَطَعْمُهَا حُلْوٌ وَمَثَلُ الْمُنَافِقِ الَّذِي يَقْرَأُ الْقُرْآنَ

24. Tecdîd-i Sarîh Tercemesi, 11 / 278

25. Tecdîd-i Sarîh Tercemesi, 11 / 279

كَمَثَلِ الرِّيحَانَةِ رِيحُهَا طَيِّبٌ وَطَعْمُهَا مُرٌّ وَمَثَلُ الْمُنَافِقِ الَّذِي
لَا يَقْرَأُ الْقُرْآنَ كَمَثَلِ الْحَنْظَلَةِ لَيْسَ لَهَا رِيحٌ وَطَعْمُهَا مُرٌّ

"Şu bir hâlis mü'min ki, Kur'ân okur. Onun muktezâsıyla amel eder, o tadı güzel, kokusu güzel turunç meyvesi gibidir. Şu bir mü'min de Kur'ân okumaz fakat mucibiyle amel eder bu da tadı güzel fakat kokusu olmayan hurma gibidir. Kur'ân'ı okuyan fakat mucibiyle amel etmeyen münafık benzeri de, kokusu güzel fakat acı reyhan otu gibidir. Kur'ân'ı okumayan münafık benzeri, tadı da acı, kokusu da kötü ebû cehil karpuzu gibidir." buyurmuştur.²⁶

Ebû Saâdi'l-Hudrî -radiyallahu anh- Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'den şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir:

"Sizin içinizde öyle zümreler türeyecektir ki, siz onların namazlarının yanında kendi namazlarınızı küçük göreceksiniz. Ve onların oruçları ve iyi işleri yanında oruçlarınızı ve kendi sâlih amellerinizi küçük göreceksiniz.

Onlar Kur'ân da okuyacaklar. Fakat Kur'ân'ın feyzi onların hançerelerini geçmeyecek. Onlar okun yaydan çıktığı gibi (dinden) çıkacaklardır."²⁷

Okun avı delip geçtiği gibi dinden çıkacaklar. Okun sâhibi okun demirine kadar kan namına bir şey göre-

26. Tecrid-i Sarîh Tercemesi, 11 / 286

27. Tecrid-i Sarîh Tercemesi, 11 / 284

mez, yelesine (tüyüne) kadar, onda da kan bulaşığı göremez. Sonra avcı "Acaba ava dokunmadı mı?" şüphe siyle "fevk" denilen veter methaline bakar, orada dahî kan izi göremez. Yani İslâm câmiasına bir ok gibi girip çıkan o kimselerin ruhunda müslümanlığın nûrundan hiç bir eser kalmaz, demektir.

Cünde b bin Abdullah -radiyallahu anh-'den. Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-'in şöyle buyurduğu rivâyet olunmuştur:

*"Kur'ân üzerinde gönülleriniz birleştikçe Kur'ân okuyunuz. Kur'ân hakkında ihtilâf edince de artık kalkıp oradan dağılınız."*²⁸ buyurmuştur.

Buhârî'nin Üseyyid bin Hudayr'dan rivâyetine göre:

Bir kere Üseyyid gece vakti Bakara Sûresi'ni okuyordu. Diğer bir rivâyette Sûre-i Kehf okuyordu. Atı da yanında bağlanmıştı. Kur'ân'ı okurken at deprenmeye başladı. Üseyyid sustu, at da sâkinleşti. Üseyyid tekrar okumağa başladı, at yine şahlandı. Üseyyid yine sustu, at da sâkinleşti. Bundan sonra Üseyyid bir daha okumaya başladı, at yine hırçınlaştı. Üseyyid -radiyallahu anh-'da artık Kur'ân okumaktan vazgeçti. Üseyyid'in oğlu Yahya da ata yakın bir yerde yatmakta idi. Atın çocuğa zararı dokunmaması için çocuğu geriye çekti. Bu sırada başını kaldırıp göğe baktığında beyaz bulut göl-

gesine benzer bir sis içinde kandiller gibi bir takım yıldızların parlamakta olduğunu gördü.

Sabah olduğunda Üseyyid keyfiyeti Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-’e arz eyledi. Sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem ona: “Oku ey Hdayr oğlu, oku ey Hdayr oğlu!” diyerek okumaya devam edilmesi lâzım olduğunu bildirdi. Üseyyid de: “Ya Rasûlallah! Atın, Yahyâ’yı çiğnemesinden endişe ettim de kestim. O sırada semâya baktım. Gökyüzünde bulut gölgesini andırır bir beyazlık içinde kandiller gibi yıldızların parlamakta olduklarını gördüm. Artık bu beyaz tabakası içindeki yıldızlar göğe doğru çıkıp gitti, nihâyet görünmez oldu.” dedi.

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-: “*Bilir misin onlar nedir?*” buyurdu. Üseyyid “Hayır!” deyince:

“Ey Üseyyid! Onlar melekler idi. Senin sesine yaklaşmışlardı. Eğer sen Kur’ân okumaya devâm etseydin sabaha kadar melekler seni dinler idi, nâs da onlara bakardı, halkın gözünden gizlenmezdi.” buyurdu.²⁹

Abdullah bin Mes’ûd -radıyallahu anh-’dan rivâyete göre, cinlerden bir zümre Kur’ân’ı dinlemek istedikleri gece Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-’e: “Cinni kim bildirdi?” diye soruldu. O da “*Bir ağaç bildirdi.*” diye cevap verdi.

Sûre-i Cin’de:

قُلْ أُوْحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا
 قُرْآنًا عَجَبًا ﴿١﴾ يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ وَلَنْ نُشْرَكَ
 بِرَبِّنَا أَحَدًا ﴿٢﴾

“Habîbim! İnsanlara de ki: Cinden bir zümrenin hakîkaten Kur’ân dinlemek istedikleri bana vahyolundu. Bunlar Kur’ân dinleyip kavımlerine vardıklarında “Biz acâib bir Kur’ân dinledik ki, o insanı îmâna, doğru yola yöneltir. Bu cihetle biz ona inandık. Artık Rabbimize hiç bir şeyi ebeden şirk koşmayacağız.” dediler.”³⁰

Bu cin vakâsı Batn-ı Nahle’de vukû bulmuştu.

Ebû Tâlib ile **Hazret-i Hatîce** -radiyallahu anha-’nın ikisinin birden az bir müddet içinde vefât etmeleri üzerine Kureyş müşrikleri Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz üzerine tazyiklerini son derece artırmışlardı. Onun üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- kendilerine bir melce, edinmek ve Tâif halkını dîn-i İslâm’a dâvet etmek üzere Tâif’e gelmişti. Fakat orada gördüğü son derece fenâ muâmele ve hakaret üzerine oradan avdetle Batn-ı Nahle’ye gelmişti. Orada namaz kılarken cin tâifesiinden 7 veya 9 kişi Rasûlullah’ın okuduğu Kur’ân’ı dinlemişlerdi.

Cin tâifesi evvelce semâya çıkarlardı ve meleklerden işittikleri haberleri kâhinlere vesvese tarîkiyle ilkâ ederler ve bu suretle nâs arasında fitne ve fesat yayarlardı. Vak-

tâ ki, ufk-ı nübüvvetten iki cihânın güneşi fahr-ı âlem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz tulû edip de hidâyet yolları açılmaya başlayınca cinnîler semâdan tardolundular. Bunun sebebini aramak üzere bölük bölük cinler yer-yüzüne inip dağılmışlardı. İşte Batn-ı Nahle denilen mahalde, sabah namazında Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in Kur'ân okuduğunu görünce kemâl-i edeble Kur'ân-ı Hakîm'i dinlediler.

وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ
قَالُوا انصِتُوا فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ ﴿٢٩﴾

“Yâ Ekreme'r-Rusûl! Zikret o zamanı ki, o zamanda Kur'ân iştir oldukları halde cinden bir tâifeyi sizin tarafınıza biz meylettirdik. Onlar huzurunuzda geldiklerinde bâzısı bâzısına: “Sükût edin dinleyelim.” dediler. Kur'ân-ı Hakîm'i dinlediler. Belâgat ve fesâhat-ı Kur'âniye onları hayrette bıraktı. Kur'ân-ı azîmü's-şânın Hak kelâmı olduğunu bildiler. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e î mân ettiler. Tevhîd getirdiler. Şeref-i İslâm'la müşerref oldular. Ve taraf-ı Risâletten kendi kavimlerini inzâra memur olarak memleketlerine avdet ettiler.”³¹

قَالُوا يَا قَوْمَنَا إِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا أُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَىٰ مُصَدِّقًا
لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ وَإِلَى طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٣٠﴾
يَا قَوْمَنَا أَجِيبُوا دَاعِيَ اللَّهِ وَآمِنُوا بِهِ يَغْفِرَ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ

﴿وَيُجِزُّكُمْ مِنْ عَذَابِ الْهِمِّ﴾ ٣١

“Ey bizim kavmimiz! Biz Hazret-i Mûsâ’dan sonra inzâl olunmuş bir kitap işittik ki o kitab kendinden evvel geçen kütüb-i semâviyenin cümlesini tasdik ediyor. Taraf-ı ilâhîden geldiği açık bir sûrette anlaşılıyor. Cenâb-ı Allah’ın kullarını tarîk-i hakka dâvet ettiği gibi herkese de doğru yolu gösteriyor.

Ey bizim kavmimiz! Cenâb-ı Allah’ın dâvetçisinin dâvetine icâbet ve ona îmân edin ki sizin günahlarınızın bazısını Allah teâlâ mağfiret buyursun ve azab-ı elîmden sizi kurtarsın.”³²

Kur’ân-ı azîmü’s-şânı dinleyen bir takım cin tâifesi de şeref-i İslâm ile müşerref oldular. İnsanların mü’mini kâfiri olduğu gibi cinlerin de mü’min ve kâfirleri vardır.

Yeryüzündeki cinlerin, yeryüzündeki insanların on misli kadar çok olduğu rivâyet edilmiştir.

İnsanlar cinlerin onda biri kadar, insanlar ve cinler yeryüzü hayvanlarının onda biri kadar, bunların hepsi kuşların onda biri kadar, bunların hepsi deniz hayvanlarının onda biri kadar, bunların hepsi dünya semâsındaki meleklerin onda biri kadar, bunların hepsi ikinci semadaki meleklerin onda biri kadardır. Bu nisbet yedinci kat semaya kadar devam eder. Sonra bunlar Kürsî’ye göre çok az kalırlar. Bunların hepsi de Arş’ın etrafındaki melekler yanında denizde bir katre gibi kalırlar.

Şeytanların erkekleri-dişileri vardır. Çoğalırlar. Cinlerin de erkekleri-dişileri vardır, onlar da çoğalırlar. Meleklerin ise erkekleri-dişileri yoktur, yemezler ve içmezler.

Ebû Saîd el-Harrâz bir gün rüyasında iblisi gördü. Ona asasıyla vurmak istedi. Bunun üzerine iblis:

- Yâ Ebâ Saîd! Ben bu asâdan korkmam. Korktuğum şey ârifin kalbinin semâsından doğacak mârifet güneşinin ışıklarıdır, dedi.³³

Ebû Hüreyre -radiyallahu anh-'dan Rasûlullah -salallahu aleyhi ve sellem- Efendimizin şöyle buyurduğu rivâyet olunmuştur:

*"Hiç bir peygamber yoktur ki, ona bir mûcize verilip de o mûcizelere îmân ile o peygamberi tasdîk etmiş olmasınlar. Benim de büyük ve açık mûcizem Kur'ân'dır ki böyle bir kitap hiç bir peygambere verilmemiştir. Bu cihetle ben peygamberlerin en çok ümmetlisi olacağım. Bana bir Kur'ân mûcizesi verildi ki bu Kur'ân kimseyi sihir gibi zan, vehim ve hayâle düşürmez."*³⁴

Mûsâ -aleyhisselâm-'a verilen âsâ mûcizesi:

Mûsâ -aleyhisselâm-'ın âsâsı derhal uzun ve azgın yılanı inkılâb eder, sâhirin sihirlerini iptâl ederdi. Diğer peygamberlerin mûcizeleri onların hayâtı zamanında yaşamış. Onlar munkarız olunca mûcizeleri de o zama-

33. Ruhu'l Beyân, 1 / 63

34. Tecrid-i Sarîh Tercemesi, 11 / 261

na münhasır olmuş yani munkarız olmuş, geçmiş peygamberlerin mucizelerini görmek o zamanda yaşayanlara münhasır kalmıştır. Halbuki hâtemu'n-nebiyyîn -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretlerinin Kur'an mucizesi kıyâmete kadar bâkîdir.

Zaman-ı saâdette belâğat meşhur idi. (İsa -aleyhis-selâm- zamanında tabâbet, Mûsa -aleyhisselâm- zamanında sihir meşhur olduğu gibi.)

Asr-ı saâdette dahî meşhur şairlerin şiirleri, kasîdeleri senenin muayyen gününde Sûk-ı Ukâz'da teşhir edilir, birinciliği kazanan şiirler atlas kumaşlar üzerine yazılarak Kâbe'nin duvarına asılırdı. Bu sûretle Kâbe duvarına meşhur olarak yedi şiir asılmıştı. Buna muallâkât-ı seb'a denir idi. İmru'l-Kays'ın şiiri Kâbe duvarında en başta asılır idi. Fakat Kur'an-ı azîmü's-şânın fesâhat ve belâğatı Kâbe duvarındaki asılı olan şiirleri çürüttüğünden kendi elleriyle Kâbe duvarından indirmişlerdir.

Cenâb-ı Hak -azze ve celle- Kur'an-ı Hakîm'inde fermânıyla şâirleri, edibleri müsâbakaya dâvet etti:

"Ey muârizlar! Kur'an gibi bir söz getiriniz!

Kur'an'ın kısa bir sûresi gibi bir süre getiriniz!

Kısa bir âyet kadar bir âyet olsun getiriniz!"³⁵
buyurdu.

Müseylimetül-Kezzâb sahte nübüvvet iddiâsında bulunmak küstahlığına cüret etmişti. Hâşâ Kur'ân'a nazîre olarak Sûre-i Kâria'ya nazîre kasd edip:

الْفِيلُ مَا الْفِيلُ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْفِيلُ لَهُ ذَنْبٌ وَثِقِيلٌ

"Fil nedir? Fil ne bildirdi sana ki, fil nedir? Bir hurmalığından ipe benzer kuyruğu vardır. Bir uzun hortumu vardır. Tahkîkan bu bizim Rabbimizin halkından azdır..." Sözleriyle sanki Kur'ân'a nazîre söylemiş oldu. Kezâ bir sözünde; "Ey kurbağa, nice bir ötersin? Yukarın suda, aşağıın balçık içindedir. Ne suyu bulandırabilirsin ne içen kimseyi men edebilirsin." diyordu.

İbn-i Abbas -radiyallahu anhumâ-'dan rivâyete göre:

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- zamanında Müseylimetül-Kezzâb Medîne'ye geldi ve: "Eğer Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem- kendisinden sonra beni yerine halîfe kılarsa kendisine uyarım!" dedi. Kendisi Benî Hanîfe Kabîle'sinden olup beraberinde kavminden kalabalık bir cemaat da gelmişti. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Müseylime'nin yanına gitti. Beraberinde hatîb-i Rasûlullah **Sabit bin Kays** da vardı. Rasûlullah'ın elinde hurma dalından bir değnek bulunuyordu. Kavminin içinde oturan Müseylime'nin karşısında durdu. Onunla İslâm hakkında görüştü. Müseylime nübüvvet pâyesinden kendisine bir hisse verilmesini istedi.

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- cevaben:

- *Değil nübüvvetten bir pay, (elindeki hurma dalına işaretle) şu dal parçasını benden istesen onu bile sana vermem. Sen de Cenâb-ı Allah'ın hakkındaki hüküm ve takdirini tecâvüz edemezsin! Eğer sen bana ve Cenâb-ı Hakk'a muhâlefet eder isen Kâdir-i Mutlak hazretleri seni muhakkak helâk eder. Ve sanırım ki sen, sende gördüğüm eşkâle, âlâmete göre rüyamda bana gösterilen kişisin. İşte bu zât (Hatîb, Sabit bin Kays'a işaret ederek) cevap verecektir, buyurdu. Sonra Müseylime'nin yanından ayrıldı.³⁶*

Müseylimetü'l-Kezzâb, nübüvvet iddiasında bulunup kendi zu'munca keenne bir kuyunun suyunu çoğaltmak murâd ederek kuyunun içine tükürdü, derhal o kuyunun içindeki su dahî kurudu. Bir kimsenin ağrıyan gözüne tükürdü derhal gözü kör oldu. Bu sûretle daha dünyada iken Cenâb-ı Allah -azze ve celle- yüzünü kara eyledi.

Müseylimetü'l-Kezzâb evvelce Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e bir mektup göndermişti. Arzı yarıya bölüşmelerini tavsiye etmişti. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- cevapta arzın Cenâb-ı Allah'a âit olduğunu onu kime dilerse ona bahşedeceğini beyân buyurmuştu.

Müseylime, Hazret-i **Ebû Bekiri's-Sıddîk**'ın zamanında nübüvvet dâvâsında bulunarak isyan etmişti. **Hâlid bin Velid** -radiyallahu anh- Müseylime'yi mübâreze-ye dâvet etmişti. Korktuğundan dâvete icâbet edememiş, sahte peygamber olduğunu taraftarları anlamıştı.

Duvarlı bir bahçeye ilticâ etmiştir. **Ebû Dücâne** -radiyallahu anh-; "Beni duvardan içeri atın." deyince onu fedâî olarak duvardan içeri attılar. Ayağı kırıldığı halde mürtedlerle çarpışarak bahçenin kapısını açmağa muvaffak oldu. Nihâyet kendisi rütbe-i şahâdete nâil olarak ruh-u pür-fütûhu makâm-ı âlâya kavuştu.

Vahşî dahî **Hazret-i Hamza'yı** -radiyallahu anh- şehid ettiği harbe ile Müseylîmetü'l-Kezzâb'ı katletti. Bu vakâda yirmi binden ziyade kişi katlolunmuştur. Ashabdan nice kibâr-ı ricâl ve 70 kadar hâfız da şehid olmuştur.

Beyzâvî'nin beyânı vechile Kur'ân'ı ve Rasûlullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem- istihzâ edenlere ön ayak olan Kureyş'in ileri gelenlerinden birincisi Velid bin Muğîre idi.

إِنَّا كَفَيْتَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ ﴿٩٥﴾ الَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا
آخَرَ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾

"Allah'la beraber başka mâbud kılanların ve istihzâ edenlerin şerlerinden biz sana kâfi olduk. Biz sana kâfi olunca onlar istihzâlarının cezâsını yakında bilirler."³⁷

Cebrâil -aleyhisselâm- Velid bin Muğîre'nin ayağına işâret etti. Velid'in ayağında yara çıktı. Ondan müteessiren ölerecek canı cehenneme gitti.

İstihzâ edenlerden As bin Vâil'in ayağına diken battı. Dikenî bulamadılar. Ayağı devenin boynu gibi şişti. Yerden kıpırdayamaz bir hale geldi. Bağıra bağıra âkıbet cehenneme gitti.

İstihzâ edenlerden üçüncüsü Esved bin Muttalib idi ki, Cibrîl-i Emîn onun gözüne işaret etti. Sancı geldi, gözü kör oldu. Sancısı durmadı, başını duvara vura vura öldü.

Dördüncüsü Esved bin Abd-i Yeğûs idi ki, Cibrîl-i Emîn onun da karnına işaret etti, derhal ishâle tutularak helâk oldu.

Beşincisi Hâris bin Kays'dır. Cibrîl-i Emîn başına işaret etti. Bu da baş ağrısına mübtelâ olup helâk oldu.

Her zaman hakkı istihzâ ile ibtâlâ sâ'y edenler rûs-vây olarak âkıbet helâk oldukları ve âyet-i celîlenin sırrı zâhir olduğu görülmektedir. Nitekim Velid bin Muğîre hakkında;

سَنَسِمُهُ عَلَى الْخُرْطُومِ ﴿١٦﴾

"Biz yakında o kâfirin burnu üzerine alâmet koyarız."³⁸ Yani burnu üzerini ateşle dağlar, alâmet yaparız ki; o alâmetle ehl-i mahşer nazarında o kâfirin Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e ezâ eden kâfir olduğu herkesce mâlum olur.

Diğer bir mânâyâ göre: "Biz o kâfirlerin yüzü üzerine siyahlık vaz' etmekle yevm-i kıyâmette onu teşhir ederiz."

Fahr-i Râzî'nin beyânı vechile, bu âyet-i celîlede beyân olunan alâmet dünyada olmak ihtimali vardır. Buna nazaran mânâ-yı âyet: O kâfirlerin burnu üzerine dünyada kılıçla alâmet yaparız ki o alâmet, ölünceye kadar burnundan geçmez demektir.

Bu âyetin eseri Bedir Gazası'nda görülmüştü. Bedir gazasında Velid'in burnu kılıçla yaralandı. O yaranın eseri ölünceye kadar burnunda kaldı. Kur'an'da; الْخُرْطُومُ Hurtum tâbiri hınzır ve fil gibi, insanın tab'an istikrâh ettiği hayvanların burnu demek olduğundan Hurtum tâbirinin insanın burnunda isti'mali o insanı tahkîr içindir. Burnu tahkîr de insanı kemal-i ihânet ve mezelletle tahkîr içindir.

وَلَا تَطْعُ كُلَّ حَلَّافٍ مَّهِينٍ ﴿١٠﴾ هَمَّازٌ مَشَاءٌ بِتَمِيمٍ ﴿١١﴾
 مَنَاعٌ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ ﴿١٢﴾ عَتَلٌ بَعْدَ ذَلِكَ زَنِيمٍ ﴿١٣﴾
 أَنْ كَانَ ذَا مَالٍ وَبَنِينَ ﴿١٤﴾ إِذَا تَتَلَّى عَلَيْهِ آيَاتُنَا قَالَ
 أَصَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٥﴾

"Ey Habîbim! Sen çok yemin eden hakîr rey sâhiplerine itâat etme ki onlar diğer insanları ayıplayıcı ve fesat için âharlerine söz götürücülerdir. Hayrî şiddetle men edici, gayre zulmedici, çok günah işleyici, tabiatı katı ve ahlâkı kötü olup şu beyân olunan çirkin sıfatlardan sonra mâye-i asliyesi nâmeş-rû harekâtta hâlî olmayan kimseye itaat etme. O kâfir çok mal ve evlad sâhibi olup bizim âyetlerimiz o kâfir üzerine okunduğunda: "Bu okunan âyetler evvel geçen ümmetlerin yalanlarıdır." dediğinden

itâat etme!"³⁹

Bu âyet-i kerîmede Velid bin Muğîre'nin on mezmûm sıfatı beyân olunmuştur.

مَنَّاعٌ لِلْخَيْرِ Yani "**Hayırlı işleri şiddetle men edenler...**" Her ne kadar bu âyet-i celîle Velid hakkında nâzil olmuş ve murâdı has ise de hükmü âmm'dir. Binâenaleyh hayırlı ameli yapanları şiddetle, musıraran men'e çalışanlar da bu âyet-i celîlenin zemmine dâhildir.

أَنْ كَانَ ذَا مَالٍ Yani "**Çok mal sâhibi idi.**" Tâif ile Mekke arasındaki bostan ve bağ ve bahçeler hep kendisinin idi. Hac mevsiminde Mina'da hacılara ateş yaktırmaz hep kendisi it'âm ederdi. Bu servetine aldanarak nübüvvetin sanki kendisine gelmesi ümîd-i bâtılında bulunurdu. Nitekim Mekke kâfirleri Kur'ân'ın Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- nâzil olması üzerine îtiraz ederek dediler ki:

وَقَالُوا لَوْلَا نَزَّلَ هَذَا الْقُرْآنُ عَلَى رَجُلٍ مِّنَ الْقُرَيْشِ عَظِيمٍ

"Keşke şu Kur'ân, Mekke ile Tâif'te bulunan ricâlden büyük bir racûle nâzil olaydı."⁴⁰

Kefere-i Kureyş nübüvvet mertebesini dünya malına ve menfaatine lâzım zan ederek: "Keşke şu Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem- üzerine nâzil olan Kur'ân Mekke'de mal sâhibi olan ve nâs arasında kadri âlî ve îtibarı büyük olan Velid bin Muğîre ile Tâif'de

39. Kalem Sûresi, 10-15

40. Zuhuruf Sûresi, 31

mâl, dâr ve câh sâhibi olan Urvetü'bnü Mes'ûd'den birisine nâzil olsa idi." dediler.

Halbuki nübüvvet makamının dünya malına, câh ve mansıba, evlâd ve etbâa ihtiyacı yoktur. Mansıb-ı nübüvvetin erkân-ı mühimmesi, bilumum mâsivâyı terk-le ahlâk-ı merdıye-i ilâhiye ile tehalluk etmektir. Nübüvvet kesbî değildir. Vehbî, min ındillahtır. İhsân-ı ilâhîdir. Kezâ ilmin en efdali de vehbî olandır.

Abdullah İbn Amr İbn Âs -radiyallahu anhumâ'-dan şöyle dediği rivâyet olunmuştur:

*"Ben Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in Kur'ân okumayı dört kişiden isteyip alınız, buyurduğunu işittim: Abdullah bin Mes'ûd'dan, Ebû Huzeyfe'nin kölesi Sâlim'den, Übeyy bin Kâ'b'dan, Muaz bin Cebel'den."*⁴¹

Abdullah bin Mes'ûd'u önce zikretti.

İbn-i Mes'ûd -radiyallahu anh- İslâm'a ilk giren altı kişinin altıncısı olduğu Buhârî şerhinde yazılmıştır. Habeş'e ilk hicret edenlerdendir. Bedir'den itibaren bütün gazalarda bulunmuştur. Hicretin 24'üncü yılında Medîne'de irtihâl etmiştir.⁴²

Sâlim bin Muakkib -radiyallahu anh-'da ashâbın âlimlerinden, büyüklerindendir. Sâlim -radiyallahu anh- Ebû Huzeyfe'nin âilesinin kölesi iken âzâd edilmiştir.

41. Tecrid-i Sarîh Tercemesi, 9 / 401

42. Tecrid-i Sarîh Tercemesi, 9 / 401

Hazret-i Ömer'le beraber Medîne'ye hicret etmiştir. Mescid-i Kubâ'da Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in teşrîfini intizâr etmişlerdir. O zamana kadar Hazret-i Ömer -radiyallahu anh- cemaate imâmette bulunmuştur.

Hazret-i Ömer -radiyallahu anh- şahâdetinde: "Eğer Sâlim sağ olsaydı onu halîfe yapardım, şûrâyı kurmazdım." demiştir. Sâlim -radiyallahu anh- Bedir'den itibaren bütün gazâlarda bulunmuştur. Nihâyet Yemâme harbinde Müseylimetü'l-Kezzâb ile olan harbede şehîd olmuştur.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in- Sâlim ile beraber bu dört zâtın Kur'ân öğretmelerini tahsis buyurması Kur'ân-ı Hakîm'in kıraatine ve maânîsine derece-i vukûfiyetlerinin ziyade olmasındandır. Bu zevât Kur'ân-ı Kerîm'i bizzat Peygamberimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-'in fem-i saâdetinden almaya ihtimâm etmişlerdir.

Diğer bir hadîs-i sahihte Enes bin Mâlik -radiyallahu anh-'dan rivâyete göre: "Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- zamanında Kur'ân'ı dört zât ezberlemiştir ki, dördü de ensârdandır. Übeyy bin Kâ'b, Muâz bin Cebel, Ebû Zeyd, Zeyd bin Sâbit." Enes bin Mâlik'e: "Ebû Zeyd kimdir?" diye soruldu. "Amcalarımdan birisidir." dedi.⁴³

Her ne kadar bu Hadîs-i şerîfte Kur'ân'ı ezberleyen, dört kişi olarak zikredilmiş ise de bir çok ashâb-ı kirâm da Kur'ân'ı ezberlemişlerdi. Bu hadîsteki aded kay-

dı ziyâdeyi nefyetmez ve hâfızları bu dörde tahsisi de istilzâm etmez. Nitekim evvelki hadîste Sâlim ve İbn-i Mes'ûd -radiyallahu anhümâ- olduğu halde bu hadîste zikredilmemiştir.

Enes bin Mâlik -radiyallahu anh- rivâyet eder:

Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- Übeyy bin Kâ'b'a hitâben: "Allah bana Beyyine Sûresi'ni muhakkak sana okutmaklığımı emretti." buyurdu. Bunun üzerine Übeyy: "Ya Rasûlallah -sallallahu aleyhi ve sellem- Allah benim adımı da açıktan andı mı?" diye sordu. Rasûlullah: "Evet, andı!" diye tasdîk buyurdu. Bunun üzerine Übeyy bin Kâ'b sevincinden, sürûrundan ağladı.⁴⁴

İşte bu hâdis-i şerîf, Übeyy bin Kâ'b -radiyallahu anh-'ın Cenâb-ı Hak -azze ve celle- tarafından nâil olduğu iltifât-ı sübhâniyesine hiç bir ashâbın iştirâk etmediği âlî bir menkıbedir. Bu cihetle Hazret-i Ömer -radiyallahu anh- Übeyy bin Kâ'b'a çok hürmet ederdi ve ondan istifade ederdi ve seyyidü'l-müslimîn yani müslümanların ulusu der idi. Müşârün-ileyh Hazrecîlerden, Neccâr oğullarındandır. Hazret-i Ömer -radiyallahu anh- teravih namazını cemaatla kıdırmaya memur etmişlerdir. Bu Beyyine Sûresi'ni Übeyy'e okutması şüphesiz ki ona tâlim içindir.

Bu sûrenin sâir ashabdan mümtâz olarak Übeyy bin Kâ'b'ın okumasının sebebi de Übeyy'in ashâb-ı kurrâdan

olup Kur'ân'ın elfâz ve vücûh-ı kırâatinde ziyâde ihtimâmındandır. Nitekim Hadîs-i şerîfte: *"Ümmetimin Kur'ân'ı en güzel kırâat edeni Übeyy bin Kâ'b'dır"* buyurulmuştur.

Bir Hadîs-i şerîfte:

*"Hâmil-i Kur'ân yani hâfız-ı Kur'ân öldüğü vakitte Allah teâlâ hazretleri arza "O hâfızın lahmini (etini) yeme!" diye vahy ve emir buyurur. Arz da, "İlâhî nasıl olur da onun lahmini ekl ederim? Senin kelâmın onun cevfinde, dimâğında yazılmış, nakş olmuştur, yani ben onun etini çürütmem." diye cevap verir."*⁴⁵

Âişe -radiyallahu anhâ'-dan. Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-'in şöyle buyurduğu rivâyet olunmuştur:

*"Kur'ân'ı ezberleyerek okuyan hâfızın benzeri vahiy getiren melek gibidir."*⁴⁶ Yani fazîlette ikisi beraberdir, diye tercüme edilmiştir. Kur'ân'ı hâfız olmayarak okuyan ve bu sûretle okumak kendisine zorluk veren kimse için de iki ecir vardır: Biri Kur'ân'ı okumak eciri, diğeri zorluk, zahmet çekmek ecridir.

Ebü Mes'ûd Bedrî -radiyallahu anh'-dan rivâyete göre, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuşlardır:

"Her kim Sûre-i Bakara'nın âhirinden iki âyeti bir

45. Râmu'ul-Ehâdîs

46. Tecrid-i Sarîh Tercemesi, 11 / 248

gecede okursa o iki âyet o kimseye kifâyet eder.” Yâni *اَمَّنَ الرَّسُولُ* den nihâyetine kadar bir kimse bir gecede okursa onun sevabı o kimse için kifâyet eder, demektir. Yahut ins ü cinnin şerrinden mahfûz kalmak için kafidir, demektir.

Bu âyet-i celîlede kemâlât-ı insâniyenin esâsı beyân olunmuştur. Cenâb-ı Allah'a meleklerle, kitaplara ve rusûl-i kirâma î mân beyân buyurulmuştur.

“Rusûl-i kirâmın getirdiği ahkâmın cümlesini işittik, itâat ettik.” mânâsına; *سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا* fıkra-i celîleyle ubûdiyete işâret buyurulmuştur. Vê ahvâl-i âhirete müteallik mağîret talebine devam lüzûmu için de,

غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ

buyurulmuştur.

Binâenaleyh biz mü'minlerin tevbe ve istiğfara devam etmecliğimize işarettir.

Husûsiyle ikinci âyet-i celîle mühim duâları ihtivâ etmektedir.

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِن نَّسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا
إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْنَا مَالًا
طَاقَةً لَّنَا بِهِ ۖ وَاعْفُ عَنَّا ۖ وَغُفِّرْنَا ۖ وَارْحَمْنَا ۖ أَنْتَ مَوْلَانَا
فَاَنْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ

“Ey bizim Rabbimiz! Biz nisyan ve hatâ ederek kusur eder isek o kusurumuz sebebiyle bizi muâha-

ze etme. Bizden evvel geçen ümmetlere tahmil ettiğin ağır teklifleri bizim üzerimize de yükletme, tâkâtimiz olmayan şeyi bize tahmil etme. Ya Rabbî! Bizim kusurlarımızı affet ve bizim hatâlarımızı setreyile. Bize lütuf ve merhamet et. Çünkü sen bizim Mevlâmız ve yardımcımızsın. Ya Rabbî! Bize kavm-i kâfirin üzerine nusret ver!" demektir.

Bizden evvel geçen ümmet ile murâd yahûdilerdir. Onlara elli vakit namaz farz idi. Necâset bulaşan yerin kesilmesi lâzımdı. Dünyada iken kusurlarının cezâsını tâcilen görmeleri gibi ağır tekâlif-i ilâhiye vardı.

Elhamdülillah-i teâlâ ümmet-i Muhammed'e pek çok eltâf-ı ilâhiye ihsan buyurulmuştur. Binaenaleyh Cenâb-ı Allah'a hamd ve senâ ederek duâlarımıza devam etmekliğimiz lâzımdır.

Ebû Saîd el-Hudrî -radiyallahu anh-'dan rivâyete göre:

Bir kişi öbür kişinin bütün gece tekrarlayarak İhlâs Sûresi'ni okuduğunu işitti. Sabah olunca Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e arzeyledi. Cevaben buyurdular ki:

- Hayatım yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki bu sûreyi okumak, yani ihlâs-ı şerîfi okumak bütün Kur'an'ın üçte birine muâdildir.⁴⁷

Yine diğer bir sahîh hadîste:

- *Ashâbım! Kur'ân'ın üçte birini bir gecede okumak size güçlük verir mi, diye sormuştu. Bu teklif ashâba güç gelerek:*

- *Ya Rasûlallah! Bizim hangimizin buna gücü yeter, dediler de, bunun üzerine Hazret-i Peygamber Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-:*

- *İhlâs sûresi Kur'ân'ın üçte birisidir, buyurdu.*

مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ أَلْفَ مَرَّةٍ فَقَدْ اشْتَرَى نَفْسَهُ عَنِ النَّارِ

"İhlâs-ı şerîfi bin defa okuyan mü'min-i kâmil, nefsi-ni nâr-ı cehennemden kurtarmış olur." buyurulmuştur.⁴⁸ İhlâs-ı şerîfin fazîleti pek büyüktür.

Râmuz hadîslerinden diğer bir hadîs-i şerîfte dahî: "Her gün ihlâs sûresini yüz kere okuyan kimsenin Cenâb-ı Hakk bir çok hatalarını af buyuracağı..." beyân olunmuştur.

Buhârî sahîh hadîsinde dahî; Âişe -radiyallahu an-hâ'nın rivâyetine göre;

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- her gece yatağına geldiği zaman ihlâs, felak, nâs sûrelerini okuduğunu beyân etmiştir.⁴⁹

48. Tecrîd-i Sarîh Tercemesi, 11 / 272

49. Câmiu's-Sağîr

KUR'ÂN DİNLEMEK

Abdullah bin Mes'ûd -radiyallahu anh-'dan şöyle dediği rivâyet olunmuştur:

Bir kere Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- bana:

- *Ey İbn-i Mes'ûd! Bana Kur'ân oku*, diye emretti.
Ben de:

- Ya Rasûlallah! Kur'ân sana gönderildiği halde onu size nasıl okuyacağım, dedim.

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- "*Kur'ân'ı ben başkasından işitmeyi çok hoşlanırım.*" buyurdu.

Ben de Sûre-i Nisâ'yı okumaya başladım. Okurken:

فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَاكَ عَلَىٰ هَؤُلَاءِ شَهِيدًا

Âyetine⁵⁰ gelince, Rasûl-i Ekrem; “*kâfi*” buyurdu. O sırada gördüm ki Rasûlullah’ın iki gözü yaş döküyordu, ağlıyordu.⁵¹

Âyet-i celîlenin meâlî bir tefsîre nazaran, azîz ve celîl olan Allahü zül-celâl hazretleri Habîbine: “**Habîbim kıyâmet günü her ümmetten onun peygamberini biz şâhid getirdiğimizde, Habîbim seni de şunların üzerine şâhid getirdiğimiz vakit bakalım münkirlerin hâli nasıl olacak?**”

Diğer bir tefsîre nazaran mânâ-yı âyet:

“Ey ümmet-i Muhammed! Siz fevz ü necât bulduğunuz şeyle nasıl necât bulmazsınız, biz her ümmetten bir rasûl getirip onlara şahâdet ettirdiğimizde ey Habîbim seni de hâlis kullar üzerine şahâdet eder olduğun halde getirdiğimizde elbette dîn-i mübînimize temessük eden ve sana ittibâ eden ümmetin fevz ü felâh bulurlar.”

يَوْمَئِذٍ يَوْمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَعَصَوْا الرَّسُولَ لَوْ تَسْوَى
بِهِمُ الْأَرْضُ وَلَا يَكْتُمُونَ اللَّهَ حَدِيثًا ﴿٢٥﴾

“O günde kâfirler ve Rasûl-i Mufahhem’e âsî olanlar üzerleri toprakla örtülüp kendilerinin toprakla müsâvî olmasını arzu ederler. Kendilerine âriz olan züll ve hakarettten kendilerinin unutulup toprak olmasını isterler. Halbuki kendilerinden sâdir olan amellerini saklayamazlar”⁵²

50. Nisâ Sûresi, 41

51. Tecrîd-i Sarîh Tercemesi, 11 / 100

52. Nisâ Sûresi, 42

Diğer bir mânâyâ göre: "Allah teâlâ ve Rasûl'üne küfr edip isyân edenler kıyâmet gününde arzu ederler ki, keşke arza defnolunsalar da emr-i Rasûlullah'a ve sıfât-ı Peygamberîye âit olan kelâmı saklamamış olsalardı..."

İşte bu âyet-i kerîme mûcibince her peygamberin ümmeti hakkında tasdîk sûretiyle şahâdet etmeleri, bundan sonra da Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-'in şahâdet üstüne şahâdet olarak şahâdet bu-yurmaları bütün beşeriyete şâmil îfâsı ağır bir vazîfe idi.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- âimme üzere müşâhid olduğu gibi şefâat-i uzmâsı da vardır. İşte bu iki vazîfenin azameti Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-'i ağılatmıştır.

Hadîs-i şerîflerde buyuruluyor ki:

*"Kur'ân-ı Kerîm'i okuyanların ahseni -en güzeli- okurken Cenâb-ı Hak'dan havf ve haşyetini gördüğün kimsedir."*⁵³

أَحْسِنُوا الْأَصْوَاتَ بِالْقُرْآنِ

*"Kur'ân-ı okurken tertîl-i huruf yani kelimelerini dâ-ne dâne tecvîde riâyetle okuyarak ve tefekkür-i meânî ile seslerinizi tezyîn ediniz."*⁵⁴

53. Câmiu's-Sağîr

54. Câmiu's-Sağîr

فَضْلُ الْقُرْآنِ عَلَى سَائِرِ الْكَلَامِ كَفَضْلِ الرَّحْمَنِ عَلَى
سَائِرِ خَلْقِهِ

"Kur'ân-ı azîmü's-şânın sâir kelâm üzerine olan fazîleti Hâlık teâlâ ve tekaddes hazretlerinin mahlûk üzerine olan fazlı gibidir."⁵⁵

أَشْرَافُ أُمَّتِي حَمَلَةُ الْقُرْآنِ وَأَصْحَابُ اللَّيْلِ

"Ümmetimin eşrefi, Kur'ân'ın ahkâm-ı celîlesiyle âmil olan ve Kur'ân tilâvetine müdâvim olan hâfızlarla, gece teheccüd namazı ve zikr u ibâdet için geceleri kal-kıp ibâdetle ihyâ edenlerdir."⁵⁶

إِقْرَأِ الْقُرْآنَ مَا نَهَاكَ فَإِذَا لَمْ يَنْهَكَ فَلَسْتَ تَقْرَأُهُ

"Kur'ân-ı Kerîm'in evâmîr ve nevâhîsi ile âmil olarak Kur'ân'ı oku. Yoksa Kur'ân ile âmil olmaz isen Kur'ân'ı tilâvet etmemiş olursun."⁵⁷

مَنْ دَامَ عَلَى قِرَاءَةِ يُسَ كُلِّ لَيْلَةٍ فَمَاتَ مَاتَ شَهِيدًا

"Yâsin-i Şerîf'i her gece okumaya devam eden kimse vefat ederken şehid olarak vefat eder."⁵⁸

اقْرَؤْا يُسَ فَإِنَّ فِيهَا عَشْرَ بَرَكَاتٍ

"Yâsin-i Şerîf okuyunuz. Zîra Yâsin-i Şerîf okumaya devamda on hassa, bereket vardır."⁵⁹

55. Câmiu's-Sağîr

56. Câmiu's-Sağîr

57. Câmiu's-Sağîr

58. Menâvî

59. Râmu'z'u'l-Ehâdis

Yâsin-i Şerîf'i ihlâs ile, aç bir kimse okursa tok olur. Bir çıplak kimse okursa libas ile örtülür. Bekâr okursa tezevvüc eder. Korkan kimse okursa korkudan emîn olur. Mahzûn okursa ferah bulur. Seferde yolcu okursa seferinde yardım görür. Bir racülün gâib bir şeyi olsa onu bulur. Meyyit üzerine -ölüye- okursa azabı tahfif olunur. Susuz okursa susuzluğu teskîn olur. Hasta okursa şifâyâb olur. Şu kadar ki teslîmiyet, ihlâs şarttır.

إِذَا وَضَعْتَ جَنْبَكَ عَلَى الْفِرَاشِ وَقَرَأْتَ فَاتِحَةَ الْكِتَابِ وَقُلْ
هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فَقَدْ أَمِنْتَ كُلَّ شَيْءٍ إِلَّا الْمَوْتَ

"Uyku için yatağa yatarken evvelâ Fâtiha, sonra İhlâs okuduğunda ölümden başka her şeyden emîn olursun."⁶⁰

مَنْ قَرَأَ بَعْدَ صَلَوةِ الْجُمُعَةِ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ وَقُلْ أَعُوذُ
بِرَبِّ الْفَلَقِ وَقُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ سَبْعَ مَرَّاتٍ أَعَادَهُ اللَّهُ
عَزَّ وَجَلَّ بِهَا مِنْ السُّوءِ إِلَى الْجُمُعَةِ الْآخِرِ

"Bir kimse cuma namazını kıldıktan sonra kalkmadan ve konuşmadan yedi kere ihlâs, yedi kere felâk ve nâs, sûrelerini okursa gelecek cumaya kadar o kimseyi Allah teâlâ hazretleri şerlerden muhâfaza buyurur."⁶¹

60. Câmiu's-Sağîr

61. Câmiu's-Sağîr

Ebû Hüreyre -radiyallahu anh-'dan rivâyet olunmuştur, der ki:

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- beni bir vakit zekâtın muhâfazasına memûr etmişti. Gece bir kimse gelip hurmadan avuçlayıp aldığı anda onu tutup: "Seni Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- götüreceğim." dedim. Sârik bana yalvardı, zarûretten bahsetti, ben de merhamet edip bıraktım.

Sabah olduğunda Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- vardığımda bana hitâben: "*Ya Ebâ Hüreyre! Dün geceki esiri ne yaptın?*" buyurdu. Ben de cevaben: "Zarûretten şikâyetle yalvardığımdan merhameten bıraktım." dedim.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-: "*Hakkâ ki o kimse sana yine gelip bu işi yapacaktır.*" buyurdu.

Ben tekrar tarassudda bulundum. O kimse yine geldi. Hurmadan avuçladı. Ben tuttum. "Seni Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e götüreceğim." dedim.

Bir daha bundan böyle gelmeyeceğine söz vererek son derecede istirhamda bulunduğundan yine merhameten bıraktım.

Sabah oldukça yine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bana hitâben:

"*Yâ Ebâ Hüreyre! Geceki esiri ne yaptın?*" buyurdu. Ben de merhameten yine bıraktığımı söyledim. Yine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-: "*Hakkâ ki o kimse yalan söyledi. Fakat yine gelecektir.*" buyurdu.

Üçüncü gece yine o kimseyi hurma avuçlarken yakaladım ve dedim ki: "Artık bu defa ben seni behemehal huzur-ı Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimize götürreceğim. Zîra bir daha gelmem dediğin halde bir daha geldin. Bu üçüncü defa oldu." dedim.

Sonra o kimse bana: "Bu defa beni bırakınız. Ben sana bir güzel kelime, dua tâlim edeyim ki her halde o dua sebebiyle Cenâb-ı Hak sana menâfi-i kesîre in'âm ve ihsan ede." dedi.

Ben de: "O dua nedir?" dedim. O da bana hitâben: "Uyku için yatağına vardığında "Âyetü'l-Kürsî" ki, **وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ** ﴿٢٠٠﴾ **أَللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ**, 'e kadar oku, tâ sabaha kadar Allahü azîmü's-şân tarafından seni muhâfaza için üzerinde hafaza melekleri bulundurulur. Sen sabaha kadar Allahü azîmü's-şânın hıfz u emânında bulunursun ve sabaha kadar asla sana şeytan yaklaşamaz." dedi. Ben de hırsıza yol verdim.

Sabah olduğunda Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bana hitâben:

- *Geceki esiri ne yaptın*, buyurdu. Ben de:

- Bana güzel menâfi-i kesîresi olan bir duayı ezberlettiğinden bıraktım, dedim.

- *O dua ne imiş*, buyurdu. Ben de "âyetü'l-kürsî" nin hasâisini arz eyledim.

Sonra Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bana: "O kimse haddi zâtında kendisi yalancı olduğu hal-

de bu sözü sana doğru söylemiş, bu sözü doğrudur ve öylece dir.” buyurdu. Ve sonra bana: “Ya Ebâ Hüreyre! O geceden beri sana bu muâmeleyi yapan ve seninle konuşan kim olduğunu biliyor musun?” buyurdu. Ben de “Hayır ya Rasûlallah, bilmiyorum.” dedim. Rasûlallah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

*“Ya Ebâ Hüreyre, o kimse şeytandı, kendisi hadd-i zâtında yalancı olduğu halde bu sözü sana doğru söylemiş ve öylece de doğrudur.”*62

İşte âyetü'l-kürsînin hâssası pek büyüktür. Hem yaktarken okumalı ve hem de akşam ve sabah ve sefere çıkıldığında okumalıdır.

Bu hadîs-i sahîh sarâhatine nazaran âyetü'l-kürsîyi ancak bir kere okumak kifâyet edeceği anlaşılıyor ise de o zamanki ashâb-ı kirâmın huzur ve teslimiyetleri ve mânâyı tefekkürdeki derece-i hallerine nazaran onlar için belki bir kere de okumak kifâyet edebilirse de bizlerin zaaf-ı hâlimize nazaran bu âyet-i celîleyi yani âyetü'l-kürsîyi hiç olmazsa def-i şer niyetiyle üç veya yedi defa okumaklığımız daha efdal ve daha evlâdır.

Âyetü'l-kürsînin fazîleti hakkında müteaddid ehâdîs-i şerîfe vardır.

MÜ'MİNLERİN SÜKÛTU

Allah Teâlâ buyurmaktadır ki:

وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

"Kur'ân okunduğu zaman, hemen onu dinleyin ve susun. Olur ki, merhamet edirsiniz."⁶³

Üseyyid bin Hudayr -radiyallahu anh-'dan şöyle dediği rivâyet olunmuştur:

Bir kere Üseyyid gece vakti Bakara Sûresi veya Sûre-i Kehf'i okuyordu. Atı da yanında bağlanmış idi. Kur'ân'ı okur iken at deprenmeye başladı. Üseyyid sustu. At da sâkinleşti. Üseyyid tekrar okumaya başladı, at yine şahlandı. Üseyyid sustu, at da sâkin oldu. Üseyyid bir daha okumaya başlayınca at yine şahlandı. Artık Üseyyid Kur'ân okumaktan vazgeçti. Oğlu Yahyâ da ata yakın yatmakta idi. Atın çocuğa zararı dokunmama-

sı için oğlu Yahyâ'yı geriye çekti. Başını kaldırıp göğse baktığında kandiller gibi bir takım yıldızların parlamakta olduğunu gördü.

Sabah olup da keyfiyeti Rasûlullâh -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem-'e arz eylediğinde:

- *"Oku ey Hudayr oğlu, oku ey Hudayr oğlu."* buyurdu.

Üseyyid de:

- *"Atın oğlum Yahyâ'yı çiğnemesinden endişe ettim de kestim, gökyüzünde kandiller gibi yıldızların parlamakta olduğunu gördüm, sonra göğse doğru çekilip gittiler."* dedi.

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-:

- *"Onlar bilir misin nedir?"* buyurdu.

- *"Hayır!"* dedim.

- *"Ey Üseyyid, onlar melekler idi. Senin sesine yaklaşmışlardı. Eğer sen Kur'ân okumaya devâm etse idin sabaha kadar melekler seni dinlerlerdi."* buyurdu.⁶⁴

Bir kere cin tâifesi Batn-ı Nahle'de Rasûlullah -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem-'in sabah namazını kılar-ken okuduğu Kur'ân'ı dinlemişlerdi.

Sûre-i Cin'de:

فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا ۖ ﴿١﴾ يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ
وَلَنْ نُشْرَكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا ۖ ﴿٢﴾

"Ey Rasûlüm! Mekke kâfirlerine de ki: Bana şu vahyolundu, cinden bir zümre Kur'ân dinleyip kavimlerine vardıklarında; biz acâib bir Kur'ân dinledik ki o insanı îmâna, doğru yola yöneltir. Bu cihetle biz ona inandık. Artık Rabblmize hiç bir şeyi ebeden şirk koşmayacağız, dediler."⁶⁵

Sûre-i Ahkâf'da:

وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ فَلَمَّا
حَضَرُوهُ قَالُوا أَنْصِتُوا فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ

"Cinden bir tâifeyi Kur'ân işittiklerinde sizin tarafınıza biz meylettirdik. Onlar huzûrunuza geldiklerinde bâzısı bâzısına; "sükût edin, dinleyelim" dediler. Kur'ân-ı Hakîm'i dinlediler. Belâğat ve fesâhat-ı Kur'âniye onları hayrette bıraktı. Îmân ettiler. Tevhîd getirdier. Şeref-i İslâm'la müşerref oldular. Ve taraf-ı Risâlet'den kendi kavimlerini inzâra memur olarak avdet ettiler."⁶⁶

يَا قَوْمَنَا أَجِيبُوا دَاعِيَ اللَّهِ وَآمِنُوا بِهِ يَغْفِرَ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ
وَيُخْرِجَكُمْ مِنْ عَذَابِ آلِيمٍ

65. Cin Sûresi, 1-2

66. Ahkâf Sûresi, 29

"Ey kavmimiz Cenâb-ı Allah'ın dâvetçisinin dâvetine icâbet ve ona î mân edin ki sizin günahlarınızı Allah teâlâ mağfiret buyursun ve azab-ı elimden sizi kurtarsın."⁶⁷

Ebû Hüreyre -radiyallahu anh- Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in şöyle buyurduğunu rivâyet eylemiştir:

مَمِّنٌ مَّوْلُودٍ إِلَّا يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ أَوْ يُنَصِّرَانِهِ
أَوْ يُمَجِّسَانِهِ

"Her doğan çocuk muhakkak İslâm fıtratı üzere doğar. Sonra anasıyla babası onu yahûdî, yahut nasârâ, yahut mecûsî yaparlar."

Nasıl ki her hayvanın yavrusu âzâları tam olarak doğar. Hiç o yavrunun burnunda, kulağında eksik bir şey görülür mü?

Sonra Ebû Hüreyre -radiyallahu anh:

فَطَرَتِ اللَّهُ التَّبَى فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ
ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ

"Habîbim! Cenâb-ı Allah'ın insanları Cenâb-ı Hakk'ı idrâk ve hidâyetini kabûle müsâid yarattığı fıtrat-ı asliye ki -fıtrat-ı islâmiyedir- fıtrat-ı islâmiye-yi rehber-i hareket ittihâzıyla tevhid-i İslâm düstûru-

nu şirk ile tebdil muvâfık değildir."⁶⁸ mealindeki nazm-ı celîli okumuştur.⁶⁹

İşte bu hadîs-i şerîfin telkîn buyurduğu büyük bir hakikat da insanlarda dîn duygusunun, hakikat aşkının fitrî oluşu, daha çocuk iken o hayat ile mücehhez olması akıllara hayret verecek bir kudret-i fâtıra-i sübhaniyedir.

Ehl-i tefsîr bu âyet-i celîledeki "fitrat" kelimesini hak dînini kabûle kâbiliyet, istîdad ve hidâyet mânâsına hamletmişlerdir. Nazm-ı celîlin mefhûmu muktezâsı da budur. Bu kabiliyet bir çocukta inkişâf ettikçe hâlikını ve O'nun kudret ve azametini daha ziyâde bilir.

Hastalıktan sâlim olan göz ve kulağın görmemesi veya işitmemesi nasıl muhâl ise, hâricî tesîrâtan ve müdâhalemeden sâlim ve mâhfuz olan bir fitrat-ı selîme sâhibinin de hâlikını tanımaması mümkün değildir. İşte bu hikmete binâen, Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- buyurmuştur ki:

"Her çocuk İslâm fitratı üzere doğar, fakat sonra ebeveyni yahûdî, nasrânî, mecûsi ise evlâdını da yahûdî, nasrânî mecûsi yapar."

Binaenaleyh bir müslüman ebeveyn de fitrat-ı İslâm üzerine Cenâb-ı Hakk'ın kendilerine bahş ve ihsân buyurduğu evlâdına dînî terbiye ve akîdesini tâlim ve telkîn etmekle veyahut okutturmakla mükelleftir. Aksi takdirde mes'uldür. Nitekim:

68. Rum Sûresi, 30

69. Tecrid-i Sarîh Tercemesi, 4 / 674

كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ

"Ey ümmetim! Sizin hepiniz çobansınız. Âilenizin her ferdi öbürlerine karşı bir takım vazîfelerin îfâsıyla mükelleftir. Bu vazîfelerden dolayı Cenâb-ı Allah'a karşı mes'uldür."⁷⁰ buyurulmuştur.

Bu hadîs-i şerîfin devâmında:

الرَّجُلُ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ فِي بَيْتِ زَوْجِهَا وَمَسْئُولَةٌ عَنْ رَعِيَّتِهَا

"Zevce çobandır, âile halkının nafakasından ve terbiye-i dîniye ve ahlâkiyesinden mes'uldür. Zevce dahi kocasının yed-i emânetine teslim ettiği âile yuvasının hüsn-i muhâfazasından, kezâ evlâdının dînî terbiyesinden mes'uldür."⁷¹

Âile ocağında bir evlâdın dünyaya gelmesiyle evlâd hakkı evvelâ, evlâdına güzel bir isim vermekle başlar. Nitekim hadîs-i şerîfte:

حَقُّ الْوَلَدِ عَلَى الْوَالِدِ أَنْ يُحَسِّنَ إِسْمَهُ وَيُعَلِّمَهُ الْكِتَابَ وَيُزَوِّجَهُ إِذَا أَدْرَكَ

"Evlâdın ebeveyn üzerinde hakkı güzel isim verilmesi ve Kur'ân'ı ve ferâiz-i dîniyesini tâlim etmek ve sinn-i rüşde vâsıl oldukda evlendirmektir."

70. Tecdîd-i Sarîh Tercemesi, 4 / 651

71. Tecdîd-i Sarîh Tercemesi, 4 / 651

Diğer bir hadîs-i şerîfte buyurulmuştur:

أَدَّبُوا أَوْلَادَكُمْ ثَلَاثَ خِصَالٍ حُبِّ نَبِيِّكُمْ وَحُبِّ أَهْلِ بَيْتِهِ
وَقِرَاءَةِ الْقُرْآنِ

"Evlâdınızı üç hasletle terbiye ediniz:

- Peygamberinize muhabbet.
- Ehl-i beytine muhabbet.
- Kur'ân kıraati."

KUR'ÂN OKUMAK

Allah teâlâ buyurur:

إِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ﴿١﴾ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ﴿٢﴾
إِقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ﴿٣﴾ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ﴿٤﴾ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ
مَا لَمْ يَعْلَمْ ﴿٥﴾

Bir tefsîre nazaran meal-i şerîfi:

“Ey Rasûl-i Mükerrerem! Sen Rabbin teâlânın ismiyle başlayarak Kur’ân oku ki, O Rabbin teâlâ cümle mahlûkâtı halk etti.”⁷² demektir.

Yani, bilcümle cihânın zerrâtını halk eden Rabbin teâlânın ism-i şerîfiyle yardım taleb eder olduğun halde sana nâzil olan Kur’ân’ı sen oku.

72. Alak Sûresi, 1-5

Kur'ân okumaya başlayacak olan kimsenin ibtidâ besmele-i şerife okuması vâcibdir. Kur'ân-ı azîmü's-şândan en evvel nâzil olan âyet-i celîle budur.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Nübüvvetle ba's olunmadan evvel tevhid fikriyle mü'tekid idi. Ve İbrâhîm -aleyhisselâm-'ın şerîatı ahkâmıyla ibâdet ederdi. Ramazan aylarında bir miktar azık alıp; "Hıra" dağına gider, orada kudret-i ilâhiyeyi tefekkürle ibâdet ederdi.

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz kırk yaşına erişdikde vahy-i ilâhîye mazhar oldular. Fakat vahyin başlangıç devri altı ay kadar rüya âleminde tecellî ediyor idi ki, gördüğü her rüya aynen zuhûr ediyordu.

Bir hadîs-i şerîfte:

الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النَّبُوَّةِ

"Rüyâ-yı sâlihâ nübüvvetin kırkaltı cüz'ünden biridir."⁷³ buyurmuştur ki bundan maksat da 23 sene süren müddet-i nübüvvetin 46'da biri altı ay olduğu muhaddîsîn-i kirâm tarafından îzah edilmiştir.

Vahyin başlangıç keyfiyeti Sahih-i Buhârî metninde şöylece zikredilmiştir:

Ümmü'l-mü'minîn Hazret-i Âîşe -radiyallahu anhâ- der ki:

"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in ilk vahyi başlangıcı (6 ay kadar) rüyâ-yı sâdika ile olmuştur.

Sonra kalbine halvet; yalnızlık muhabbeti ilkâ olundu. Cebel-i Hırâ'ya gider, orada ibâdet eder, sonra yine Hatice nezdine avdet eder ve yine tekrar azık tedârik eder Hırâ'ya giderdi. Nihâyet vahy-i ilâhî Hırâ gârında bulunduğu sırada geldi.

Zât-ı Akdes-i Risâletpenâhî buyurur ki:

"Cibrîl-i Emîn قرأ "Oku!" dedi. Ben de O'na: "Okumak bilmem." dedim. "O zaman melek beni alıp tâkatim kesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni bıraktı, yine قرأ dedi. Ben de O'na; "okumak bilmem" dedim. Yine beni ikinci defa alıp tâkatim kesilinceye kadar sıkıştırdı, sonra beni yine bıraktı, قرأ dedi. Ben de "okumak bilmem" dedim. Nihâyet beni üçüncü defa sıkıştırdı."

Üçüncü tazyikte Aleyhi's-salâtü ve's-selâm Efendimize Alak Sûresi'nin ilk beş âyeti vahyolundu. Bunun üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'de kendisine vahyolunan bu âyet-i kerîmeyi telâkkî ile okudu.

İlk iki **"Oku!"** emri Kur'ân değil kırâat denilen fiile başlamak için heceleme kabîlinden bir ihzâr ve teklîf idi. Üçüncü tazyikten sonra olan **"Oku!"** Cenâb-ı Hakk'ın emriyle, adıyla başlamıştır.

"Oku!" emri ilk nüzûlünde hem tekvînî bir mahiyette Hazret-i Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimizi okumaz, ümmî iken kudret-i ilâhiye okur kılmıştır.

Bu âyet-i celîlenin bir tefsîre nazaran mânâsı: **"Oku! Rabbin adıyla, Allah ism-i celîli ile başlayarak**

oku. İşte yaratmak denilen fiilin sâhibi olup kâinâtı yaratan ve seni yaratıp yetiştiren ve her işine mâlik bulunan Rabbin seni kudretiyle bir anda okur yaptı. Okunacak bir Kur'ân, bir kitap indirmeye başladı. Böyle tâlim olunduğu gibi: "O Rabbin ismiyle başlayarak oku!"

Pıhtılaşmış, katılaşmış kandan bir insan halk eden ve halk etmek kudret ve kuvvetinin sâhibi olan Rabbin hiç okumamış olanı da böyle okutur.

Kalem ile yazıyı öğreten O, vâsita ile ilim belleten de O'dur. Yoksa bir kan pıhtısından yaratılmış olan insanlar ne kalem bilirdi ne de yazı."

O, yani Kâdir-i Mutlak, insana öyle bilmediği şeyleri öğretti ki, insanda olmayan istifad ve melekeleri yaratarak, deliller ikâme ederek, âyetler inzâl eyleyerek, vehbî olarak da öğretti, kesbî olarak da öğretti. İşte öyle ekrem olan Rabbin seni hiç unutmamış iken mahz-ı kereminden sana ledünnî bir ilim vererek böyle bir "Oku!" emriyle seni kaleme muhtaç etmeden de okutur.

Bilmediği şeyleri, bilgileri de bildirdi. Onun için sen de O'nun ismiyle bu Kur'ân'ı oku.

Mârifet-i ilâhiyeyi doğrudan doğruya tefekkür ve mütâlaada delil akıldır. Kırâat ve kitâbette ise kulak ile (işitme) delâlet-i sem'îye vardır.

Bu sûretle Kur'ân-ı Kerîm aklî ve sem'î delilleri cem etmiştir ki; oku, oku diyerek kırâatin ve kitâbetin, ilmin tâlîmin insan için en büyük lütuf ve kerem-i Rabbânî cümlesinden olduğunu ihtar eylemiş.

Burada Peygamberimiz Nebiy-yi Ekrem ve Ümmiy-yi muhterem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimizin yazıya ihtiyacı olmadığı iş'âr olunmakla beraber kalem ile tâlîmin de büyük bir ikrâm-ı Rabbânî olduğu beyân buyurulmuş ve bu sûretle ümmeti okuyup yazmaya da teşvik ve terğîb edilmiştir.

İslâm nazarında ilim ve irfânın ne kadar yüksek olduğu şu âyet-i kerîmelerden çok güzel anlaşılmaktadır.

İslâm dîninin dünyaya ilk hitâbı; "Okul!" hitâb-ı celîlidir.

Bu ^عإِذَا بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ vahy-i ilâhîsi nâzil olunca, Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz korkudan yüreği titreyerek **Hatîce binti Hüveylid**'in yanına varıp:

"Beni sarıp örtünüz, beni sarıp örtünüz." buyurdu. Korku zâil oluncaya kadar vücûd-i mübârekini sarıp örttüler.

İşte o zaman Allah teâlâ hazretleri:

يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ﴿١﴾ قُمْ فَأَنْذِرْ ﴿٢﴾

"Ey libâsına bürünmüş olan Nebiy-yi zîşân! Kalk yatağından kemâl-i ehemmiyetle kullarımı azabla korkut."⁷⁴ âyet-i celîlesini inzâl buyurdu.

İmam Busayrî -rahimehullah-'ın Kasîde-i Bürdesinden:

فَاقَ النَّبِيِّينَ فِي خَلْقٍ وَفِي خَلْقٍ - وَلَمْ يُدَانُوهُ فِي عِلْمٍ وَلَا كَرَمٍ
وَكُلُّهُمْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ مُلْتَمِسٌ - غَرْفًا مِنَ الْبَحْرِ أَوْ رَشْفًا مِنَ الدِّيمِ

*Hilkat ü ahlâkta geçti her peygamberi
Onlardan artıktır ilmi, dahî keremi
Her peygamber ki eder O'ndan iltimas
Bahr-i ilminden bir avuç su, ya bir yudum diyemi*

"Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretleri cemî enbiyâ ve mürselîn -salavâtullâhi selâmühû aleyhim ecmaîn-'den zâtta, sıfâtta ve kemâlât-ı zâhirede ve bâtınada efdal ve âlâ oldu. Ve dahî cemî enbiyâ ve mürselîn ol Hazret-i Rasûlün ilmine ve ahlâk-ı hasenesine müsâvî olmak değil, yakîn dahî olmadı.

Ve cemî enbiyâ ve mürselîn -salavâtullahi aleyhim- ol Hazret-i Fahru'l-Mürselîn -sallallahu aleyhi ve sellem-'in ulûm-i keşîre denizinden bir avuç su talep ve iltimas ederler."

Hak celle ve âlâ Hazretleri cümlemizi onun şefâat-i uz mâsına mazhar buyura.

KUR'ÂN'I TERKEDENLER

*K*ur'ân'ı okumağa hidâyet-i ilâhiye erişmiş iken Kur'ân okumağı terk eden ve Kur'ân ile amel etmeyen kimsenin azabı hakkında ve diğer bazı mâsiyet işleyenler hakkında:

Semüre bin Cündeb -radiyallahu anh- demiştir ki:

"Nebî -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- sabah namazını kılınca yüzünü bize döner:

- *Bu gece sizden kim rüyâ gördü, diye sorardı.*

Eğer birisi rüyâ görmüşse onu dinler ve tâbir ederdi.

Yine bir gün sordular, biz de; "Hayır, rüyâ gören yoktur." dedik.

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- buyurdular ki:

"Lâkin bu gece ben bir rüya gördüm: İki melek bana geldi. İki elimi tuttu. Beni düz bir fezâyâ çıkardılar. Orada bir kimse oturuyordu. Diğer bir adam da ayakta duruyordu. Elinde demirden çatal bir kanca vardı. Ayakta duran adam bu çatal kancayı oturan kimsenin ağzının sağ tarafına tâ kafasına kadar sokuyor, ağzının bu kısmını parçalıyordu. Sonra ağzının sol tarafına da böylece sokuyor o tarafını da parçalıyordu. O sıra ağzının sağ tarafı iyi olmuş bulunuyordu. Bu defa buraya dönüyor yine kancayı sokup parçalıyordu.

Meleklerle ben:

- Bu adam kimdir ve bu hal nedir, dedim. Melekler:

- Hiç sorma, ileri geç, dediler. Birlikte ileri gittik. Arkası üstü yatmış bir adamın yanına geldik. Bunun başı ucunda da bir âdam oturmuş elinde yumruk kadar bir taş. Bununla yatan adamın başını kırıyordu. Taşı başına her vurduğunda yuvarlanıp gidiyordu. O adam da taşı almaya arkasından koşuyordu. O dönüp gelmeden bunun başı iyi oluyor eski haline avdet ediyordu. O adam taşı alıp gelince yine başına vurup eziyordu.

Meleklerle ben:

- Bu adam kimdir, diye sordum. Melekler de:

- Hiç sorma, ileri yürü, dediler. İleri gittik. Fırın gibi altı geniş, ağzı dar bir deliğe eriştik. Bu deliğin altında ateş yanıyordu. Ateş alevlenip yükseldikçe içindeki insanlar da alevler içinde yükseliyordu. Hatta delikten çıkmağa yaklaşıyorlardı. Ateşin alevi sâkinleştikçe aş-

ğiya dönüyorlardı. Burada çıplak erkekler ve çıplak kadınlar vardı. Bu iki meleğe ben:

- Bunlar kimdir, diye sordum. Melekler bana:

- Hiç sorma, ileri git, dediler. Yürüdük. Tâ ki, kandan bir ırmak içinde ayakta bir adam dikiliyordu. Bu ırmağın kenarında bir adam duruyordu. Önünde nar gibi yuvarlak taşlar bulunuyordu. Irmaktaki adam yüzerek sâhile doğru gelip çıkmak isteyince sahildeki adam çenesine bir taş atıyor nehirdeki adamı eski yerine iâde ediyordu. Çıkmak için sâhile gelmeye teşebbüs ettikçe sâhildeki hemen çenesine bir taş fırlatıyor onu eski yerine çeviriyordu. Bu iki meleğe ben:

- Bu nedir, diye sordum. Melekler:

- Sorma ileri yürü, dediler. Birlikte yürüdük. Yeşil bir bahçeye vardık. Bu bahçede büyük bir ağaç vardı. Altında bir ihtiyar adamla bir takım çocuklar da bulunuyordu. Bu ağacın yakın bir tarafında birisi önünde ateş yakmakla meşguldü. Melekler benimle bu ağaca çıktılar. Beni bir eve koydular ki, ben bundan güzel bir ev görmedim. Burada ihtiyar, genç, bir takım erkekler kadınlar, çocuklar vardı. Sonra buradan daha güzel ve daha kıymetli bir eve koydular. Burada da ihtiyarlar ve gençler vardı.

Sonra meleklerle:

- Beni bu gece iyi gezdirdiniz. Şimdi bana gördüğüm şeyleri bildiriniz. Melekler de:

- Evet anlatalım, dediler. Hani şu başı ağzı parça-

landığını gördüğün adam yok mu, bu bir yalancı idi. Dünyada dâima yalan söylerdi. Bunun neşrettiği yalan âfâkı tutardı. İşte bu yalancı kıyâmet gününe kadar bu suretle azab olunacaktır, dediler. Elinde demirden çatal kanca ile ağzının içine tâ kafasına kadar sokup kâh sağ, kâh sol tarafı parçalanmış adamdır.

Hani şu başı ezildiğini gördüğün adam yok mu! Cenâb-ı Hak bunun Kur'ân öğrenmesini hidâyet etmiş de bu nîmetin kadrini bilmeyerek bütün gece uyku uyu-muştu. Gündüz de Kur'ân ile amel etmemişti. Bu da kı-yâmet gününe kadar böylece azab edilecektir. Bu da yumruk kadar taş ile dâima başı ezilip parçalanmış ve iyi olup tekrar parçalanmış adamdır.

Hani delik içinde ateşte yanan çıplaklar yok mu! Bunlar da bir alay zinâ edenlerdir. Bunlar da ağzı dar altı geniş fırın gibi ateşte alevler içinde yanıp cesetleri havalanıp deliğin ağzına kadar yükselen zinâ eden çıplak erkek ve kadınlardır.

Kan nehrinde gördüğün de fâiz yiyen kimselerdir. Bunların çenesine nar gibi yuvarlak taşlar atılıp nehrin ortasına iâde edilen kimselerdir.

Ağacın dibindeki ihtiyar, İbrâhim Halîl -aleyhisselâm-'dır. İbrâhim'in etrafındaki çocuklar da insan ev-lâdlarıdır. O ateşi yakan da cehennemin bekçisi Mâlik'dir. Girdiğin birinci ev bütün mü'minlerin köşküdür. İkinci gördüğün muhteşem saray da şehidlerin sarayıdır. Ben Cibril'im, bu da kardeşim Mikâil'dir dediler. Sonra:

- *Yâ Muhammed -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- başını yukarıya kaldır, dediler. Başımı kaldırdım. Ne göreyim? Yukarıda beyaz bayrak misâli bir bulut... Melekler:*

- *İşte burası senin makâmındır, dediler. Ben de:*

- *Bırakınız, şu makâmıma gideyim, dedim. Melekler:*

- *Hayır, daha senin tamamlamadığın bâkî ömrün vardır. Onu ne zaman tamamlar isen o zaman menziline gelirsin, dediler."*

KUR'ÂN'IN DUYURULMASI

*R*asulûllah -sallallahu aleyhi ve sellem- Sûre-i Rahmân nâzil olunca huzurunda bulunan ashâbına hitâben:

- *Kureyş cemaatine gidip şu sûreyi okuyacak var mıdır*, buyurdu. Kureyş'in şerrinden korktukları için ashâb sükût ettiler. **Abdullah ibn-i Mes'ûd** -radiyallahu anh-:

- Ben okurum Yâ Rasûlallah, dedi.

Fakat İbn-i Mes'ûd, vücudu zayıf bir zât-ı latîf olduğundan Rasûlullah onun gitmesini arzu buyurmadığı cihetle üç defa kelâmını tekrar ettiler. Yani ashâbdan bir başkasının gitmesini arzu ettiğini izhâr ettiler. Fakat her defasında cevap İbn-i Mes'ûd'a müyesser oldu.

Müsâade-i Nebeviye üzerine Abdullah ibn-i Mes'ûd -radiyallahu anh- gitti. Kâbe'nin etrafında Kureyş'in büyüklerine karşı Sûre-i Rahmân'ı okumaya başlayınca

Ebû Cehil, İbn-i Mes'ûd'a bir tokat vurdu. Ve kulağını yaraladı. İbn-i Mes'ud ağlayarak gelince Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- mükedder oldu.

Bunun üzerine Cebrail aleyhisselâm gülerek geldi:

- Yâ Rasûlallah! Merâk etme, âkıbet sizindir, buyurdu.

Vaktâ ki Bedir Gazâsı'nda ehl-i İslâm muzaffer olunca Rasûl-i Ekrem:

- *Acaba Ebû Cehil ne yapıyor, kim gidip de ondan haber getirir*, buyurduktâ; Abdullah ibn-i Mes'ûd -radiyallahu anh- koştu. Maktuller arasında gördü ki Ebû Cehil can çekişiyor. Hemen Ebû Cehil'in göğsüne çıktı, Ebû Cehil gözünü açtı, göğsünde İbn-i Mes'ûd'u görünce:

- Ey ibn-i Mes'ûd! Ey koyun çobanı! Pek yüksek, sarp bir yere çıkmışsın, dedi. Nusrat ve galebe hangi taraftadır, diye sordu. İbn-i Mes'ûd hazretleri de:

- Nusrat ehl-i İslâmındır. Çünkü İslâm her zaman üstündür, ona üstün gelecek hiç bir şey yoktur, dedi.

Ebû Cehil sekerât hâlinde, ye'se, ümitsizliğe düşmüş iken dedi ki:

- Söyle Muhammed'e, şimdiye kadar onun düşmanı idim, şimdi düşmanlığım bir kat daha arttı.

Artık, Abdullah ibn-i Mes'ûd -radiyallahu anh- Ebû Cehil'in boynunu kesti. Başı pek büyük olduğundan ku-

lağını deldi, bir ip takarak sürüyüp huzûr-ı Rasûlullah'a getirince, Rasûlullah Cenab-ı Allah'ın nusratına hamd ü sena eyledi:

- *İşte bu ümmetin Firavun'u budur*, buyurdu. Ceb-rail -aleyhisselâm- gülerek geldi:

- Yâ Rasûlallah! Sûre-i Rahmân okuduğunda İbn-i Mes'ûd'un yaralanan kulağına kulakla kısas ve bir de baş kesmesi ticâret oldu, buyurdu. Abdullah İbn-i Mes'ûd intikamını Ebû Cehil'den aldı. Âhirette göreceği eîm azab-ı ebedî ise daha şiddetlidir.

وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انتِقَامٍ

“Allah her şeye mutlak gâlib ve intikam almağa mutlak kadirdir.”⁷⁵

İşte Alâk Sûresi'nin 15. âyet-i celfilesinin sırrı burada zuhûr ediyor.

لَعْنٌ لِّمَ يَنْتَه لَتَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ⁷⁶

“Zât-ı Ülûhiyetime yemin ederim ki eğer küf-ründen vazgeçmezse o kâfir elbette alnının saçı ile, biz şiddetle cehenneme çekeriz.”⁷⁶

Ebû Cehil alnının saçını yıkamak ve taramak sûre-tiyle ihtimam ettiği için alın saçı zikrolunmuştur ki, kemâl-i hâkâretle tahkîr olunacağına işârettir.

75. Ât-i İmrân Sûresi, 4

76. Alâk Sûresi, 15

HAKKI BÂTILLA ÖRTMEYİN!

Allah teâlâ buyurur:

وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

“Hakkı bâtıla karıştırmayın ve hakkı bildiğiniz halde saklamayın!”⁷⁷

Tefsîr-i Hâzin ve Fahr-i Râzî'nin beyânı vechile “hak” ile murâd; Tevrat'da beyân buyurulan evsâf-ı Rasûlullahı tağyîr ettikleri, yanlış yazdıkları şeylerdir.

Yahûdiler hasedlerinden nâşî hakkı tebdîl ile bâtılı tervîç ederek halkın zihinlerini iğfâla çalıştıklarından Cenâb-ı Hak bu âyeti ile onları telbîsten nehyetmiştir. Her ne kadar bu âyet-i celîle yahûdiler hakkında nâzil olmuşsa da hükmü umûmî olduğundan her mü'min de hakkı bâtıla karıştırmaktan nehyolunmuştur. Binâenaleyh gerek şahsî ve gerekse başkasına müteallık husû-

sâta ve gerekse menâfi-i umûmiyeye âit ahvalde hakkı bâtıla karıştırmak ve bâtılı yani haksız bir şeyi terviç ile kabul etmek ve hakkı setretmekten bilcümle mü'minler memnûdurlar.

فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هَذَا مِنْ
عِنْدِ اللَّهِ لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ
وَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا يَكْسِبُونَ

“Helâk-i azîm o kimseler içindir ki, onlar kitâbın tahrîf ve tağyîr olunan âyetlerini kendi elleriyle yazarlar ve azıcık bir para almak için yazdıklarına; “İşte şu bizim yazdığımız taraf-ı ilâhîden nâzil olan âyetlerdir.” derler. Onların elleriyle yazdıkları şeyler sebebiyle helâk-i ebedî onlar içindir ve kesbettikleri cinâyetten ebedî azab onlara mahsus hazırlanmıştır...”⁷⁸

Bu âyet-i celîlede, yahûdilerin bâtıl olarak yazdıklarını şeyleri Allah teâlâ ve tekaddes hazretlerine isnât ettikleri cinâyet beyân buyurulduğu gibi zuafâ-yı nâsı idlâl ettikleri ve azıcık bir dünya menfaati için işledikleri denâet ve cinâyetler de beyân buyurulmuştur.

Bâtıl üzerine başkasının malını -velev ki rızâsı olsa da- almak haram olduğuna bu âyet-i celîle delâlet etmektedir.

Sûre-i Bakara'da:

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ الْكِتَابِ وَيَشْتَرُونَ بِهِ

ثَمَنًا قَلِيلًا ۖ أُولَٰئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ إِلَّا النَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ
 اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

“O kimseler ki, onlar Allah’ın kitâbından inzâl ettiği ahkâmı saklarlar ve sakladıkları ahkâm mukabilinde az para alır ve onunla intifâ ederler. İşte şu ahkâmı saklayan kimseler ancak karınlarında ateş yerler ve kıyâmet gününde Allah teâlâ onlara nazarı inâyetle söz söylemez ve onları tezkiye etmez. Onlar için azab-ı elîm vardır.”⁷⁹

Fahr-i Râzî’nin beyânı vechile bu âyet-i celîle yahûdi ulemâsı hakkında nâzil olmuş ve onları âleme karşı ilâ-yevmi-l-kıyam rüsvây etmiştir. Onların sakladıkları ahkâm Rasûlullah’ın evsâf-ı celîleleridir. Çünkü Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-’in zuhûru onların ri-yâsetlerinin zevâline ve kavmi tarafından kendilerine verilen atıyyelerin de kesilmesine sebep olacağı korkusuna binâen Tevrat’taki ahkâmı saklayarak, âhir zaman Nebîsi’nin kendilerinden geleceğini beyân ederlerdi. Bazı ahkâmı da -zenginlerin keyfine göre- te’vîl ederek bir miktar para alırlardı.

Bu âyet-i celîlenin hükmü umûmî olduğundan Kur’ân-ı azîmu’ş-şânın ahkâmını da kendi aklına göre te’vîl edenler ve bâtilî tervîce çalışanlar ve kendi menfaati ve başkalarının keyfi için âyet-i celîleyi yalan yanlış tefsîre kalkışanlar bu âyet-i celîlede beyân buyurulan azab-ı elîme dûçar olacaklardır. Bu âyet-i celîlede

Kitabullah'ın ahkâmını saklayanların dört sûretle azaba müstehak oldukları beyân olunmuştur.

1- Karınları dolusu ateş ekletmeleridir. Çünkü haram lokma yemek için ahkâm-ı ilâhîyi tağyîr ile mukâbilinde aldıkları para ateş mesâbesinde olacağından âhi-rette dahî karınları dolusu ateş yiyeceklerdir.

2- Vâcib teâlâ ve tekaddes hazretleri onlara kıyâmet gününde lûtf ile söz söylemeyip gazab ile tekel-lüm edecektir.

3- Hak teâlâ hazretleri onları günahlarından tathîr etmeyip senâ etmemiştir.

4- Acıtıcı azab ile muazzeb olacağı beyân olunmuştur.

Hulâsa:

Mesâil-i dîniyeyi saklamak haram olup mesâil-i dîniyeyi izhâr etmek ve muhtaç olanlara öğretmek de bir âlim için vâcib olduğu, bu âyet-i celfileden müstefâd olunmaktadır.

أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا الضَّلَالَةَ بِالْهُدَى وَالْعَذَابَ بِالْمَغْفِرَةِ
فَمَا أَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ

"İşte şu ahkâmı saklayanlar o kimselerdir ki onlar hidâyeti dalâlete ve mağfireti azaba değiştiler. Halleri böyle olunca onlar cehennem azabına ne acâyip sabrediyorlar?"⁸⁰

Fahr-i Râzî'nin beyânı vechile dünyada insan için meziyet, ilim ile beraber doğru yolu tutmaktır. En çirkin şey ise cehâletle beraber ahlâkî zemîme ve ahvâl-i kabîhadır.

Hidâyeti, en çirkin olan dalâlete değişmek kadar insanın kendi nefesine hıyânet ve cinâyeti olmaz. Mağfireti de azaba değişmek kadar insanın kendi nefesine zarar irtikâbı olamaz.

Ahkâm-ı ilâhîyi tağyîr eden ve hakkı saklayan kimseler hidâyeti terk ile dalâleti ihtiyâr; mağfireti terk ile azabı iltizam ettiklerinden kâr yerine zarar satın almış gibi oldular ki âyet-i celîlede iştirâ yani satın almak tâbiri buyurulmuştur. Şu beyân olunan ahvâl ise teaccüb-e şâyân olduğundan Hak teâlâ hazretleri onların bâtılı irtikâbla cehenneme girmelerinden “ateşi irtikâbla cehenneme sabretmelerinin ne acâyip” olduğunu buyurmuştur.

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ مِنْ بَعْدِ
مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ ۖ أُولَٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ
اللَّاغُتُونَ

“O kimseler ki onlar bizim nâsa kitablarında beyân ettiğimiz hakka delâlet eder ve doğru yolu gösterir hidâyete müteallik ahkâmı saklarlar. İşte ahkâm-ı şer’iyei nâstan saklayan kimselere Allah teâlâ ve bilumum lânet ediciler lânet ederler.”⁸¹

Bu âyet-i celîlenin, yehûd ulemâsı hakkında nâzil olduğunu beyân edenler var ise de esah olan dînin ahkâmından bir şeyi saklayan kimselerin cümlesine şâmilidir. Lânete istihkâka sebep ahkâm-ı şer'iyeyi saklamaktır. Şu halde insanların muhtaç oldukları ahkâmı saklayanların cümlesine de lânet vardır.

Ulûm-i dîniyeyi nâsa tâlîm etmek vâcib olduğundan, tâlim mukabilinde ücret almak câiz olmadığına bu âyet-i celîle delâlet eder. Şu kadar ki, ulûm-i dîniyeyi halka izhâr farz-i kifâyedir. Binâenaleyh bazılarının nâsa tâlim-i dîn etmeleriyle diğerlerinden sâkit olur. Fakat ahkâm-ı dîni nâsa öğretmekten sükût ederlerse farzı terk ettiklerinden dolayı cümlesi günahkâr olur.

اللاعنون yani lânet etmek şânından olan ins ve cinnin cümlesine şâmilidir. Hatta ehl-i meâsînin günahları yağmur yağmamasına sebep olduğundan aç kalan bilcümle hayvânât, vuhûş, tuyûr, haşerât nîmetten mahrum olduklarından nîmetin inkıtâına sebep olanlara lânet ettikleri rivâyet olunmuştur. Ancak her mahlûk kendine mahsus lisanla lânet eder.

MÜKERREM İNSAN

Âyet-i celîlede:

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ

"Zât-ı Ulûhiyyetime yemin ederim ki muhakkak biz, benî Âdem'i mükerrem kıldık."⁸² buyurulmaktadır.

Âdemoğlunun mükerrem olan sıfatı hangisidir ve nelerdir?

Hak teâlâ hazretleri Âdemoğlunda sâir hayvanlardan mümtaz, farklı olarak iki sıfat halk buyurmuştur: Biri cismânî, zâhirî ve bedenîdir. Diğeri de rûhânîdir.

Cismânî sıfatında, sâir hayvanlardan farklı olarak fazîletli olmasının sebebi:

Sûretinin güzel, ahsen-i takvîm üzere yaratılmış olması, mîzâcının mûtedil olup maksadını tafsîlâtıyla anlatabilmesi, akıllı ve irâde sâhibi olması ve daha bir çok âlî mertebelere mâlik olmasıdır.

İnsanın ruhânî olan mükerrerrem sıfatı da:

إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ ط

"Muhakkak ind-i ilâhîde ekrem olanınız en ziyade takvâsi olandır."⁸³ âyet-i celîlesi ile beyân edilmiştir.

İşte insanın mükerrerrem olan sıfatı da ancak takvâ-sıfatı ile olmasıdır.

Bu iki sıfat arasındaki farka gelince:

Cismâniyet âlem-i halktandır. Zulmânîdir. Âyet-i celîlede: يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ buyurulmuştur.⁸⁴

Bu ve emsâli müteaddid âyetlerle insanın, zulmânî sıfatının zulmetten nûra çıkarılacağı beyân buyurulmuştur.

İnsanın bu sıfatı; yer, iç, uyur, gaflette bulunur ve aynı zamanda bu sıfat hayvânîdir. Çünkü koyun ve sâir hayvanlar gibi ölür, çürür ve cismâniyetinin terkîbâtı da "anâsır-ı erbaa" denilen "nâr, hava, mâ, tûrâb" dan yani harâret, hava, su ve topraktan mürekkebdir. İnsanın nefsi de hilkat îtibariyle bu cismânî sıfata tâbidir.

83. Hucurât Sûresi, 13

84. Bakara Sûresi, 257

Ruhânî sıfat ise âlem-i emirdendir. Melekîdir. Ulvîdir. Yemez, içmez, uyumaz, gâfil bulunmaz.

Nitekim -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz:

تَنَامُ عَيْنَايَ وَلَا يَنَامُ قَلْبِي

"İki gözüm uyur, kalbim uyumaz." buyurmuştur ki, bu hadîs-i şerîf maddiyât ile mâneviyâtın farkını tefrîk ve îzah buyurmuştur.

Hak teâlâ hazretleri kullarına: اتَّقُوا اللَّهَ

"Allah'tan korkun!" lâfz-ı şerîfiyle Kur'ân-ı Hakîm'inde pek çok âyet-i celîlelerde emir buyurmuştur. Hadîs-i şerîfte dahî:

رَأْسُ الْحِكْمَةِ مَخَافَةُ اللَّهِ

"Hikmetin başı Allah korkusudur." buyurulmuştur.

"Takvâ" korkmak, korunmak, sakınmak demektir. Âhirette insanlara zarar verecek şeylerden kaçınmaktır. Ve bu husûsta müteaddid mânâlar verilmiştir. Cenâb-ı Allah'tan korkmak, şirkten ictinâb etmek, günahlardan ve şübühâtтан sakınmaktır.

Şüpheli şeylerden ictinâb hakkında sahih hadîste şöyle buyurulmuştur:

الْحَلَالُ بَيْنَ وَالْحَرَامِ بَيْنَ وَبَيْنَهُمَا مُشَبَّهَاتٌ لَا يَعْلَمُهَا كَثِيرٌ
مِنَ النَّاسِ فَمَنْ اتَّقَى الشُّبُهَاتِ فَقَدْ اسْتَبْرَأَ لِدِينِهِ وَعَرِضِهِ

"Helâl ve haram âşikârdır. Fakat ikisinin arasında

bir takım şüpheli şeyler vardır ki, nâsın çoğu onları bilmez. Her kim ki, şübühâtta sakınırsa dînini ve ırzını kurtarıp tebriye-i zimmet etmiş olur.”⁸⁵

Müttakîlere Kur’ân-ı Mubîn, rehber ve hidâyet yoludur. Nitekim:

ذٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيْهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِيْنَ ﴿٢﴾

“Bu kitab (yani Kur’ân) o kitabdır ki, taraf-ı ilâhîden vahy ile münzel olduğuna asla şüphe yoktur. Takvâ sâhiplerine, günahlardan kaçınanlara tarîk-ı hayrî, doğru yolu göstericidir.”⁸⁶ buyurulmuştur.

İşte müttakî mü’minler, Rabblerinden hidâyet-i azîm üzerindedirler ve şu evsâfı hâiz olanlar dünya ve âhirette fevz ü felâh buluculardır.

Hidâyet: Doğru yola irşâd edip tarîk-i müstakîmi göstermektir.

İttikâ: Nefsi muzır şeylerden ve şer’a muhâlif olan günahlardan muhâfaza etmektir.

Tefsîrde beyân olunduğu üzere, ittikânın üç derecesi vardır.

Evvelâ; küfürden nefisini muhâfaza etmektir.

İkincisi; Haram olan şeyleri terk ile beraber ibâdetlere de devamı sarf-ı gayret etmektir.

85. Buhârî

86. Bakara Sûresi, 2

Üçüncü mertebesi de; bilcümle ibâdetleri edâ etmekle ve cemî günahlardan sakınmakla beraber kalbinden mâsivânın küllîsini çıkarıp ve daimâ azamet-i ilâhiyeye delâlet eden delilleri tefekkürle meşgul olmak-
tır ki, bu mertebe ittikânın âlâ mertebesidir.

Takvâ hakkında âyet-i celîlede buyurulmuştur ki:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا
وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٠٢﴾

"Ey mü'minler, lâayık olduğu üzere Cenâb-ı Allah'tan korkun ve ölüm geldiğinde ancak İslâm olduğunuz halde ölün!"⁸⁷

Bu âyet-i celîlenin mâbâ'di olan şu âyet-i celîlede Hak teâlâ hazretleri mü'minlere birleşmeyi ve tefrikadan sakınmayı ehemmiyetle emir buyuruyor:

وَاَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا ۚ وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ
اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ
بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا

"Ve Allah'ın dînini ve ahkâmını beyân eden Kur'ân-ı Kerîm'e toplu olarak yapışın ve dağılmayın. Ey mü'minler! Cenâb-ı Allah'ın sizin üzerinize ihsân buyurduğu o zamanda ki nîmetini zikredin ki, o zamanda siz birbirinizle düşmandınız. Allah teâlâ îmân nûru ile kalblerinizi telif etti de, akşam birbiri-

nizle düşman iken sabah vakti kardeş oldunuz.”⁸⁸
 Şu halde bu nîmetleri tezekkür edip bir daha tefrikaya düşmemeniz lâzımdır.

Diğer mânâya göre:

“Ey mü'minler; hep birlikte Allah'ın ipi diye vasıflan-
 dırılan Kur'ân-ı Kerîm'e, Rasûl-i Ekrem'e, İslâm dînine
 sımsıkı sarılın. Ahlâk-ı peygamberiye ile ahlâklanarak
 birbirinizle yek-vücut olunuz. Birliğinizi bozacak, varlı-
 ğınızı tarûmâr edecek ayrılıklara meydan vermeyin. Al-
 lah'ın üzerinizdeki nîmetini düşünün. Hani siz birbirini-
 zin düşmanları idiniz! O sizin kalbinizi birleştirdi ve Al-
 lah'ın bu nîmeti sâyeside kardeş oldunuz.” demektir.

Yani, İslâm nîmeti ile müşerref olmazdan evvel, ev-
 velki hayatınızı düşünün. İslâm'ın nûru doğar doğmaz
 bu düşmanlık yerine emsalsiz bir kardeşlik sevgisi hâ-
 kim oldu. Herkes birbirini Allah için sever olup şefkat ve
 merhamet hissiyle yaşar oldular.

İşte bu âyet-i celîlenin tefsîrinde beyân olunduğu
 üzere Evs ve Hazrec kabîleleri bir ana ve baba evlâdın-
 dan oldukları halde uzun zaman sonra çoğaldıklarında
 aralarında buğz u adâvet artıp, böylece aralarında kan-
 lı muharebeler olmuştu. Cenâb-ı Hak nûr-i İslâm ile ara-
 larındaki buğz ve adâveti muhabbete tebdîl buyurdu.

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَ
 هُمُ الْبَيِّنَاتُ ۖ وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٥﴾

"Ey mü'minler! Siz şol kimseler gibi olmayın ki onlar birbirine buğz ve adâvet sebebiyle fırka fırka ayrıldılar. Ve dînin hak olduğuna dâir kendilerine açık deliller geldikten sonra parçalanıp ayrılan ve ihtilâfa düşenler gibi olmayın. İşte onlar için pek büyük azab vardır."⁸⁹

وَاطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ
وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ

"Allah'a ve O'nun Rasûl'ünün emirlerine itaat edin de aranızda ihtilâf etmeyin ki sonra korku ile zaafa düşersiniz, rüzgârınız gider. Ve bir de sabır ve sebât edin. Çünkü Cenâb-ı Allah sabredenlerle beraberdir."⁹⁰

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ
إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

"Eğer siz hakîki mü'min iseniz, Allah'tan korkun. Aranızı bulun. Cenâb-ı Allah'a ve Rasûl'üne itaat edin."⁹¹

Nebiy-yi Zîşân -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz de şu hadîs-i şerîfi buyuruyor:

وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا تَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا وَلَا تُوْمِنُوا
حَتَّى تَحَابُّوا أَوْ لَا أَدُلُّكُمْ عَلَى شَيْءٍ إِذَا فَعَلْتُمُوهُ تَحَابَبْتُمْ

89. Âl-i İmrân Sûresi, 105

90. Enfal Sûresi, 46

91. Enfal Sûresi, 1

أَفْشُوا السَّلَامَ بَيْنَكُمْ

"Nefsim yed-i kudretinde olan Allah teâlâ hazretlerine and olsun ki, sizler î mân etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi kardeşçe sevmedikçe mü'min sayılmazsınız. Aranızda matlûb olan sevişmeyi temin edecek bir şey vardır ki onu yaparsanız sevişirsiniz. O da aranızda selâmı yaymaktır."

Ashâb-ı kirâm:

- Ya Rasûlallah! Biz hepimiz merhametliyiz, dediler.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- buyurdu ki:

- Benim dediğim o merhamet, her hangi birinizin husûsî merhameti değildir. Âmmeye olan merhamet ve sevgidir.

أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ

"Dini dosdoğru tutun ve dînde tefrikaya düşmeyin. Mukaddes vazîfelerinizi gereği gibi îfâ edin."⁹²

Bu hitâb-ı ilâhî doğrudan doğruya ümmet-i Muhammed'e teveccüh etmektedir. Cenâb-ı Rabbu'l-izze hazretleri müslümanların dînî vazîfelerini bihakkın îfâ etmelerini emrettiği gibi tefrika ve ihtilâfa düşmelerini de şiddetle men ediyor. Zîra Cenâb-ı Hakk'ın teyid ve nureti ayrı yaşayan fertlere değil, birleşip kaynaşan topluluklarıdır.

Hükemâdan bir zat ölürken; oğullarına son vasiyetini yapmak üzere bir demet değnek getirtmiş. Deste halinde, haydi bunu kırın, demiş. Oğulları kıramayınca demeti çözmüş, oğullarına birer değnek vermiş, kırmışlar.

Bunun üzerine tecrübeli olan baba demiş ki: “Yavrularım, işte siz de benden sonra bu değnekler gibisiniz. Eğer toplu olur iseniz kimse sizi yenemez. Lâkin maâzallah ayrılır iseniz çabuk kırılır ve perişan olursunuz.”

MÜ'MİNLER ARASINI İSLAH

Allah teâlâ buyurur:

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ
لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

"Mü'minler ancak kardeştirler. Kardeşlerinizin arasını ıslâh edin ve Allah teâlâ tarafından merhamet olunmaklığınız için Allah'ın emrine muhâlefetten korkun."⁹³

Yani, bilumum mü'minler livâ-i tevhîd altında ictimâ ettiklerinden bir ana ve babadan doğmuş kardeş gibidir. Hal böyle olunca kardeşleriniz arasında münâzaa ve ihtilâfı izâle ile ıslah edin demektir.

وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ بِئْسَ الْأِسْمُ الْفُسُوقُ

بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

“Lisânınızla kendi nefsinizi ta’n etmeyin ve bâzınız bâzınızı ayıplamayın ve bâzınız bâzınızı sevmeyi, zemmini iş’âr eden lakabla çağırmayın. Bir mü’minin îmânından sonra o mü’minin fıskını iş’âr eden isim ne fenâ şeydir.”⁹⁴ Eğer bir kimseye tân eder veya fenâ isim ile seslenirse derhal tevbeye müsâraat etmek lâzımdır.

Yani, ey mü’minler birbirinizi ayıplayacak kusur işlemekle gayrin tânına sebep olan kimse aynen kendi nefsine tân etmiş gibi olur. Çünkü bilcümle mü’minler uhuvvet-i islâmîye îcâbı şahs-ı vâhid mesâbesinde olduklarından bir mü’mine tân -yani kusur, kabâhat isnadı- cümle ehl-i îmâna tân gibi olacağına işaret için Vâcib teâlâ hazretleri: “**Kendi nefsinizi tân etmeyin!**” buyurmuştur.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ
إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبَ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ
أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ
تَوَّابٌ رَّحِيمٌ

“Ey mü’minler! Çok kere zandan ictinâb edin. Zîra zannın bâzısı günâhtır. Nâsın ayıplarından bahis etmeyin ki onların hallerinden Allah teâlânın setretmiş olduğu şeyler mestûr kalsın. Sizin bâzınız

bâzınızı gıybet etmesin. Sizden biriniz ölmüş kardeşinin etini yemeği sever ve arzu eder mi? Elbette bunu kerîh görürsünüz. Allah'tan korkun, gıybeti irtikâb etmeyin. Zîra Allah teâlâ ihlâs üzere vâkî olan tevbeyle kabul edici ve sizin günahlarınızı afvetmekle merhamet buyurucudur. Ey mü'minler! Siz ebnâyı cinsinizin noksanını aramayın ve herkesin hatasından bahsetmeyin. Husûsan bir takım asılsız müftereyât-ı bâtıla ile bir kimsenin hukûkuna tecâvüz edecek şeylerde kat'iyen zannınıza ittibâ ederek teftîşe kalkışmayın."⁹⁵

Gıybeti mûcib olan başlıca sebebler:

1- Gıybet ettiği kimsenin mesâvî-i ahvâlini söylemekle gayzını yani içindeki kinini teskîn etmiş olur.

2- Arkadaşlarının gıybet haline muvâfakat ile iştirâk etmiş olur.

3- Gıybet ettiği kimseyi takbîh ile halkın nazarından düşürmek ister.

4- Gıybetini zikrettiği kimse ile kendini o fiilden teberri etmiş oluyor.

5- Gayrin noksanını söylemekle kendi nefsinin fazlını isbât etmiş oluyor.

6- Nâsin o şahsa muhabbet-ve ikrâm etmesine haseden onu gıybet ediyor.

95. Hucurât Sûresi, 12

7- Onunla eğlenmek murâd ederek nâsın gülmesini ni kasd ediyor.

8 - İstihkâr ve istihzâ maksadıyla gıybet ediyor.

9- Gıybet ettiği kimsenin münker fiili yapmasıyla kendi nefsinı beğenmiş oluyor.

10- Miskin kimsenin bu fiili beni gam ve kederlendirdi, diyor. Halbuki kendini gıybete sevk etmiş oluyor.

Gıybet hakkındaki âyet-i celflenin sebeb-i nüzûlû, ashâbdan iki zâtın Selmân-ı Fârisî -radiyallahu anh-ı gıybet etmeleridir. Şöyle ki:

Bazı seferde ashâb-ı kirâmdan iki zâtın taâmını pişirmesi için **Selmân-ı Fârisî**'yi -radiyallahu anh- Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- onlara hizmetçi verirdi. Bir gün uyku galebesiyle Selmân-ı Fârisî -radiyallahu anh- taâmı hazır edememişti. O iki zat da onu Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- mutfağında fazla tâam varsa bir miktarını getirmek üzere gönderdiler. Selmân-ı Fârisî -radiyallahu anh- Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in taâmını ihzara memur olan Üsâme bin Zeyd -radiyallahu anh-'e geldi. Üsâme -radiyallahu anh- de taâmın kalmadığını beyân edince Selmân-ı Fârisî -radiyallahu anh- geri geldi ve taâmın olmadığını haber verdi.

O iki zat Selmân -radiyallahu anh- hakkında; "Sulu kuyuya gitse susuz gelir." diye, Selmân -radiyallahu anh-'ı gıybet ettikleri gibi Üsâme -radiyallahu anh-'e de sûizan etmiş oldular ve güyâ dediler ki, Rasûlullah -sal-

lallahu aleyhi ve sellem-'in taâmı vardı lâkin Üsâme vermedi.

Sonra bu iki zat huzûr-i Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimize gelince Efendimiz buyurdular ki:

- *Bana ne oldu ki, ağzınızda yeşil et parçası görüyorum, Onlar da:*

- Ya Rasûlallah! Biz et yemedik, demeleri üzerine:

- *Selmân'ı gıybet ettiniz. Bir kimse mü'min kardeşinin gıybetini ederse etini yemiş gibi olur, buyurdu.*

İşte bu ifâde-i Risâletpenâhî üzerine bu âyet-i celfile nâzil olduğu tefsîr-i Hâzin ve Beyzavî'de beyân olunmuştur.

Ebû Zerr -radiyallahu anh- bir kere **Bilâl-i Habeşî** -radiyallahu anh-'a: "Ey kara kadının oğlu." diye onu ayıpladı da; Bilâl-i Habeşî -radiyallahu anh-'ın şikâyeti üzerine Nebiy-yi mükerrem -sallallahu aleyhi ve sellem- buyurdu ki:

- *Ey Ebâ Zerr! Sen onu anasından dolayı ayıplıyorsun? Demek ki, sen daha içinde câhiliyet ahlâkı kalmış bir kimse imişsin, dedi. Sonra buyurdu ki:*

- *Sizin eliniz altında öyle kardeşleriniz vardır ki Allah teâlâ hazretleri sizin elinize tevdi etmiştir.⁹⁶*

Yani köle de olsa kardeş muâmelesi yapılmasını emir buyurmuştur.

Ebû Zerr -radiyallahu anh- sonra Bilâl-i Habeşî -radiyallahu anh-'ın gönlünü almak için yüzünü, yanağını yere koyup: "Bilâl, ayağıyla yüzüme basmadıkça yanağımı yerden kaldırmayacağımı!" diyerek kusurunun afvını Hazret-i Bilâl'den talep etmiştir.

İşte bu hadîs-i şerîf de; terbiye-i islâmiyeden biz ümmetine ibretli bir nasihattir.

Kezâ hadîs-i şerîflerde buyurulmuştur ki:

مَنْ عَيَّرَ أَخَاهُ بِذَنْبٍ لَمْ يَمُتْ حَتَّى يَعْمَلَهُ

"Din kardeşini muayyebden biri ile ta'yib eden kimse o ayıbı bizzat kendisi yapmadıkça ölmez."

يَاكُمُ وَالْغَيْبَةُ فَإِنَّ الْغَيْبَةَ أَشَدُّ مِنَ الزَّانَا

"Gıybetten hazer ediniz, zîra gıybetin bir kısmı zinâdan eşeddir."

Kezâ:

الْمُعْتَابُ وَالْمُسْتَمْعُ شَرِيكَانِ فِي الْإِثْمِ

"Gıybet edenlerle dinleyenler günahta şeriktirler."

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَمَّا عَرَجَ بِي رَبِّي مَرَرْتُ بِقَوْمٍ لَهُمْ أَطْفَارٌ مِنْ نَحَاسٍ يَخْمِسُونَ يَجْرَحُونَ وَيَخْدِشُونَ وَيَضْرِبُونَ بِهَا وُجُوهَهُمْ

فَقُلْتُ مَنْ هَؤُلَاءِ يَجْبِرُائِيلُ! قَالَ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ
لُحُومَ النَّاسِ وَيَقْعُونَ فِي أَعْرَاضِهِمْ

Enes -radiyallahu anh-'dan rivâyette Rasûlullah -salallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz Mi'râc'da muazzeb olan ehl-i nâr gösterildiğinde bir kavim bakırdan tırnaklarıyla yüzlerini tırmalayarak cerîhadar edip muazzeb oluyorlardı. Cibrîl -aleyhisselâm-'a bunların kimler olduğunu suâl buyurunca Cibril -aleyhisselâm-: "Nâsın etini yiyen -yani gıybet eden- kimseler..." olduğunu söylemiştir.

Hazret-i Enes -radiyallahu anh- rivâyetine göre Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- buyurmuştur ki:

*"Gıybet eden kimsenin kefareti o gıybet ettiği kimseyi Cenab-ı Hak'ın afvetmesi için istiğfar etmesidir. Yoksa tevbesi tamam olmaz. İllâ gıybet ettiği kimse ile helâlleşmedikçe."*⁹⁷

Kuşeyrî'den:

Cenâb-ı Hak -azze ve celle- **Mûsâ** -aleyhisselâm-'a buyurmuştur ki:

Gıybetten tevbe ederek vefât eden kimse cennete en sonra dâhil olacak ve gıybette musır olarak ölen kimse de nâra en evvel dâhil olacaktır.

Cüneyd -kuddise sırruh- bir gün mescidde bir genç

gördü. Para aldı. Cüneyd'in hatırından geçti ki, bu yiğit niçin kazanıp da yemez kendini böyle hor eder. O akşam kendine bir gaflet ârız oldu. Düşünde gördü ki bir kişi örtülü bir tabak içinde mescidde hatırından geçen dervîşi pişirmiş.

- Bu eti ye, dedi. Cüneyd:

- Ben murdar yemem, dedi. O kimse:

- Dün mescidde yedin, şimdi yemez misin, dedi.

Cüneyd gıybet ettiğini anladı. O heybetten uyandı, abdest alıp namaz kıldı, dışarı çıktı, o dervîşi görmek diletti. Gördü ki Dicle ırmağı kenarında oturmuş orada tere yumuş, ufağını yer. Yanına vardı. Başını kaldırdı. Dedi ki:

- Yâ Cüneyd! Mesciddeki endişeden tevbe eyledin mi? Cüneyd de:

- Tevbe eyledim, dedi. O da:

- Var artık, ol endişeyi eyleme, dedi. Peşinden:

وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ
وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ

"O, kullarının tevbesini kabul eden, kötülükleri bağışlayan ve yaptıklarını bilendir."⁹⁸ âyetini okudu, gitti. Cüneyd -kuddise sırruh- da o kadar ağıladı ki gözleri şişti.

İbrâhim bin Edhem -kuddise sırruh- bir dâvette bulundu. Dâvetlilerden bir kimse gelmeyince ona "sakîl" demişler. İbrahim Edhem de gıybet olunan bir taâm meclisinde bulundum diye çıkıp gitti ve üç gün taâm yemedi.

Ebû Saîd Harraz -kuddise sırruh- dedi ki:

Bir gün deryâ kenarında bir yiğit gördüm. Yanına bir demir divit asâ koymuş önümden geçti. Libâsı sâlihler libâsı. İllâ zâlimler âleti götürür, dedim. İleri vardım selâm verdim. Dedim ki:

- Ey yiğit tanrıdan yana yol kaçır?

- İkidir, dedi. Biri hâsların, biri âmmlarıdır. Ama sen hâsların yolundan ıraksın, dedi.

- Niçin, dedim.

- Onun için ki, sen diviti zulüm aleti sanırsın.

Hak teâlâ hazretleri buyurdu ki: **إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ** dedi ve gitti.

Süfyan-ı Sevrî -rahimehullah- dört haslet kâfirlik getirir demiştir:

1- Bir kişiyi görmeden gıybet eylemek. Çünkü bu gaybe hüküm demektir. Gaybe hüküm ise küfürdür.

2- Hased eylemek. Zîra Cenâb-ı Hakk'ın bir kuluna verdiği lâykı görmemektir.

Her kim Tanrı'nın verdiği revâ görmezse küfürdedir. Çünkü Hak teâlâ hazretlerinin hikmetini, adlını inkâr etmiş olur.

3- Hak teâlânın rahmetinden ümîdini kesmektir.

إِنَّهُ لَا يَأْتِيَنَّكَ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ

"Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden ümit kesmez."⁹⁹ buyurulmuştur.

4- Haram mal toplamaktır. Bu da kıyâmet gününün hesabına inanmamaktır. Her kim ki kıyâmet günü muhasebesine inanmazsa kâfirdir.

Altı şey amelleri habt eder:

- 1- Halkın aybıyla iştigâl etmek.
- 2- Kalbin kasveti.
- 3- Hubb-i dünya.
- 4- Killetü'l-hayâ (Hak'dan ve halktan utanmamak.)
- 5- Tûl-i emel.
- 6- Zulüm.

Lokman Hekim oğluna nasîhat ile der ki: Pek çok enbiyâ aleyhimü's-selâma hizmet ettim. Kelâmlarından sekiz kelimeyi hülâsa olarak ihtiyar ettim. Eğer ki teyakun eder de bu sekiz hasletle amel eder isen ehl-i necât olursun,

- 1- Kalbini muhâfaza,

- 2- Lisanını muhâfaza,
- 3- Boğazını haram lokmadan muhâfaza,
- 4- Gözünü haramdan muhâfazadır.

Diğer dörtten ikisini alıp zikret, ikisini de unut. Alıp zikredeceğin ikiden biri Allah teâlâ hazretlerini alıp zikret, ikincisi de mevttir. Bu ikisini yâni Allah'ı ve ölümü unutmamak demektir.

Unutacağın iki şeyden biri; başkasına yapmış olduğun iyiliği unut, bir de başkalarının sana yapmış olduğu kötülükleri unut.

Ebû Zerr -radiyallahu anh- Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işittiğini rivâyet etmiştir:

*"Hiç bir kişi başka bir kimseye fısık yani fâsık isna-
dıyla; yâ fâsık, diye söz atamaz, atmağa hakkı yoktur
ve yine böyle küfür de isnad edemez. Şâyet isnad eder
de isnad ettiği kimse o atılan fıskın veya küfrün sâhibi
değilse bu sıfatlar muhakkak sözü atan kimseye dö-
ner."*¹⁰⁰ Yani fâsık veya kâfir diye haksız yere attığı söz
kendine dokunur, yani kendi fâsık veya kâfir olur.

İşte bu hadîs-i şerîfin mazmûnu ahlâk-ı islâmiyenin umûmî kanunlarından biridir. Binâenaleyh her duyduğu söze inanıp da mü'min kardeşine bir fenâ sıfat isnadından son derece sakınmak lâzımdır. Nitekim hadîs-i şerîfte:

100. Buhârî

كَفَى بِالْمَرْءِ مِنَ الْكِذْبِ إِثْمًا أَنْ يُحَدِّثَ بِكُلِّ مَا سَمِعَ

"Kişinin her işittiğini söylemesi yalandan mütehas-sil günah bakımından kendine yeter."¹⁰¹

Hadîs-i şerîfte:

طُوبَى لِمَنْ شَغَلَهُ عَيْبُهُ عَنْ عُيُوبِ النَّاسِ

"Kendi ayıbını, kusurunu görmesi, başkalarının ayıplarını görmesinden ve aramasından şahsını alıko-yan kimseye ne mutlu!"¹⁰² buyurulmuştur.

الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يُسْلِمُهُ وَمَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ
أَخِيهِ كَانَ اللَّهُ فِي حَاجَتِهِ وَمَنْ فَرَّجَ عَنْ مُسْلِمٍ كُرْبَةً فَرَّجَ اللَّهُ
عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرْبَاتٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللَّهُ
يَوْمَ الْقِيَامَةِ

İbn-i Ömer -radiyallahu anh-'dan mervîdir ki: Ra-sûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- buyurmuştur:

"Bir müslim diğer bir müslimin karındaşı olup o müs-lim kendi karındaşına zulüm ve eza etmez ve zulüm ve ezâ eden kimseye de onu teslim etmez. Yani başkasının zulüm ve ezâsından dahî onu himâye etmesi muktezâ-yı uhuvvet demektir. Kim ki bir müslimin gam ve kederini izâle ede, Allah teâlâ hazretleri o kimseden kıyâmet gü-

101. Ebû Dâvud

102. El Câmiu's-Sağîr

nünde hümûm ve hüzünlerini izale eder. Ve kim ki bir müslimin kusurunu setreder, Allah teâlâ hazretleri de kı-yâmet gününde onun kusurlarını setreder.”¹⁰³

Ömer -radiyallahu anh- bir gece Abdullah İbni Mes'ûd -radiyallahu anh- ile teftîşe çıkıp bir evin kapısının aralığından bakarak bir ihtiyar kimsenin önünde şarap gördü. Kapısının üstünden bakarak o kimseye hitâben:

- Senin gibi ihtiyar bir kimsenin bu hali ne aceb çirkin oldu, diye takbîh edince, o kimse kıyam ederek:

- Ya Emîre'l-Mü'mînîn! Ben bir isyân ettim fakat sen üç... dedi.

* Tecessüs ettin.

* Kapıdan gelmek lâzım gelir iken kapının üstünden baktın.

* Ve harîm-i ismetim haneme baktın.

Hazret-i Ömer de îtirâfla:

- Doğru söyledin, beni afvet, dedi. O da:

- Cenâb-ı Hak afvetsin, dedi. Hazret-i Ömer -radiyallahu anh- da ağlayarak:

- Cenâb-ı Allah beni afvetmezse veyl bana, dedi.

O! kimse bu kabahatini ehlinden ve veledinden gizli olarak yapmakta imiş, وَلَا تَجَسَّوْا fıkra-i celîlesindeki te-

cessûs bir kimsenin noksanını ve ayıbını aramaktır. Bu âyet-i celfîlenin meâl-i şerîfi:

“Ey mü'minler! Siz nâsın noksanlarını aramayın ve herkesin hatâsından bahis etmeyin. Bir kimsenin iffet ve namusuna, ahvâl-i husûsiyesine taallûk eden şeylerde kendi zannınıza ittibâ ederek teftîşe, ayıbını aramağa kalkışmayın. Allah'ın setretmiş olduğu şeyler gizli kalsın.” demektir.

Bir Hadîs-i şerîfte, -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- buyuruyor ki: *“Müslümanların ayıplarını, kusurlarını tetebbû etmeyiniz. Zîra mü'minlerin kusurlarını tetebbû eden, taharrî eden kimsenin kendi kusuru taharrî olunur.”*¹⁰⁴ Yani başkalarını ta'yib edeyim derken kendi ta'yib olunur. Başkalarını rüsvây edeyim derken kendi rüsvây olur. Binaenaleyh başkalarının ayıbını arayan kendi ayıbını arar, demektir.

Hadîs-i şerîfler:

مَنْ سَتَرَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ فِي الدُّنْيَا فَلَمْ يُفْضِحْهُ سَتَرَهُ اللَّهُ
يَوْمَ الْقِيَامَةِ

*“Müslim kardeşinin ayıbını, çıplak olduğunu görüp setrile âlemde rüsvây etmeyen kimsenin Cenâb-ı Allah yevm-i kıyâmette ayıplarını setreder.”*¹⁰⁵

الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ

104. El Câmiu's-Sağîr

105. El Câmiu's-Sağîr

"Müslim-i kâmil şu kimsedir ki müslümanlar onun dilinden ve elinden emin olsun."¹⁰⁶

عَنْ ثَابِتِ بْنِ الضَّحَّاكِ: مَنْ لَعَنَ مُؤْمِنًا فَهُوَ كَقَتْلِهِ وَمَنْ قَذَفَ
مُؤْمِنًا بِكُفْرِهِ فَهُوَ كَقَتْلِهِ

"Her kim ki bir mü'mine lânet ede, lânet tıpkı ol mü'minin katli mesâbesindedir. Ve her kim ki bir mü'mine küfür ile kazf ve iftirâ ede, bu gûnâ iftira da tıpkı o mü'minin katli mesâbesindedir."¹⁰⁷

Yani bir mü'mine lânet eden kimse sanki o kimseyi katletmişçesine muazzeb olur. Kezâ bir mü'mine küfür isnad edip söz atan kimse de ol mü'mini katletmişçesine âhirette muazzeb olur.

Huzeyfe -radiyallahu anh-'den rivâyetle -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz buyurmuştur ki:

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَاتٌ

"Nemmamlık, koğuculuk edenler cennete dâhil olamazlar."¹⁰⁸

İnsanlar arasında söz getirmek, fesada sâ'y etmek, iki mü'minin arasını bozmaya çalışmak günah-ı kebâirdendir. Eğer, nemîme helâldir, diye îtikad ederse aslâ cennete dâhil olamaz demektir. Yahut duhûl-i evvelîn ile cennete dâhil olmaz demektir. Meğer ki tevbe etmiş olması lâzımdır.

106. Buhârî

107. Buhârî

108. Buhârî

Kâ'bû'l-Ahbâr -radiyallahu anh- rivâyet eder:

Benî İsrâile kaht isâbet etti. Mûsâ -aleyhisselâm-kavmiyle üç kere duâ etti, müstecâb olmadı. Allah teâlâ Mûsâ -aleyhisselâm-'a vahiy buyurdu ki:

- Senin ve seninle beraber duâ edenlerin duâsını müstecâb kılmam. Zîra içinde nemmâm bir racül vardır. Nemîme üzerine musır oldu. Mûsâ -aleyhisselâm:-

- Ya Rabbî, kim o aramızdan çıkaralım, dedi. Cenâb-ı Hak -azze ve celle- buyurdu ki:

- Ya Mûsâ! Sizi nemûmeden men ediyorum da ben de nemmâm mı olayım?

Cümlesi tevbe ettiler de Cenâb-ı Hak da tevbelerini kabul buyurdu. Yağmur ihsan buyurdu.¹⁰⁹

Muâz -radiyallahu anh- rivâyet eder:

إِنَّ النَّمَّامِينَ يُحْشَرُونَ عَلَى صُورَةِ الْقِرَدَةِ

"Kıyâmet gününde nemmâmlar maymun sûretinde haşrolunurlar."

İSTİHZÂ VE AYIPLAMAK

Allah teâlâ buyurur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِّنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَن يَكُونُوا
خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِّنْ نِّسَاءٍ عَسَىٰ أَن يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ
وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ بِئْسَ الْأَسْمُ الْفُسُوقُ
بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَن لَّمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

“Ey Mü'minler! Sizden bazı kavim diğer bazı kavmi hakîr addedip istihzâ ve eğlence etmesin. Me'mul ki eğlence ettikleri kimseler istihzâ edenlerden daha hayırlı olur. Kadın tâîfesinden bazıları da bazılarını eğlence yapmasınlar. Zîra eğlence ettikleri kimselerin eğlence edenlerden hayırlı olması muhtemeldir. Ve Ey mü'minler! Lisânınızla kendi nefsinize tân etmeyin. Bazınız bazınızı ayıplamayın ve bazınızı sevmediği zemmini müş'ir bir lakabla çağırmayın. Bir mü'minin îmânından sonra o mü'minin

fiskını iş'âr eden isim ne fenâ şeydir. Eğer bir kimseye tân eder veyahut fenâ isimle çağırırsa derhal tevbeye müsâraat etmek lazımdır. Eğer tevbe etmezlerse onlar kendi nefislerine ve başkalarına zulüm eden zâlimlerdir."¹¹⁰

Yani, ey mü'minler! Sizden bazınız bazınızı istihzâ etmesin. Zira ki istihzâ edilen kimse istihzâ eden kimseden hayırlı olur. Çünkü indallah hayırlı olan kimseler azdır ve gizlidir. Binâenaleyh zâhirde fakîr ve seflî görünen kimseyi elbisesi yeni olanın veya zengin ve ehl-i servet olan kimsenin de servetine ve varlığına mağrur olup da fakîr olan kimseyi hakîr görerek istihzâ etmesi câiz değildir.

Tefsîr-i Hâzin'de beyân olunduğu vechile; Benî Temim'den elçi olarak gelen yetmiş kişinin ashâb-ı suffayı Mescid-i Nebevî sofasında fakîr olarak görüp de istihzâ etmeleri üzerine bu âyet-i celîle nâzil olmuştur.

Kezâ, Ey mü'minler! Birbirinizi ayıplayacak kusur işlemeyin demektir. Ehl-i î mân uhuvvet-i hakîkiye-i İslâm icâbı şahs-ı vâhid mesâbesinde olduklarından bir mü'mini tân etmek bilcümle ehl-i î mâna tân gibi olacağına ve hattâ başkasına tân etmekle kendi nefisine bile tân etmiş olacağına işâret için Vâcib teâlâ hazretleri; **"Kendi nefsinize tân etmeyin."** buyurmuştur.

Kezâ bir kimseyi sevmediği bir isimle çağırmayın. Meselâ; "yâ fâsık, ey ahmak" diye bir mü'mini zemmi müş'ir bir lakabla çağırmaktan Cenâb-ı Hak sarâhatle nehiy buyurmuştur.

Bu âyet-i celfile, insanların yekdiğerlerine hüsn-i muâşeret ile muâmele ederek ünsiyeti ihlâl edecek kavî ve fiilî muâmeleden sakınmak vâcib olduğuna ve mü'min olan kimse her mü'mini kendi nefsi gibi görüp kendi nefsine lâıyk görmediğı şeyi başka mü'minlere de lâıyk görmemek lâzım olduğuna ve bir kimsenin gerek huzûrunda gerek, gıyâbında sevmeyeceğı bir sözü söylemek câiz olmadığına, eğer böyle bir şeyler sâdır olur da tevbeye sây etmezse zulüm etmiş olup kendisinin zâlim olacağına sarâhaten delâlet etmektedir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ
إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبَ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ
أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ
تَوَّابٌ رَّحِيمٌ

“Ey mü'minler! Çok kere zandan ictinâb edin. Zîra zannın bazısı günahdır. Nâsın ayıplarından bahs etmeyin ki onların hallerinden Allah teâlânın setretmiş olduğu şeyler mestûr kalsın. Sizin bazınız bazınızı gıybet etmesin. Sizden biriniz ölmüş birâderinin etini yemeğı sever ve arzu eder mi? Elbette siz ölmüş birâderinizin etini yemeğı kerih görürsünüz. Allah'tan korkun. Gıybeti itikâb etmeyin. Zîra Allah teâlâ ihlâs üzere vâkî olan tevbeyi kabul edici ve tevbe ettiğiniz takdirde afvetmekle merhamet buyurucudur.” demektir.¹¹¹

111. Hucurât Sûresi, 12

Yani, ey mü'minler ekser-i zandan, zannın çoklarından ictinâb ile sakınarak uzak olun. Zîra zannın bazıları günâhtır. Çünkü zan şeytan tarafından vesvese tarîkiyle ilkâ olunan bir şeydir ki mü'minin bu gibi zarlardan uzak olması lâzımdır.

Hasan-ı Basrî rahmetullahi aleyhin âdeti hiç bir kimseyi kendisinden aşağı görmezdi. Bir gün Dicle kenarında abdest almaya vardı. Orada bir kişi gördü. Bir avratla oturur. Ve bir tulum önüne koymuş o tulumdan su içlerdi. Hasan-ı Basrî'nin, eğer bu adam nâmahrem avratla oturmasaydı ve müskirâttan da içmeseydi o benden yeğrek olurdu, diye fikrinden geçti.

O sırada da suya iki kişi düştü. O kimse seğirtip suya düşen iki kişiyi de kurtardı. Sonra Hasan-ı Basrî'ye hitâben nidâ ederek dedi ki:

- Ya Hasan! Eğer sen benden yeğrek idi isen ben iki kişiyi kurtardım. Sen de bir kişi kurtar. Bu avrat benim annemdir. Bu tulumdaki de sudur, müskirât değildir. Ya Hasan! Ben seni sınadım. Göreyim ki gözlü müsün yoksa kalb gözün kör, görmez misin, dedi.

HÜSN-i ZAN

*H*adis-i şerîflerde buyrulur ki:

حُسْنُ الظَّنِّ مِنْ جُمْلَةِ حُسْنِ الْعِبَادَةِ

"Mü'minlere hüsn-i zan, ibâdetin birincilerinden-dir."¹¹²

مَاعْبُدَ اللَّهَ بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ حُسْنِ الظَّنِّ

"Hüsn-i zannın fevkinde bir ibâdetle Cenâb-ı Al-lah'a ibâdet olunmamıştır."¹¹³

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي فَلْيَظُنْ بِي مَا شَاءَ

"Cenâb-ı Hak -azze ve celle- buyurdu ki; ben kulu-mun zannı indindeyim. Bana istediği gibi zan etsin."¹¹⁴

Yani kulumun zannına göre bulunurum demektir.

112. Ebû Dâvud, Hâkim

113. Menâvî

114. Buhârî, Müslim

Cenâb-ı Hakk'a mûtî olup Cenâb-ı Hakk'a muhabbet edenler Hâlık teâlâ hazretlerine daimâ hüsn-i zan ederler. Âsî ve mücrim olanlar da Cenâb-ı Hakk'a karşı sû-i zandan vâreste olamazlar.

وَلَا تَجَسَّوْا fıkra-ı celîlesindeki tecessüs de; bir kimsenin noksanını ve ayıbını aramaktır. Bu âyet-i celîlenin meal-i şerîfi:

“Ey mü’minler! Siz nâsın noksanlarını aramayın ve herkesin hatâsından bahsetmeyin. Bir kimsenin iffet, namus ve ahvâl-i husûsiyesine taallûk eden şeylerde kendi zannınıza ittibâ ederek teftîşe, ayıbını aramaya kalkışmayın. Allah’ın setretmiş olduğu şeyler gizli kalsın.”

Bir hadîs-i şerîfte Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- buyuruyor ki:

مَنْ تَتَّبَعَ عَوْرَةَ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ تَتَّبَعَ اللَّهُ عَوْرَتَهُ

“Müslümanların ayıplarını, kusurlarını tetebbû etmeyiniz. Zîra mü’minlerin kusurlarını tetebbû eden kimseleri velev ki hâneleri dâhilinde olsun; onları Allah teâlâ rüsvây edinceye kadar kusurlarına tabî olur.”¹¹⁵

Yani başkalarının kusurunu taharrî edenin kusuru taharrî olunur. Başkalarına ta’yîb edeyim derken kendi ta’yîb olunur. Ve başkalarını rüsvây edeyim derken kendi rüsvây olur. Binaenaleyh başkalarının ayıbını arayan kendi ayıbını arar demektir.

وَلَا يَنْتَبِ بَعْضُكُمْ بَعْضًا "Sizin bazınız bazınızı gıybet etmesin." demektir.

Beyzâvî'nin beyânına nazaran Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'den; "gıybetin neden ibâret olduğu" soruldukda cevaben buyurmuşlardı ki:

"Gıybet senin mü'min birâderini sevmediği bir şeyle arkasından zikr etmekliğindir. Eğer isnad ettiğin şey onda varsa gıybet etmiş olursun, eğer isnad ettiğin şey onda yoksa bühtân ve iftirâ etmiş olursun."

Gıybet edilen kimse zemmedilen şeyi işitince müteezzî olur. Hürmetine sebep yani Cenâb-ı Hak'ın gıybeti haram kılmasına "sebeb-i hikmet" gıybet edilen kimsenin müteezzî olması ve incinmesidir.

Cenâb-ı Hak -azze ve celle- hazretleri kullarını gıybetten tenfîr için bu hâli ölmüş kardeşin etini yemeğe teşbih buyurmuştur.

Kâdî Beyzâvî'nin beyânı vechile gıybet eden kimsenin işlediği fenâlığı Cenâb-ı Hak bir kaç vechile temsil buyurmuştur.

Evvelâ, gıybet lâşeye teşbîh ile gıybetin vehle-i ûlâda bir emr-i münker olduğu bilinsin için pek ağır bir şekilde teşbih buyurulmuştur.

İkinci cihette: **أَيْحِبُّ أَحَدُكُمْ** tâbîr-i sübhânîsiyle de gıybeti sevip ona mübtelâ olan kimseleri şiddetle men için muhabbet tâbîri buyurulmuştur. Çünkü bu kadar kerih olan bir şeyi insanlar seve seve ihtiyâr ederler demek gıybet eden kimseyi tevbîhtir.

Üçüncü cihette: Gıybet, gıybet eden kimsenin kardeşinin lâşesine teşbih buyurulmuştur ki, bununla gıybetin insana lââyık olmayan fenâ bir mâsiyet olduğunu beyânla irtikâb edenler şiddetle tekdîr edilmiştir.

Gıybet mü'minler arasında hüsn-i muâşeret-i ihlâl ve aralarındaki râbıta-i muhabbeti izâle ile tefrika vereceğinden son derece lisanımızı gıybetten ve mâlâyanîden muhâfazaya dikkat etmeliğimiz lâzımdır.

GAZAB

Gazabda dört büyük âfet vardır.

1- Küfrünü mûcib olup îmânsız gitmesine sebep olmaktadır. Bütün ameli mahvolur.

2- Allah teâlâ -azze ve celle-'nin gazabına, helâki-ne maruz kalmak tehlikesidir.

3- Gazabla adâvet husûle gelir ki düşman kazanır serbest yaşayamaz, huzur ve rahatı münselib olur.

4- Gazab ânında şahsının çirkinliğinin kötü hayvânâta müşâbehedir.

Gazabı yutmanın fâidelerine gelince:

1- Cennetin kendisine müheyyâ olmasıdır. Nitekim:

وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

"O takvâ sâhipleri ki, bollukta da darlıkta da Al-

lah için harcarlar, öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah da güzel davranışta bulunanları sever.”¹¹⁶ buyurulmuştur.

2- Gazabı bırakan kimseye hûr-i fîn de muhayyer kılınmıştır. Cennette gözlerinin beyazı gâyet beyaz ve siyahı gâyet siyah hûrîlerden hangisini almak isterse onu almasında muhayyer bırakılır.

Nitekim **Sehl bin Sa’d** -radiyallahu anh-’ın rivâyetine göre Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- buyurmuştur ki:

“Bir kimse gazabını yutsa, öfkesini yapmaya muktedir olduğu halde hiddetini hazz eylese, Allah teâlâ hazretleri cemî halâik huzurunda muhayyer kılıp hangi hûriyi dilerse alsın.” der.

3- Cenâb-ı Allah’ın gazabı üzerinden ref olunur.

4- Ecr-i azîme nâil olur.

İbn-i Ömer -radiyallahu anhümâ-’nın rivâyetine göre:

Cenâb-ı Allah indinde ol cür’adan ulu -yani gazabını yutkunmadan ulu- bir cür’a yoktur ki, bir kimse Allah teâlâ hazretlerinin rızâsını istedikde gazabını yutkuna. Yani gazabını yutkunan kimseden Cenâb-ı Allah râzı olur.

5- Allah teâlânın hıfz ve emânında olmasıdır.

6- Allah teâlâ hazretlerinin rahmetine nâil olmaktır.

7- Allah teâlâ hazretlerinin, gazabını yutan kimseye muhabbet etmesidir. Nitekim **İbn-i Abbas** -radiyallahu anhümâ-'dan rivâyeten Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz buyurmuştur ki:

"Bir kimsede üç haslet bulunursa Allah teâlâ ve te-kaddes hazretleri o kulunu kendi emânında kılar ve rah-metiyle setreder ve muhabbet ettiği kulları meyânına id-hâl eder. O üç haslet:

** Nîmet verildikde şükür ede.*

** Kâdir olsa afveyleye.*

** Gazab ettiğinde gazabından firâr ede."*

Gazabın en hafîfi geç öfkelenip çabuk geçendir. Gazabın en zararlısı tez gelip, geç geçendir.

Gazabın başlıca sebepleri:

Biri kibirden neş'et eder. Lâyık olan, tevâzû edip ga-zabı hazm etmektir. Tekebbür, hırs, riyâset, mansıb, ucub gibi sebeblerle gazab husûle gelir. Kezâ istihzâ eylemek, mahallinde olmayarak latîfe etmek, zemm, mücâdele et-mek, zıd gitmek, diliyle incitmek, gıybet, nemîme, kizb, şetmetmek veya fiilen incitmek, dövmek, malını almak, hakkını ketmetmek gibi haller de gazaba sebep olur.

Gazabın başlıca sebeplerinden biri de cehâlettir. Tehevvrü bir merdlik, dilâverlik, bir cüret ve hüner zan-neder.

Bir de gazab noksan akıldan neş'et eder, kalbde bir marazdır. Nitekim ekseriye hasta adamlarda gazab ve asabiyet sağlamdan daha ziyâde olur.

Keza ihtiyarlarda orta yaşlı adamlardan daha ziyâde olur.

Kezâ kadınlarda erkeklerden daha ziyâde olur ki bu da kalbin ve âsâbın zâfiyetinden ileri gelir.

Bazan bir çocuğun ağlaması veyahut bir hayvanın tökezlemesi gazaba sebebiyet verir. Hayvana söğüp lânet eder. Hayvana söğüp lânet etmek noksan akıl ve cehâletten ileri gelir. Halbuki şer'i şerîfte hayvana bile lânet etmekten men edilmiştir.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimizin Hac seferinde bir hatun da beraber idi. O kadın devesine gazabla lânet etti. Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz gâyet mahzûn oldular, bu yurdular ki:

"Bu lânet edilen deve bizimle hem-râh, yoldaş olmasın."

Devenin arkasından hevdecini aldılar, deveyi çıplak olarak yabana saldılar.

Bazı gazab da vardır ki kendi kendini döğer nefsi-ne zarar eder. Bu ise gazabın en tehlikelisidir.

Bazan da Hak kelâmı denildiğinde Cenâb-ı Hak bu fiili haram kılmıştır veya sünnet-i Rasûlullah'a muhâliftir denilir de gazap edilirse, bu gazab mü'minin îmânına zarar vereceği için bu da pek tehlikelidir. Son derece sakınmak lâzımdır.

Medîne yahûdilerinin reisi Malik bin Dayf yahûdilerle beraber huzûr-ı Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'a geldiler. Bazı meseleler sorup Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'i ilzâm etmek istediler.

Bilmukabele Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz de yahûdilerin reisi olan Mâlik'e sordu:

- *Doğru söyle! Allah teâlâ Tevrat'ta tahkîkan semîn olan -yani semiz- olan âlimi sevmez buyurmamış mıdır, buyurdu.*

Yahûdi âlimi de pek semîn imiş. Mâlik inkâr etmeyip:

- Belâ, Allah teâlâ hazretleri öyle buyurmuştur, dedi.

Bunun üzerine yahûdiler Mâlik'e bakiştılar. Mâlik de gazaba gelip; "Allah teâlâ beşere kitap kısmından bir şey göndermemiştir." diye Tevrat'ı inkâr etti. yahûdiler dağıldıktan sonra reisleri olan Mâlik'i muâhaze ettiler. Mâlik, "Gazabım sebebiyle söyledim." dedi. Yahûdiler de reislerine, Sen gazaba geldikde dîninden çıkarsın bize reis olamazsın." dediler. Onu azlettiler.

Hazret-i Ömer -radiyallahu anh-'ın kelâm-ı hikmetinden birisi de: "Benim hatamı söyleyen kimseden Cenâb-ı Allah râzı olsun." sözüdür. Kızmak şöyle dursun memnûniyetini izhâr eylemiştir.

Bir gün **Hazret-i Ömer** -radiyallahu anh- bir sarhoşa rast geldi. Hadd-i şer'îyi vurmak istediğinde o kimse fahiş galîz sözler söylemeğe başladı. Nefsimden dolayı

hadd-i şer'îyi icrâ etmiş olmayayım diye mülâhaza edip hadd-i şer'îyi tehir eyledi.

Gazabın amelî ilâcı:

1- Abdest almak. Nitekim Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-

"Tahkikan gazab şeytandandır ve şeytan ateşten olmuştur. Ateş su ile söndürülür. Sizden biriniz gazaba gelirse abdest alsın." buyurmuştur.

2- Gazab hâlinde oturmak veya yaslanmak. Nitekim Ebû Zerr -radiyallahu anh-'ın rivâyetine göre, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur:

"Sizden biriniz dururken gazaba geldikde otursun."

3- İstiâze. Yani "Eûzü billâhi mine's-şeytânî'r-ra-cim" demektir.

4- Gazabı teskîn için duâ okumak. Hazret-i Âişe -radiyallahu anhâ- der ki: Bir kere Hazret-i Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- gelip beni gazablı bir halde görünce, burnumun ucunu mübarek parmağıyla ovdu ve dedi ki: "Ey Âişecik! Bu duâyı oku."

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِيْ ذَنْبِيْ وَاَذْهَبْ غَيْظَ قَلْبِيْ وَاَجِرْنِيْ مِنَ الشَّيْطَانِ

"Allah'ım! Günahımı mağfiret eyle, kalbimdeki öfkeyi gider ve beni şeytandan kurtar."

Hulâsaten; gazab nefistendir. Şeytanın tahrîkiyle öfke galebe eder. Nefis ise adüvv-i ekberdir. Nefis ile mücâhede ederek tezkiye-i nefse çalışmak elzemdir.

Hazret-i Ali -radiyallahu anh- sahrâda tenhâ gezerken bir kâfir pehlivan fırsatını bulup bir hamle eyledi. Hazret-i Ali -radiyallahu anh- hamlesini def etti ve o kâfire galebe edip göğsünün üzerine çıkıp başını kesmek istedi.

Kâfir yalvardı. "Er olan bastığını boğazlamaz ya Ali!" dedi. Âzâd eyledi. O kâfir tekrar fırsatını bulup bir hamle daha eyledi. Hazret-i Ali -radiyallahu anh- tekrar hamlesini defedip o kâfiri altına aldı. Kâfir yine tazarrû eyledi. Dedi ki; "Seni mürüvvet mâdeni derler. Bana emân ver." deyince Hazret-i Ali -radiyallahu anh- tekrar afveyleti, âzâd etti.

Üçüncü defa kâfir-i hâin fırsatını bulup hamle edince İmam Ali -kerremallahu vecheh- hamlesini defedip altına aldı. Başını kesmek üzere iken kâfir gördü ki emân dilemeğe yüzü yok, hiç olmazsa ölmeden evvel bir hakaret olsun diye Hazret-i Ali'nin mübarek nâsiyesine tükürdü.

Hazret-i Ali -radiyallahu anh- o kâfiri koyuverip âzâd eyledi. Kâfir taaccüb etti. Dedi ki:

- Yâ Ali! Ben sana üç defa hiyânet ettim, sonunda da böyle bir ihânet ettim. Eğer ben senin yerinde olsaydım gazabımdan seni parça parça ederdim. Sebebe ne oldu ki beni âzâd eyledin, dedi.

Hazret-i Ali -kerremallahu vecheh- cevap verdi:

- Bizim gazâmız yani cihâdımız ikidir. Biri fî-sebîlillah senin gibi kâfirlerle gazâ etmektir. Biri de nefsimizle gazâ etmektir. Nefisle cihad, ona muhalefet etmekle olur. Seninle mukâtelem Allah rızası için idi. Fakat vaktâ ki sen nefsimi o ihâneti eyledin, eğer o halde ben seni öldürmüş olsaydım nefsim için öldürmüş olurdum. Seni âzâd eyledim, nefsimi bastım, cihâd-ı ekber eyledim. Mü'minin nefsinin kendine zararı kâfirin cihad ve gazâdaki zararından daha artıktır.

Bu sözü kâfir işitince kalbinde hidâyet nûru parladı ve dedi ki:

- Ya Ali bana dîn-i İslâm'ı telkîn et. Yakînen bildim ki, dîn-i İslâm hak ve âlâ dîn imiş.

Kelime-i şahâdeti getirdi... Müslüman oldu. Sonra nice gazâlarda Hazret-i Ali -radiyallahu anh- ile beraber bulundu ve nice küffârı katletti.¹¹⁷

117. Mevâhib-i Ledünniye

TAKVÂ

Enâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerîm'inde:

إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ ط

"Allah indinde en kerîminiz yasaklardan en ziyade çekinen kimsenizdir."¹¹⁸

فَإِنَّ خَيْرَ الْزَّادِ التَّقْوَىٰ

"Azıkların en iyisi günahlardan çekinmektir."¹¹⁹ buyurmuştur.

Mâlûmdur ki İslâm'da vârid olan:

اتقوا متقين يتقون اتقوا gibi takvâ kelimesinin müştâkkâtından maksûd mânâ budur.

Kuşeyrî diyor ki:

118. Hucurât Sûresi, 13

119. Bakara Sûresi, 197

"Takvânın aslı evvelâ şirkten sakınmak sonra isyan ve günahlardan daha sonra da şüpheli şeylerden sakınmaktır."

Hazret-i Enes -radiyallahu anh-'ın rivâyet ettiği şu hadîs-i şerîfin mânâsı da budur:

- Yâ Nebiyyallah! Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'in en yakını kimdir, dediler. O da:

- *Her muttakîdir. Ben her muttakînin ceddîyim, buyurdu.*

Bu güzel huyun ortadan kalkması hâlinde insanlara savlet edecek fecaatın derecesini öğrenmek isteyenler gitsinler de fuhuşlar, sefâhatlar, şenaâtler arkasında koşan sefihlerin, sefillerin irtikâb ettikleri rezâletlere baksınlar! Görecekler ki, manzaraların dehşeti bu hussusta bir fikir edinmeleri için kâfîdir.

Kanun bu fenâlıkların sadece görünen, bilinen suçlarını cezâlandırır. Bizzat iyiliğe teşvik, tergîb etmez.

Halbuki İslâm fazîleti; bizzat görünen-görünmeyen, bilinen-bilinmeyen fenâlıklardan, suçlardan men eder. Vukûundan evvel onlara tehdîd ve tebşîr yapar. İyiliğe teşvik eder, doğru yolu gösterir.

EMÂNET

Emânet kendisine verilen her şeyi güzel muhâfaza ve yerine göre kullanmaktır. Zıddı hıyânettir. Emânete dâir bir çok âyet-i celîle ve ehâdis-i şerîfe vardır ki hepsi de İslâm nazarında en büyük günah sayılan hıyânet beliiyesinden şiddetle nefret ettiriyor.

Sûre-i Enfâl'de:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخُونُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا أَمَانَاتِكُمْ
وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

"Ey îmân edenler sakın bile bile Allah'a ve Peygambere hıyânet etmeyiniz. Aranızdaki emanetlere de hıyânet etmeyiniz!"¹²⁰

Sûre-i Nisâ'da:

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا

**“Allah sizlere emânetleri ehline vermenizi emre-
diyor.”¹²¹**

Sûre-i Bakara'da:

فَلْيُؤَدِّ الَّذِي أُؤْتِمِنَ أَمَانَتَهُ

**“Kendisine inanılan adam da nezdindeki emâ-
neti sâhibine versin.”¹²²**

Sûre-i Enfâl'de:

إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْخَائِنِينَ

“Allah, asla hâinleri sevmez.”¹²³

Sûre-i Nisâ'da:

إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ خَوَّانًا أَثِمًا

“Allah, günaha düşkün hâini sevmez.”¹²⁴

Peygamber Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- risâlet gelmezden evvel de emânete çok dikkat ve ri-âyet ederlerdi. Hatta kavmi kendilerine daha çocukluk zamanından beri “Muhammedü'l-Emîn” lakabını vermişti.

Kur'ân-ı Kerîm mü'minleri Sûre-i Mü'minûn'da:

121. Nisâ Sûresi, 58

122. Bakara Sûresi, 283

123. Enfâl Sûresi, 58

124. Nisâ Sûresi, 107

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ¹²⁵

“O Mü'minler ki; emânetlerine ve ahitlerine ri-âyetkârdırlar.”¹²⁵ âyetiyle tasvir buyuruyor.

Sûre-i Ahzâb'da:

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ
أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ
ظَلُومًا جَهُولًا¹²⁶

“Biz emâneti göklere, yere, dağlara teklîf ettik onu yüklenmekten geri durdular, ondan ürktüler de insan tuttu onu sırtına aldı. O şüphe yok ki zalûmdür, cehûldür.”¹²⁶

125. Mü'minûn Sûresi, 8

126. Ahzab Sûresi, 72

AHDE VEFA

*S*lâm; va'de ve ahde vefayı dînin esâsâtı, erkânı arasına idhâl etmiştir, denilebilir.

Mü'minlere bu iki seciyeyi emreden ve aksine harekete kat'iyen izin vermeyen öyle Hadîs-i şerîfler vardır ki, va'dinde hulf edenler, ahdini yerine getirmeyenler için dünyâda zilletin ukbâda hacâletin son derecesi âmâde bulunduğunu ve artık kendilerine saâdet ve necat ümîdi kalmadığını bildiriyor.

İslâm, va'dinde durmayanları, ahd ve mîsakı bozanları azab ile korkuttuktan başka onları münâfık sayıyor, gaddar diyor.

Birçok âyet-i kerîme ve hadîs-i nebeviyede bunların zemmolundukları görülür.

Ahde vefâyı, va'di muhâfazayı emreden âyât-ı celîlenin bir kısmının mealleri şöyledir:

Sûre-i Mâide'de:

"Ey îmân edenler!.. bağlandığınız ahidleri yerine getirin!.."¹²⁷

Sûre-i Nahl'de:

وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا
وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ

"Aranızda muâhede ettiğiniz zaman Allah'ın ahidini yerine getirin bir de Allah'ı kendinize kefil göstererek bağladığınız yeminleri sonradan çözmeyin. Şüphemiz olmasın ki Allah işlediğinizi bilir!.."¹²⁸

Sûre-i Ra'd'da:

الَّذِينَ يُؤْفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ

"O mü'minler ki Allah'ın ahidini yerine getirirler ve mîsâkı nakzetmezler."¹²⁹

Sûre-i Âl-i İmrân'da:

بَلَىٰ مَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِ وَاتَّقَىٰ فَإِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ

"Ahdini yerine getirenleri, ahdini bozmaktan çekinenleri Cenâb-ı Hak sever."¹³⁰

Sûre-i İsrâ'da:

127. Mâide Sûresi, 1

128. Nahl Sûresi, 91

129. Ra'd Sûresi, 20

130. Âl-i İmrân Sûresi, 66

وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا

"Bir de ahdi yerine getirin! Çünkü ahd mutlaka sorulacaktır."¹³¹

Sûre-i Fetih'te:

وَمَنْ أَوْفَى بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهِ اللَّهُ فَمَسْئُولُهُ أَجْرًا عَظِيمًا

"Kim Allah ile ettiği ahdi yerine getirirse, Allah ona büyük ecir verecektir."¹³²

Sûre-i Bakara'da:

وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ

"Benim ahdimi yerine getirin ki, ben de size karşı ahdimi yerine getireyim!..."¹³³ (Söyleyen Cenâb-ı Hak'tır)

Sûre-i En'âm'da:

وَبِعَهْدِ اللَّهِ أَوْفُوا

"Allah'a karşı ettiğiniz ahdi yerine getirin!..."¹³⁴

Sonra bu kerîm olan ahlâk, Allah'ın en güzel sıfatıdır.

Âl-i İmrân Sûresinde:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَخْلِفُ الْمِيعَادَ

131. İsrâ Sûresi, 34

132. Fetih Sûresi, 10

133. Bakara Sûresi, 40

134. En'âm Sûresi, 152

"Allah, va'd ettiği zaman ve mekânda asla hulfetmez."¹³⁵

Sûre-i Tevbe'de:

وَمَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ

"Kim ahdinde Allah'tan ziyâde sâdık olabilir?"¹³⁶ buyuruluyor.

Hazret-i Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz'den şöyle rivâyet edilmiştir:

Dört haslet vardır ki her kimde birleşirse hâlis mü-nâfıktır.

- 1- Yalan söyleyen.
- 2- Va'd edince hulfeden.
- 3- Ahdedince nakzeden.
- 4- Murâfaa esnâsında haktan ayrılan.

Sünen kitaplarında bu mevzûa dâir pek çok hadîs-i şerîf vardır.

135. Âl-i İmrân Sûresi, 9

136. Tevbe Sûresi, 111

RIFK VE TAHAMMÜL

*S*lâm, mü'minlere dîne ve dünyaya âit bütün işlerde taassub ve ifrat göstermeyerek tahammüllü olmayı emrediyor.

Hain veyahut muhârib olmamak şartıyla isterse gayr-i müslim olsun herkese karşı rıfk ile muâmeleye teşvikte bulunur.

Peygamberimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz, halkı yirmi üç yıl dîne dâvet etmişti. O Rasûl-i Muhterem İslâm'a hikmetle, belîğ mevzularla dâvette bulunmak, sonra münâkaşa için en mûtedil tarzı tutmak husûsunda insanlar için en mûtekâmil bir nümûne-i imtisâl idi. Şefik idi, mahzâ rahmet idi.

Kur'ân-ı Kerîm; Rasûl-i zî-şân -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz'in ne kadar tahammüllü bulunduklarını ve bütün işlerde ne büyük bir rıfk u incelik, nezaket, lütufkârlık ile hareket buyurdıklarını bizlere gösterecek ilâhî emirleri beyân ettiği gibi, siyer kitapları da bu hu-

susta öyle mâlûmât veriyor ki artık Peygamberimiz -salallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz reyde istibdâd gibi, taassub gibi şeylerden pek uzak bulundukları îtiraz edilmez bir hakikat olarak meydana çıkıyor.

Bu husûsa dâir bazı âyetleri nakledelim:

Sûre-i Gâşiye'de:

فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ ﴿٢١﴾ لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيِّرٍ ﴿٢٢﴾

"İhtâr et ki vazîfen ancak ihtardır. Yoksa üzerlerinde mütehakkim değilsin."¹³⁷

Sûre-i Kâf'da:

وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ فَذَكِّرْ بِالْقُرْآنِ مَنْ يَخَافُ وَعِيدِ

"Onları cebr ile yola getirecek değilsin. Onun için tehdîdinden korkanlara Kur'ân ile ihtârda bulun."¹³⁸

Sûre-i Ankebût'da:

وَلَا تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ

"Ehl-i Kitap ile münâkaşa ederken en güzel tarz hangisi ise ancak onunla münâkaşa edin."¹³⁹

Sûre-i Nahl'da:

أَدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ

137. Gâşiye Sûresi, 21-22

138. Kâf Sûresi, 45

139. Ankebût Sûresi, 46

وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ

"Allah'ın yoluna hikmetle, bir de belîğ mev'iza ile dâvette bulun ve kendileriyle münâkaşa için en güzel yolu ihtiyar et. Senin Rabbin yok mu? Yolundan sapanı herkesten iyi bilir, doğru yolu tutanları da herkesten iyi bilir."¹⁴⁰

Sûre-i Bakara'da:

لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ

"Dinde cebir yok. Artık rûşd ile dalâl bellî oldu."¹⁴¹

Sûre-i Nisâ'da:

وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ

"Sizlere Kur'an'da şu emri indirmişti ki: Âyât-ı ilâhiyeyi inkâr ettiklerini yahut eğlence yerine koyduklarını duydunuz mu? Başka bir söze dalmadıkça yanlarına oturmayın."¹⁴²

Sûre-i Kâfirûn'da:

قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ﴿١﴾ لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٢﴾ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ ﴿٣﴾ وَلَا أَنَا عَابِدٌ مِمَّا عَبَدْتُمْ ﴿٤﴾ وَلَا أَنْتُمْ

140. Nahl Sûresi, 125

141. Bakara Sûresi, 256

142. Nisâ Sûresi, 140

عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ ﴿٥﴾ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ ﴿٦﴾

"Onlara de ki: Ey kâfirler! Ben sizin taptığınız putlara tapacak değilim. Siz de benim taptığım Allah'a tapmıyorsunuz. Ne ben sizin taptığınıza tapıcıyım ne siz benim taptığıma tapıcısınız. Sizin dininiz size, benim dinim bana!.."143

Sûre-i Âl-i İmrân'da:

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ

"Ey ehl-i kitâb, geliniz aramızda birleşeceğimiz bir kelime üzere toplanalım ki o da hiç birimizin Allah'tan başkasına tapmaması, O'na bir şeyi şerik koşmaması ve bir kısmımızın Allah'ı bırakıp da içimizden bir kısmını mâbud ittihâz etmemesidir."144

Sûre-i Mâide'de:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسُكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

"Ey îmân edenler! Yalnız kendinize bakınız. Sizler doğru yolu tutmuşsanız dalâlete düşen bir baş-

143. Kâfirûn Sûresi, 1-6

144. Âl-i İmrân Sûresi, 64

kasının zararı size dokunmaz.”¹⁴⁵

Sûre-i Şûrâ'da:

وَالَّذِينَ يُحَاجُّونَ فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا اسْتُجِيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ
دَاحِضَةٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ

“Allah'ın dâvetini kabul ettikten sonra hâlâ iş-
lâm'ı ibtâl için çene çalanların bütün huccetleri
nezd-i ilâhîde bâtıldır.”¹⁴⁶

Sûre-i Nisâ'da:

وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَى وَيَتَّبِعْ غَيْرَ
سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ تُوَلِّ مَا تَوَلَّى وَتُصْلِهِ جَهَنَّمَ

“Nazarında hak zâhir olduktan sonra hâlâ Pey-
gambere muhâlefetle mü'minlerin tuttuğu yoldan
başkasına gidenleri bizler dünyada kendi haline bı-
rakırız, âhirette de cehenneme koyarız.”¹⁴⁷

Sûre-i Şûrâ'da:

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِظًا

“Şayed sana karşı gelirlerse kendilerine, ben si-
zin işlediklerinizden mes'ul değilim, dersin.”¹⁴⁸ bu-
yurulmuştur.

145. Mâide Sûresi, 105

146. Şûrâ Sûresi, 16

147. Nisâ Sûresi, 115

148. Şûrâ Sûresi, 48

KANÂAT

*K*anâat; helâl yol ile kendi kazandığını kâfi görmek ve râzî olmaktır.

Peygamberimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz'in terğib ve teşvik buyurdıkları ahlâkın en güzeli kanâattır.

Lâkin İslâm'ın hakikatlerine, ilk hakiki müslümanların tarihine vukûfu olmayan bir çok adamlar tevekkül gibi kanâatın da mânâsını anlayamadılar.

Zannettiler ki, kanâat işi gücü bırakmak, dünya malından tamamıyla yüz çevirmek, ölmeyecek kadarını, hattâ daha azını kâfi görmektir.

Şüphesiz, İslâm tarihinin ilk altı asrından sonra gelen o karanlık cehâlet asırlarında bu fikrin (yabancı tesiriyle) müslümanlar arasında yayılması, iktisâdî, malî ahvâlin harâbiyetini intâc ettiği gibi müslümanların en korkunç bir ictimâî yarası da oldu.

Evet Peygamber Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- ile ashâb-ı kirâmın hulefâsının, sonra hicret asrını nihâyetine kadar gelen bütün müslûmanların kanââtan murâd ettikleri mânâ hiç bir sûretle ne halkın çalışmasına mânî idi ne de malın tezeyyüd ve bereketlenmesine muârizdi. Kanâât pek memdûh idi. Çünkü doymak bilmeyen harîs ruhların bir nevî riyâzâtı idi. Fesat ile çarpan yüreklere sükût veriyordu. Kanâât rağbette idi. Zîra isteniyordu ki hayat sırf maddiyât uğrunda uğraşmalarla, didinmelerle bitmesin, yahut hırsın, tamahın ifratı gibi servet sâhipleri hakkında kin beslemek, ellerindekine göz dikmek gibi kötü huylar onlara karşı bir fenâlık ettirmesin.

Çünkü bu halin, huzûru ve ictimâî nizâmı alt üst edeceğinden başka, cinâyet ve cürümlerden bir çoğunu meydana getirdiği biliniyordu. Ve bugün de bencil, dînsiz zümrelerin teşekküllerin, fertleri milletleri kana bulaayan hırsları kanâatsizlik yüzündendir.

İslâm dîninde kanâatten maksat ancak şudur:

İnsan, çalışacak ve bulduğu hâle râzı olacak. Ve elde edemediğinden müstağnî bulunacak. Helâl tarikle kazandığını kâfi görerek eğri yollardan kazanmayı istemeyecek.

İslâm'ın örfüne göre kanâât, halkın elindeki nîmet ve mala tamâhın (hased) zıddıdır. Şu halde kanâât, maîşeti dar kimseler için nefislerini başkalarının malına göz dikmeyecek sûrette terbiyeden başka bir şey değil; tâ ki günün birinde onlara karşı fenâlık etmesin yahut gayz ve kin besleyip de kalb istirahatından mahrûm kal-

masın. Hâsılı ne kadar az da olsa çalışmak ve kazanmakla elde ettiğine râzı olsun. Ne kadar çok da olsa başkasına takdîr edilmiş olan servet ve nîmetten dolayı kederlenmesin.

Müstağnî; o adamdır ki halkın elindekini ummaz da kendi kazancıyla kanâat eder.

İnsan bu sûretle hareket edince kalbi müsterîh olur. Başkasının mazhar olduğu nîmete göz dikmekten mâsûn kalır. Yani başka servet sâhibi adam da bunun tarafından âsûde yaşar. Binâenaleyh kanâat zengin, fakîr, bütün bu vasîf ile muttasîf olanlar için rahat olduğu gibi bunların etrafındaki servet sâhibi için de siperdir.

Her kim kanâatten bunun hâricinde bir mânâ çıkarmak isterse, çok büyük bir hatâ işlemek ile beraber, Cenâb-ı Allah'a ve İslâm'a karşı da açıktan açığa bühtân etmiş olur.

SABIR

*K*ur'ân-ı Kerîm, sabrı yetmiş küsûr yerde zikrediyor. Buna dâir de bir çok ehâdis-i nebeviye vârid olmuştur ki içlerinden:

"Size en az verilen nîmetlerden biri yakîn, diğeri sabra azîmdir. Bunlardan ikisinden nasibini alan kimse gecesini kıyâm, gündüzünü sıyâm ile geçirmedikten dolayı müteessir olmasın."

Peygamber Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- sabrı bir rivâyete göre îmânın yarısı, ve bir rivâyete göre de "îmân" olmak üzere târif buyurmuşlardır.

İsâ -aleyhisselâm-'ın; "Hoşlanmadığınıza sabretmedikçe hoşlandığınızı ele geçiremezsiniz." buyurduğunu **İmam-ı Gazâlî** Kitâbü'l-Erbâîn'de yazıyor.

İmam-ı Gazâlî de sabır hakkında şöyle söylüyor:

"Sabır ihtiyacı, bütün ahvâlde görülür. İnsan işine gelen şeyler için de sabra muhtaçtır, gelmeyenler için de... Meselâ sıhhat, selâmet, servet, ikbâl, mansıb gibi kavim ve kabîlesi çok olmak gibi hoşâ giden cihetlerde insan sabra çok muhtaçtır. Çünkü bu şerâit içinde kendisini zabt edemeyecek olursa azar. Nâz ü naîme görmekten, hevesât arkasında koştaktan mebdaini de unuttur meâdını da. Bu sebebdendir ki, "Belâya her mü'min sabredebilir, nîmete ise ancak sâdıklar sabreder." demişlerdir. Nîmet ve refah içindeki sabrın mânâsı bunların hiç birine güvenmemek, hepsinin emânet olduğunu bilmek, gaflete nâz ü nîmete dalmamak, Cenâb-ı Allah'ın lutfuna şükürden geri durmamaktır.

Sonra namaz, oruç, zekât gibi şerât tekliflerine tahammül de sabır cümlesindendir. Çünkü ne kadar kolay olsa yine teklif ve icbâr suretindeki şeylerden nefis nefret eder.

Günahlara karşı durmak da sabır sayılır. Zîra nefsi fesat verici heveslerden alıkoymak, hele îtiyad etmiş ise büyük cihâda muhtaçtır.

Evet insan böyle bir halde iki kuvvete karşı müdâfaaya mecburdur: Arzu ve îtiyâd.

Arzu ve îtiyâd:

Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz:

"Mücâhid; hevesâtına karşı cihad açan, muhâcîr de kötülüğü terk edip kaçandır." buyuruyor.

İslâm; sabrın şu saydığımız aksâmına nasıl teşvîk ediyorsa, yârânın ölümü, hastalık, malın ziyânı, âzâ-yı bedenden birinin musîbete uğraması gibi felâketlere sabrı da aynıyla tavsiye ediyor.

Gazâlî diyor ki:

"Belâya sabır makâmâtın en yükseğidir."

Hadîs-i Kudsî'de:

"Kullarımdan bir kuluma bedeni yahut malı, yahut evlâdı yüzünden bir musibet veririm o da buna sabr-ı cemîl ile mukâbelede bulunursa kıyâmet günü kendisi için mîzân dikmekten yahut defter-i âmâlini açmaktan hayâ ederim." buyurulmuştur.¹⁴⁹

Peygamberimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz buyurmuşlar:

"Sabredin, genişliği beklemek ibâdettir. Eleminden şikâyet etmemek, musîbetini anmamak Allah zü'l-celâl'i tâzîmden ve O'nun hakkını bilmekten ileri gelir."

Bir nevi sabır daha vardır ki o da başkalarının dilinden yahut elinden gelecek ezâyâ tahammüldür. Yalnız dîn-i İslâm bu hususta İsâ -aleyhisselâm-'ın dîninin bugün tutulmayan mesleğini tutuyor. Ezâ gören adama o gördüğü tecâvüze mukâbil ve lâıyk olan cezayı tatbîk hakkını veriyor. Hem bunu tabîî hukuk addediyor. Bununla beraber müslümanlık afv ile safh ile muâmele etmeyi, mücâzât hakkından vazgeçmeyi, hattâ kötülük

edenlere iyilikte bulunmayı da tavsiye eder. Şu halde hakkını isteyen tamâmiyle haklıdır. Mücrimin tecziyesinden vaz geçen afvı seven adamdır, sabırlıdır. Kötülüğe iyilikle mukâbelede bulunan ise kerîmdir, muhsindir.

Bu mevzûa dâir vârid olan âyet-i celîle meâlleri:

Sûre-i Şûrâ'da:

وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ

"Kötülüğün cezası onun aynı olan bir kötülüktür. Bununla beraber kim afveder, barışırsa Allah mutlaka ecrini verir."¹⁵⁰

Sûre-i Âl-i İmrân'da:

وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

"Öfkesini yenenler, insanların suçunu bağışlayanlar da cennetlidir. Allah iyilik edenleri sever."¹⁵¹

Sûre-i Bakara'da:

وَأَنْ تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ وَلَا تَنْسُوا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

"Afvetmeniz takvâya daha yakın bir harekettir. Aranızda lütuf ile muâmeleyi unutmayın. Şüphe yoktur ki Allah işlediklerinizi görüyor."¹⁵²

150. Şûrâ Sûresi, 40

151. Âl-i İmrân Sûresi, 134

152. Bakara Sûresi, 237

Sûre-i Teğâbûn'de:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ
فَاحْذَرُوهُمْ وَإِنْ تَعَفَّوْا وَتَصَفَّحُوا وَتَغْفِرُوا فَإِنَّ اللَّهَ
غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Ey îmân edenler! Eşleriniz ve çocuklarınızdan size düşmanlık edenler olur, onlardan sakının. Fakat kendilerine afv ile, safh ile muâmele eder, kabahatlerini örter iseniz, bilmiş olun ki Allah da sizlere karşı ğafûrdur, rahîmdir.”¹⁵³

Sûre-i Nûr'da:

وَلَا يَأْتَلِ أُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولَى الْقُرْبَى
وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصَفَّحُوا
أَلَا تَحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“İçinizdeki fazîlet ve servet sāhipleri kendi akrabalarına, öksüzlere, bîcârelere ve Allah yolunda hicret edenlere yardımda bulunmamak için yemin etmesinler. Onların kabahatlerine afv ile, safh ile muâbeledede bulunsunlar. Ya sizler Allah'ın sizi bağışlamasını istemez misiniz? Allah ğafûrdur, rahîmdir.”¹⁵⁴

Kur'ân-ı Kerîm, sıkıntılı, hastalıklı zamanlarda, harb ve darbda sabır ve sebât, sıdk, ittikâ tavsiye ediyor.

153. Teğâbûn Sûresi, 14

154. Nûr Sûresi, 22

Asr Sûresi'nde:

وَالْعَصْرِ ﴿١﴾ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ ﴿٢﴾ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَّصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَّصَوْا بِالصَّبْرِ ﴿٣﴾

“Bütün insanlar muhakkak sûrette hüsranda bulunduğu halde ancak îmân edenlerle, sâlih amel-de bulunanların bir de birbirine hakkı ve sabrı tavsiye edenlerin kurtulduğunu...”¹⁵⁵ bildiriyor.

Sabır ve sebâtı kat’î olarak tekîd ile emreden âyet ve hadîsler sayılmaz denilecek kadar çoktur.

SEMÂHAT VE MUÂVENET

*S*lâmiyet, insâniyet âlemine huzur ve sükûn teminine ve fertler ve cemaatler arasında "muhabbet, şefkat, merhamet" esaslarının tesbâtine son derece harîs olduğu içindir ki; müslümanlara sadece zekât farızalarını icbâr ile iktifâ etmiyor. Muhtelif suretlerde tecellî ederek başka isimlerle anıldığı halde gâye ve mâhiyetleri bir olan çeşitli yardımlaşmaların hepsine teşvik ediyor.

Âlem-i beşeriyet için en müthiş hüsrân ve mahrûmiyet ocakları kesilen ihtiras, tamâh, buhl gibi çok fenâ huylara alışmaktan İslâmiyet şiddetle nefret eder. Semâhate, kereme, şefkate doğru teşvik eder. Ve buna sadaka, hak, zekât, birr ü ihsân, sıra, mâun gibi türlü türlü isimler verir. Çünkü isimlerin ve tarzların değişmesiyle buhle mâil olan nefisler biraz daha kolay râzî edilir. İhsana varmayan sıkı eller biraz daha çabuk açılır.

Sonra İslâmiyet birr ü ihsânın sarf cihetini yalnız fu-karâ ile bîçarelere hasretmiyor, çok şumûllü, çok umûmî tutuyor.

Evet fukarâ ile bîcârelere ihsânı nasıl teşvîk ediyor-
sa yetimlere, dullara, yolda kalmışlara, kölelere, câriyele-
re bezl-i muâvenet (yardım) etmeyi de öylece emrediyor.

Kezâlik anaya, babaya, akrabaya, uzaktaki, yakın-
daki komşulara, yol arkadaşına iyiliği -velev ki muhtâç
olmasınlar- şiddetle emrediyor. Maksat insanlar arasın-
daki muhabbet, merhamet râbitalarını kuvvetlendirmek,
ruhları birbirine ısındırmak suretiyle yabancılığın orta-
dan kalkması, münâferet ve ihtilâf hislerinin kalblere yol
bulmamasıdır.

Şüphe yoktur ki, birr ü ihsân, rıfk ile muâmele mu-
zır temayülleri fenâ fikirleri defedecek en büyük kuvvet-
lerdir.

Delil isteyenler varsa âdâb-ı islâmiye ile yükselmiş
asırlardaki müslümanların arasında hükümrân olan o
muhabbeti, o sükûn ve selâmeti hatırlayabilirler.

Müslümanlar nereye gitmişlerse bu sükûn ve selâ-
meti götürmüşler ve yerli halka muhabbetin, yardımlaş-
manın eşsiz örneğini göstermişlerdir.

Hangi bir kavim ki İslâm'ın gölgesi altında bulunsun
da hukûk ve imtiyâzların kâffesinden istifâde edeme-
sin? Bu görülmemiştir! O hukûk, o imtiyâzât ki sırf onla-
rı korkutmamak için müslümanlar, başka milletlerin ra-
hat ve huzûrunu kemiren, me'mleketlerinde sükûndan,
itminândan eser bırakmayan kin, hased mücâdelelerin-
den istirkâb, husûmet muhârebelerinden en uzak bir
ümmet olarak yaşadılar.

Hem İslâm'da; sıla-i rahim yalnız müslûmanlara mahsûs değil ki. Peygamber Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- ehl-i kitab ile müşrikîne de iyilik yapılmasını terğib buyurdular.

Kastalanî, Sûre-i Mümteherine'deki:

لَا يَنْهَيْكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ

"Allah, dîn uğrunda sizinle vuruşmayan, sizi diyarınızdan çıkarmayan kimselere iyilik yapmayı ve insaf ile muâmele etmeyi yasak etmez. Çünkü Allah insaf edenleri sever."¹⁵⁶ mealindeki âyetin tefsîrinde şöyle söylüyor:

"Bu âyet mü'minlere muhâsama ve mukâtelede bulunmayan gayr-i müslimlere iyilik olunması için ruhsattır."

Sonra müşrik vâlîde ile müşrik kardeşlere ve başkalarına iyilik edilmesi hakkında bir çok hadîs-i şerîf vardır.

Ehl-i kitap olan yahûdilerle, nasrânîlere gelince:

İslâmiyet bunların ihtiyarlarına, âcizlerine erzak ve âtâ-yı bezlederdi.

Şimdi bu mevzûa dâir Kur'ân'da, sünende vârid olan âyât ve ehadîsi nakletmek münâsib olacak.

Sûre-i Râd'da:

الَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ ﴿٢٠﴾ وَالَّذِينَ
يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَحَافُونَ
سُوءَ الْحِسَابِ ﴿٢١﴾ وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا
الصَّلَاةَ وَآتَوْا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَدْرُسُونَ بِالْحَسَنَةِ
السَّيِّئَةِ أُولَئِكَ لَهُمْ عِزِّي الدَّارِ ﴿٢٢﴾

"O kimseler ki, Allah'ın ahdini yerine getirirler ve mîsâkı nakzetmezler, o kimseler ki, Allah'ın verilmesini emrettiğini verirler, Hâlik'larından çekinirler, hesap gününden korkarlar. O kimseler ki mâbûdlarının rızâsını istedikleri için nefislerine sabrederler, namaz kılarlar ve kendilerini merzûk ettiğimiz nîmetlerden gizli, âşikâr infâkta bulunurlar ve seyyi-âta hasenât ile karşı gelirler... İşte dünyanın âkıbeti bunlar içindir."157

وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا
أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَئِكَ لَهُمُ
الْعَذَابُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ

"O kimseler ki; Allah'ın ahdini kabul ettikten sonra nakzederler. Allah'ın verilmesini emrettiğini

keserler, yeryüzünde fitne çıkarırlar, işte lânet de bunlar içindir, cehennem de bunlar içindir.”¹⁵⁸

Sûre-i Nûr'da:

وَلَا يَأْتَلِ أُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولَى الْقُرْبَىٰ
وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا
أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“İçinizde fazîletli ve varlıklı olanlar akrabalarına ve yoksullara, Allah uğrunda hicret edenlere bir şey vermemeğe yemin etmesinler (ihsan etmede kusur etmesinler) afvetsinler, vazgeçsinler... Ya sizler Allah'ın yarlıgamasını istemez misiniz? Allah gâfûr-dur, rahimdir.”¹⁵⁹

Sûre-i Bakara'da:

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَآءِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ ۖ وَبِالْوَالِدَيْنِ
إِحْسَانًا وَذَى الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ

“Hani biz Allah'tan başkasına tapmayacakları ve analarına, babalarına, akrabalarına, yetimlere, bî-çârelere iyilikte bulunacakları hakkında Benî İsrâ-il'den mîsâk almıştık.”¹⁶⁰

Sûre-i İsrâ'da:

158. Râd Sûresi, 25

159. Nûr Sûresi, 22

160. Bakara Sûresi, 83

وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَيَالِ الْوَالِدِينَ إِجْسَانًا ۖ
يَبْلُغُنَّ عَلَيْكَ الْكِبَرَ أَخَذَهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أَفٍ
وَلَا تَنْهَرَهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ﴿٢٣﴾ وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ
الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا ﴿٢٤﴾

"Kendisinden başkasına tapmamanızı ve analarınıza, babalarınıza iyilik etmenizi Rabbin sana sûret-i kat'iyede emrediyor, şayed gerek yalnız birine, gerek ikisine birden senin eline kaldıkları sırada ihtiyarlık çökerse sakın usanıp da kendilerine "Üf!" bile deme. Yüzlerine bağırma, yumuşak sözler söyle, sonra onlara şefkatinden kanatlarını yerlere kadar indir ve karşılarında öyle dur! Ve "Yâ Rabbi! Onlar beni küçük yaşında iken nasıl merhametle büyüttülerse sen de şimdi onlara karşı rahîm ol." diye duâ et."¹⁶¹

وَأْتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تَبْذُرْ تَبْذِيرًا

"Akrabalarına, biçârelere, yolda kalmışlara, sende hakları olan iyillği edâ et ve malını isrâf ile dağıtma!..¹⁶²

Sûre-i Bakara'da:

يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ ۖ قُلْ مَا أَنْفَقْتُ مِنْ خَيْرٍ فَلِلَّوَالِدَيْنِ

161. İsrâ Sûresi, 23-24

162. İsrâ Sûresi, 26

وَالْأَقْرَبِينَ وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَمَا تَفْعَلُوا
مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ

"Neyi ve kime infak edeceklerini sana soruyorlar, onlara de ki: hayıra dâir ne infâk ederseniz ananıza, babanıza, akrabanıza, yetimlere, bîcârelere, yolda kalmışlara verin. Hayır namıyla ne işlerseniz Allah onu bilir."¹⁶³

Sûre-i Nisâ'da:

وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تَشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي
الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَى وَالْجَارِ
الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ وَابْنَ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ

"Allah'a kulluk edin ve O'na bir şey şerik koşmayın ve ananıza, babanıza ve akrabanıza ve yetimlere ve bîcârelere ve akrabanız olan komşulara ve akrabanız olmayan komşulara ve yol arkadaşlarınıza ve yolda kalmışlara ve rakabesine mâlik bulunduğunuza iyilik edin!"¹⁶⁴

Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz bir sahabiye:

- Anan, baban sağ mı, deyip de:

163. Bakara Sûresi, 215

164. Nisâ Sûresi, 36

- Evet, cevabını alınca:

- Öyle ise onlar için mücâhede et, çalış, buyurdular.

Hadîs-i şeriflerde ise şöyle buyuruluyor:

* Hizmetçileriniz Allah tarafından elinizin altına verilmiş kardeşlerinizdir. Kimin böyle kardeşi elinin altında bulunursa, ona kendi yediğinden yedirsın ve giydiğinden giydirsın. Bir de bunlara ezici iş teklif etmesin, şayyed eder iseniz yardımda bulunun.

* Birinize hizmetçisi yemek getirdiği zaman beraber oturmayacak ise, ona bir iki lokma yahut bir veya iki parça versin. Çünkü hazırlanmasına o bakmıştı!

* Eş'ârîler (Yemen'de bir kabile) gazâda iken azıksız kalır, yahut memleketteki âilelerinin yiyeceği azalırsa hepsi birden yanlarında ne varsa bir yaygıya toplarlar, sonra bir kap ile aralarında müsâvât üzere taksîm ederler. İşte onlar bendendir, ben de onlardanım!

* Kedi yüzünden bir kadın cehenneme girdi: Hayvanı bağlamış, karnını doyurmamış, yerdeki böcekleri yemeğe salıvermemiş idi!

* Akrabasından iyiliği kesen, cennete giremez...

* Adamcağızın biri yolda giderken fenâ halde susamış, bir kuyu bulmuş içine inerek içmiş sonra çıkınca bakmış ki bir köpek susuzluktan dîli çıkmış toprak yalıyor.

Adam kendi kendine susuzluk nasıl benim canıma yetti ise bunun da öyle canına yetmiş diyerek tekrar kuyuya inmiş pabucunu su ile doldurup ağzı ile tutarak

çıkılmış köpeği sulamış, Allah'a şükretmiş. Bunun üzerine günahları bağışlanmıştı.

Ashâb:

- Yâ Rasûlallah! Hayvanlar için de bize ecir var mı, dediler.

- Her ciğeri yaş mahlûkun (zî-hayâtın) yüzünden ecir var, buyurdular.

* Dullar, bîcâreler için çalışan Allah yolunda mücâhede eden gibidir.

Sûre-i Beled'den:

أَوْطَاعِمٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ ۖ ﴿١٤﴾ يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ ۖ ﴿١٥﴾
 أَوْ مِسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ ۖ ﴿١٦﴾ ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَوَاصَوْا
 بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ ۖ ﴿١٧﴾ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ
 الْمَيْمَنَةِ ۖ ﴿١٨﴾

"Yahut açlık gününde akrabâdan bir yetim yahut yerde sürünen bir bîcâreyi doyurmak ve î mân edip de birbirine sabır ile, merhametle tavsiyede bulunanlardan olmak... İşte sağ tarafa geçecek olanlar bunları yapanlardır."¹⁶⁵

Atânın nevîleri:

İslâm'ı sâir dînlerden ayıran cihetlerden biri de fu-

karâ ve bîçâreler hakkında muâveneti muhtelif nevîlerle ayırmasıdır.

Bunların bir kısmı vâcibdir ki, terki haramdır. Bir kısmı şerîatin râğbet ettiği şeylerdendir ki, yapanlar ecir alır. Bir kısmı da ukûbettir ki şerîatin tâyin ettiği ahvâlde müslümanlar üzerine edâsı farzdır.

Bu kısımlara dâhil bulunanların başlıcaları şunlardır:

1- Sadaka-i fıtır:

Ramazanın sonunda kendisinin ve âilesinin yiyeceğinden bir ölçek fazlasına mâlik olan her müslümanın muhtaçlara vermesi vâcib olan muayyen paradır.

2- Zekât:

Nisâba malik olan insanın her sene malının kırkta birini muhtaçlara vermesi farzdır.

3- Kurban:

Kurban bayramında; istitâatı bulunan her hür müslümana koyun ve sâir gibi bir hayvan kurban etmek ve etrafına, muhtaçlara dağıtmak vâcibdir.

4- Hedy:

Haccedenlerin noksanları yüzünden ceza olarak kesip dağıttığı hayvânâttır.

5- Cezâ-yı sayd:

Hacda ihramda iken, yahut ihramda olmasa bile haremde bulunurken av avlayan kimsenin ödeyeceği cezâdır.

6- Yemin Keffâreti:

Ciddî sûrette ettiği yeminden dönen insanın çoluğuna, çocuğuna yedirdiği yemeğin orta derecesinden, on bîcâreyi doyurması, yahut giydirdiği giysinin orta derecesinden on bîcâreyi giydirmesi vâcib olan cezadır.

7- Zihâr Keffâreti:

Altmış bîcâreyi doyurmaktır. Zevcesini nikâh düşmeyen mahremleri sırasına koyarak mukârenetten imtinâ eden kimsedir. Dört ay içinde rucû etmek isterlerse, bu cezâ ile cezalandırılır. Başka sûrette zevcelerinin yanına gidemezler.

8- Hacda fidye:

Hacda ihram esnâsında, güzel koku, eldiven, kuşak ve sair gibi isti'mâli haram olan şeyleri kullanmış erkek ve kadın için cezadır. Koyun ve daha büyük hayvan kesip tasadduk etmek yahut altı bîcâreyi doyurmak suretiyle ödenir.

9- Oruçta fidye:

Oruç tutmaya hiç tâkat getiremeyen yahut pek güçle tutabilenler için İslâm'ın getirdiği ruhsat olup iftara mukâbil muhtaçlara verilen fidyedir.

10- Akîka:

Doğan çocuk yedi günlük olduğu zaman kesilen kurbandır. Kezâlik saç kesilip ağırlığınca altın yahut gümüş tasadduk olunur.¹⁶⁶

166. İslâmda içtimâî nizâmın düzenine mâtuf ve her biri bir vestle ile yar-

Hâlik-ı Hakîm, beşer rûhunun güzel şeylere karşı bahil (cimri), kıymetsiz şeyler için semîh (cömert) bir fırtatta olduğunu pek iyi biliyordu. Bunun için durmayıp âyet üstüne âyet indiriyor.

Harîs ve mâlûl ruhları yola getirmek maksadıyla ehl-i tevhitte vasiyette bulunuyordu. Ellerindeki malın en kıymetlileri üzerinde fukarânın, bîçâregânın, dulların, öksüzlerin, babaların, akrabaların... Evet hepsinin muayyen bir hakkı olduğunu hatırlarına getiriyordu.

"Cenâb-ı Allah, rezzâktır. Erbâb-ı servetin nesi varsa erbâb-ı istihkâka noksansız olarak tevzî edilmek üzere kendilerine ilâhî hazineden verilmiş emânetten başka bir şey değildir." diyordu.

Kur'ân-ı Kerîm'de buna dâir pek çok âyet-i celîle vardır. Biz yalnız bazılarını iktibâs edelim:

Sûre-i Sebe'de:

وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ

"Hangi şeyi infâk ederseniz yerine Allah başkasını verir, O rezzâkların en hayırlısıdır."¹⁶⁷

Sûre-i Mâide'de:

فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشْرَةِ مَسْكِينٍ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعَمُونَ أَهْلِيكُمْ

dımlaşmayı kânunlaştıran bu ahkâmın tafsîlâtı Mehmed Zihni'nin Nîmetü'l-İslâm ve Ömer Nasuhi'nin Büyük İslâm İlmihali gibi fıkıh kitaplarında vardır.

167. Sebe Sûresi, 39

"Çoluğunuza, çocuğunuza yedirdiğinizin orta derecesinden on biçârenin it'âmı..."¹⁶⁸

Sûre-i Bakara'da:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ

"Sizi merzûk kıldığımız nîmetlerden infâk edin."¹⁶⁹

Sûre-i Bakara'da:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِآخِذِيهِ إِلَّا أَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ ۖ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ

"Ey î mân edenler! Kazandığınızın güzellerinden ve size yerden çıkardıklarımızdan infâk edin. Yoksa iğrenmeden alamayacağınız pis şeyleri vermek kasdında bulunmayın. Allah'ın müstağnî ve övül-meye lâyık olduğunu bilin..."¹⁷⁰

وَأَنْفِقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُسْتَحْلِفِينَ فِيهِ ۖ فَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَأَنْفَقُوا لَهُمْ أَجْرٌ كَبِيرٌ

"Allah'ın sizleri vekil edip üzerinde tasarruf ettirdi-ği mallarınızdan infâkta bulunun, şüphe yoktur ki içi-nizden î mân ve infâk edenler için büyük ecir vardır."¹⁷¹

168. Mâide Sûresi, 89

169. Bakara Sûresi, 254

170. Bakara Sûresi, 267

171. Hadid Sûresi, 7

Sûre-i Teğâbun'da:

وَأَنْفِقُوا خَيْرًا لِّأَنْفُسِكُمْ ۖ وَمَنْ يُوقْ شَحْ نَفْسِهِ فَاُولَٰئِكَ
هُمُ الْمُفْلِحُونَ

"İnfâk edin ki hakkınızda hayırlı olsun, kim nefsinin hırsından, âzâde kalırsa, işte felâh bulacak onlardır."¹⁷²

Sünnet kitaplarına "hadîslere" müracaat olunursa bu mevzûa dâir sayılamayacak kadar hadîs-i nebevî görülür.

Bunlardan biri:

لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ

"Nefsiniz için istediğiniz bir hayrı, diğer insanlar için de istemedikçe, tam mü'min olamazsınız..."

Sonra âyetlerin, hadîslerin cümlesi şu nokta üzerinde birleşiyor.

Allah zü'l-celâl, infâk eden kulları içinden ancak verirlerken ihlâs ile, gönül hoşluğu ile veren ve arkasından ezâyâ, minnete, töhmete kalkışmayanları harîm-i rahmetine kabûl ediyor.

Sûre-i Tevbe'de:

وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَتَخَذُوا مَا يُنْفِقُ

قُرْبَاتٍ عِنْدَ اللَّهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ ۖ أَلَا إِنَّهَا قُرْبَةٌ لَهُمْ ۖ
سَيُدْخِلُهُمُ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ ۖ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۖ

"Sonra ümmetin içinde öyleleri var ki, Allah'a ve âhiret gününe inanır ve infâk ettiği şeyleri Allah'a yaklaşmak ve Rasûlullah'ın şefaatine mazhar olmak için vesile bilir. Şüphesiz o sadakalar kendileri için yakınlaşmak vesîlesidir. Allah onları rahmete dâhil edecektir. Allah gafûrdur, rahîmdir."173

İşte farz olan bu mâlî ibâdet sâyesinde İslâm, fukarâyı, bîçâreleri, yetimleri, dulları, yolda kalmışları servet sâhiplerinin malından ehemmiyetli bir sûrette ve tam hakkâniyet ve tevâzün üzere hissedâr ediyor. Bunu kâfi görmeyip mallarından bir kısmını vasiyet için zenginlere tavsiyede bulunduğu gibi herkesin vasiyetten olan hissesinin kendisine verilmesini tereke taksîminde hâzır bulunan akrabaya ihtar ediyor.

Hulâsa, İslâm'ın birr ü ihsan fazlı, insan zümreleri arasında vücudu, yaratılış kanunu îcâbından olan servet fırkalarının körüklediği kin, hased ve ihtiras ateşlerinden sîneleri kurtarmak içindir. Yani beşeriyeti hasûd, harîs, câhil, tenbel, sefih, bâtil bir iştirâkiyyûn zihniyetinden, belâsından, tehlikesinden kurtarmaktır. Başka da değildir. Zîra bu bâtil zihniyet, İslâm'a, İslâm gayretine ve fazîletine tam zıd bir düşüncedir. İlk müslümanlar bunu böyle biliyor ve semâvî tâlimlere uygun hareket ediyorlardı.

Bir de zamanımızda zuhûr eden bir çok hayır cemiyetlerinin yer yer vücûda getirdikleri müesseselere o zamanlar ihtiyaç yoktu. Her şey bizzat temin ve herkes bizzat tatmîn ediliyordu. Çünkü İslâm dîni her şeyi tekeffül ve temin eder.

Evet İslâm hükümetlerinin bütün müslümanlardan tahsîl ettiği her türlü zekât, sonra hayır seven zevâtın türlü türlü vakıflarına, servet sâhipleri tarafından Allah rızâsı için her gün bezlolunan sadakalar, âtîfetler öyle bir halde idi ki ilk asırlarda gelen müslümanlar bu tarzda cemiyetler vücûda getirmekten ve bin naz ile verecekleri bir kaç parayı tahsîl edecegiz diye menfî ruhlu hasîslerin ellerini sıkıp durmaktan müstağnî bulunurlardı.

Daha doğrusu âlem-i İslâm'ın hey'eti mecmûası öyle muazzam bir hayır cemiyeti halinde idi ki tevhîd diyârının her tarafındaki yüzlerce milyon halkın üzerine kanatlarını geren bu kitlenin kalpleri, Hakk'ın nîmetleri sayesinde birleşmiş ve İslâm fazîleti yüzünden merhamet ve şefkat hisleriyle dolmuş idi. Hasılı Fâtır-ı Hakîm'in dilediği gibi yekpâre bir vücûd idi.

Bir uzva isâbet eden âfet bütün âzâ-yı bedenden harâretler, ıztıraplar tevlîd eder ki tedâvisine koşmak dînî bir vecibedir.

TEVEKKÜL

Tevekkül, insanın maksadını istihdâf için tevessül etmesi îcâb eden sebeblerin kifâyeti hakkında Cenâb-ı Allah'a îtimad etmesidir. Zîra insan o iş için, îcâb eden sebeblerin arkasında bir takım gizli müessirlerin yüzünden tahakkuk edemiyor. Binâenaleyh beşerin sırf kendi sâ'y ü kesbine güvenmesi, Kâdir'in tasarrufâtını bilmemek, gecelerin, gündüzlerin neler doğurabileceğini düşünmemektir.

Sonra "İslâm nazarında tevekkül sırf semâvî yardımlara dayanarak esbabına tevessülü bırakmaktır." sözü asla doğru değildir. Böyle zannetmek İslâm'ı kat'iyen iyi bilmemekten ileri gelir.

İmam-ı Gazâlî diyor ki:

Madem ki insan kendinin kifâyetine, kuvvetine, mâlûmâtına emin değildir. Çalışması ve kazancı ile tevekkül dâiresinden hârice çıkamaz. Zîra olabilir ki bunların

hepsini bir lahzada Cenâb-ı Hak mahveder. Şu halde tevekkül demek; insanın nazarının bütün bunların muhâfazasına ve esbâbının zuhûrunu bizzat yaratan Cenâb-ı Hakk'a müteveccih olması demektir ki, kazanmasını, mâlûmâtını, kifâyetini de kudret-i ilâhîye izâfetle görür. Nitekim emirnâmelerin altına nişânını yazan bir hükümdarın elindeki kaleme bakınca, insan yalnız kalemi görmez, hükümdarın kalbi de ne gibi his ile mütehassis, hangi tarafa mütemâyil neye hükmediyor olduğunu da düşünür.

Tevekkül eden adam, çoğunu infâk için yahut muhtaç olanlara vermek maksadıyla kazanıyorsa bedeniyle dünyâyâ bağlı, kalbi ile de ebediyete bağlıdır. Bu adamın hali evinde tenbelcesine oturandan elbette şerefli-
dir.¹⁷⁴

İslâm'da mütevekkilin alâmeti şudur:

Malı çalınır, yahut ticareti hasara uğrarsa, yahut işi bozulursa halinden râzı olur, inancı zâil olmaz, yüreği çarpıp durmaz. Bilakis evvelki haliyle sonraki hali aynı sekînetini muhâfaza eder. Çünkü bir şeye bağlanmayan kimse onun ziyânıyla endişeye düşmez. Bir şeyin ziyânıyla muzdarib olan evvelce ona bağlanmış demektir.

Tasavvuf indinde mütevekkil: "Redd ile kabul müsâvî olacaktır."

Şu âyet-i kerîmede mütevekkil olmayanlar tasvir ve levm ediliyor.

فَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا ثُمَّ إِذَا خَوَّلْنَاهُ نِعْمَةً مِنَّا قَالَ
 إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ ۖ بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ
 ﴿٩٩﴾ قَدْ قَالَهَا الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ
 ﴿١٠٠﴾ فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا ۖ وَالَّذِينَ ظَلَمُوا مِن هَٰؤُلَاءِ
 سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا ۖ وَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿١٠١﴾

"İnsanın başı sıkıldı mı bize yalvarır; sonra tarafımızdan kendisine nîmet verdiğimiz gibi, şu bana verilen şey yolunu bildiğimden dolayıdır, der. Halbuki o nîmet bir imtihandır. Ama çokları bilmezler. Onlardan evvelkiler de aynı sözü söylemişlerdi. İşte kazanmış oldukları servetin kendilerine fâidesi dokunmadı da, kazandıklarının ne kadar seyyiâtı varsa hepsi üzerlerine uğradı. Bunların içindeki zâlimlere de bütün kazandıklarının seyyiâtı isâbet edecektir. Hiç biri azabımızdan kurtulacak değil..."¹⁷⁵